JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

WIZARA YA VIWANDA NA BIASHARA

HOTUBA YA WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA, MHE. PROF. KITILA ALEXANDER MKUMBO (MB.), AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2021/2022

Dodoma. **Mei, 2021.**

YALIYOMO

***ORODHA YA VIFUPISHO* .... vi**

***DIRA, DHIMA NA MAJUKUMU YA WIZARA*................x**

1. *UTANGULIZI*.. 1

***2. UMUHIMU WA VIWANDA NA BIASHARA KATIKA UCHUMI WA TAIFA*.............................. 7**

***3. MCHANGO WA SEKTA YA VIWANDA NA BIASHARA KATIKA UCHUMI* 10**

3.1. Sekta ya Viwanda... 10

3.2. Sekta ya Biashara 11

4. TATHMINI YA MPANGO NA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2020/2021 12

Bajeti Iliyoidhinishwa na Kupokelewa kwa Mwaka 2020/2021 12

4.1. Tathmini ya Utekelezaji wa Malengo ya Bajeti kwa Mwaka 2020/2021 12

4.1.1. Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara-BLUEPRINT 12

4.1.2. Mapitio na Utungaji wa Sera na Marekebisho ya Sheria na Kanuni 14

4.1.3. Sekta ya Viwanda 19

4.1.4. Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo 41

4.1.5. Sekta ya Biashara 48

4.1.6. Sekta ya Masoko 69

4.1.7. Maendeleo ya Rasilimali Watu 92

4.1.8. Ukaguzi wa Ndani 96
4.1.9. Ununuzi na Udhibiti wa matumizi ya fedha 96
4.1.10. Mawasiliano Serikalini 98
4.1.11. *TEHAMA na Takwimu* 98

5. MIPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2021/2022

5.1. Malengo Makuu ya Mpango wa Bajeti 99
5.2. Misingi ya kuzingatia katika kutekeleza malengo makuu ya Bajeti 100
5.3. Vipaumbele kwa Bajeti ya Mwaka 2021/2022..100
5.4. Mwelekeo wa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka 2021/2022 103
5.5. MALENGO MAKUU YA WIZARA.................. 106
5.5.1. Sekta ya Viwanda 106
5.5.2. Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara . Ndogo 107
5.5.3. Sekta ya Biashara 108
5.5.4. Sekta ya Masoko 110
5.5.5. Maendeleo ya Rasilimali Watu 111
5.5.6. TEHAMA na TAKWIMU 113
5.5.7. Ununuzi na Udhibiti wa Matumizi ya Fedha 114
5.6. MALENGO YA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA KWA MWAKA 2020/2021 115
5.6.1. Taasisi za kuendeleza Uwekezaji 115
5.6.2. Taasisi za Utafiti, Maendeleo ya Teknolojia na Mafunzo 117

5.6.3. Taasisi za Ushindani na Udhibiti wa Ubora wa Bidhaa na Huduma.................... 122

6. MAKADIRIO YA MAKUSANYO NA MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2021/2022 **.................. 133**

6.1. Makusanyo ya Serikali 133

6.2. Maombi ya Fedha..134

7. SHUKRANI **.. 134**

8. HITIMISHO**.. 135**

9. MAOMBI RASMI YA FEDHA **........................... 136**

10. MWISHO **.. 136**

VIAMBATISHO**.. 137**

ORODHA YA VIFUPISHO

ACP	African, Caribbean and Pacific
ACT	Agriculture Council of Tanzania
AfCFTA	African Continental Free Trade Area
AGOA	African Growth and Opportunity Act
ALAF	Alluminium Africa
AMCOS	Agriculture Marketing Cooperative Society
ASDP	Agricultural Sector Development Programme
BAP	Blue Print Action Plan
BLM	Balaza la Mawaziri
BOT	Bank of Tanzania
BRELA	Business Registration and Licencing Agency
B2B	Business to Business
CFC	Common Fund for Commodities
CFTA	Continental Free Trade Area
CGS	Credit Guarantee Scheme
DIT	Dar es Salaam Institute of Technology
EAC	East African Community
eGA	e Government Authority
EIF	Enhanced Integrated Framework
EPA	Economic Partnership Agreement
EU	European Union
FOB	Free on Board
FAO	Food Agriculture Organization
FCC	Fair Competition Commission
FCT	Fair Competition Tribunal

FSDT	Financial Sector Deepening Trust
FTA	Free Trade Area
GCLA	Government Chemistry Laboratory Authority
GePG	Government Electronic Payment Gateway
GIZ	Germany Development Agency
GN	Government Notes
GPSA	Government Procurement Services Agency
ICDs	Inland Container Deport
ICT	Information and Communication Technology
IFAD	International Fund for Agriculture Development
IGP	Inspector General of Policy
ILO	International Labour Organization
IPs	Implementing Partners
MSY	Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza
OC	Other Charges
TAMISEMI	Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
OSBP	One Stop Border Post
SADC	Southern African Development Community
SEZ	Special Economic Zone
SIDO	Small Industries Development Organization
SIDA	Swedish International Development Cooperation
SIDP	Sustainable Industrial Development Policy

SMEs	Small and Medium Enterprises
SPS	Sanitary and Phytosanitary
TAA	Tanzania Airport Authority
TADB	Tanzania Agricultural Development Bank
TANePS	Tanzania Electronic Procurement System
TANESCO	Tanzania Electricity Supply Company Limited
TANEXA	Tanzania Exporters Association
TANROADS	Tanzania National Roads Agency
TANTRADE	Tanzania Trade Development Authority
TBC	Tanzania Broadcasting Corporation
TBS	Tanzania Bureau of Standards
TBT	Technical Barriers to Trade
TCCIA	Tanzania Chambers of Commerce, Industry and Agriculture
TCDC	Tanzania Cooperative Development Commission
TDC	Technology Development Centre
TDU	Textile Development Unit
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TEMDO	Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation
TIC	Tanzania Investment Center
TIRDO	Tanzania Industrial Research and Development Organisation
TKU	Tanzania KAIZEN Unit
TMDA	Tanzania Medicine and Medical Devices Authority
TMEA	Trade Mark East Africa
TMX	Tanzania Menchantile Exchange

TNBC	Tanzania National Business Council
TOR	Term of Reference
TPCs	Training Cum Production Centre
TPSF	Tanzania Private Sector Foundation
TRA	Tanzania Revenue Authority
TRF	Trade Related Facility
UAE	United Arab Emirates
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nations Development Program
UNIDO	United Nations Industrial Development Organisation
USAID	United States Agency for International Development
USD	United State Dollas
UVIKO-19	Virusi Vya Korona
VAT	Value Added Tax
VVU	Virusi Vya UKIMWI
WCF	Workers Compensation Fund
WFP	World Food Programme
WMA	Weights and Measures Agency
WRRB	Warehouse Receipt Regulatory Board

DIRA, DHIMA NA MAJUKUMU YA WIZARA

Dira

Kuwa na msingi shindani wa viwanda, mazingira bora ya uwekezaji na ukuaji wa biashara unaowezesha kukua kwa uchumi shirikishi na endelevu.

Dhima

Kujenga msingi shindani na endelevu wa viwanda wenye kuwezesha biashara ulimwenguni kwa kuzingatia faida za mahala tulipo kijiografia na rasilimali zilizopo nchini kupitia sera, mikakati na mipango kwa mageuzi shirikishi ya viwanda.

Majukumu

Wizara ya Viwanda na Biashara ina dhamana ya kuandaa na kusimamia utekelezaji wa sera na mikakati inayoongoza maendeleo ya viwanda, biashara, masoko, viwanda vidogo na biashara ndogo. Majukumu mahsusi ni yafuatayo:-

i) Kuandaa, kuratibu na kupitia sera na mikakati ya sekta za Viwanda, Biashara, Masoko na Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo;

ii) Kufuatilia na kutathmini utendaji katika viwanda, biashara, masoko, viwanda vidogo na biashara ndogo na taasisi zinazowezesha maendeleo ya viwanda na biashara;

iii) Kubuni na kuandaa programu za kuendeleza sekta za viwanda, biashara, uwekezaji,

masoko, viwanda vidogo na biashara ndogo na taasisi zinazowezesha maendeleo ya viwanda na biashara;

iv) Kukusanya, kuchambua, kusambaza na kutathmini taarifa za sekta za Viwanda, Biashara, Masoko na Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo;

v) Kukuza na kuhamasisha biashara ya ndani na nje na kuboresha upatikanaji wa huduma za kuendeleza biashara;

vi) Kuimarisha ufanisi wa utendaji wa wafanyakazi wa Wizara na Taasisi zake;

vii) Kusimamia utekelezaji wa sheria zinazosimamia viwanda na biashara;

viii) Kuimarisha utafiti wa maendeleo ya Sekta ya Viwanda;

ix) Kusimamia utendaji wa taasisi zilizo chini ya Wizara;

x) Kuboresha mazingira ya utendaji kazi wa Sekta Binafsi; na

xi) Kutafuta fursa za masoko ya mazao na bidhaa za Tanzania.

1. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika; Kutokana na taarifa iliyowasilishwa leo hapa Bungeni na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira, ambayo ilichambua Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara Fungu 44 (Viwanda) na Fungu 60 (Biashara) tarehe 28 Machi, 2021 Jijini Dodoma, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako tukufu sasa likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Mipango na Bajeti kwa Mwaka 2020/2021. Aidha, naliomba Bunge lako tukufu likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha kwa Wizara ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka 2021/2022.

2. Mheshimiwa Spika; Naomba kumshukuru sana Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema, baraka na fadhila zake kwangu na kwa kuniwezesha kuwa sehemu ya Bunge hili nikiwa buheri wa afya na kutuwezesha kukutana hapa leo kwa ajili ya kutekeleza jukumu la kuwasilisha na kujadili Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka 2021/2022.

3. Mheshimiwa Spika; Kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuniamini na kuniteua kuwa Waziri wa Wizara ya Viwanda na Biashara. Ninamshukuru pia kwa kuendelea kumwamini Mheshimiwa Exaud Silaoneka Kigahe, Mbunge wa Jimbo la Mufundi Kaskazini kuwa Naibu

Waziri wa Wizara ya Viwanda na Biashara. Tunamuahidi Mheshimiwa Rais na Watanzania kuwa tutafanya kazi kwa bidii, weledi, ubunifu, uaminifu na utiifu katika jitihada za ujenzi wa uchumi wa viwanda nchini ikiwemo usimamizi makini wa rasilimali zilizopo katika Wizara ya Viwanda na Biashara na Taasisi zake.

4. Mheshimiwa Spika; Naomba nitumie nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kushika nafasi ya kuongoza nchi yetu akiwa Rais wa Sita wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Naomba niungane na Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wenzangu kumuombea kwa Mwenyezi Mungu aendelee kumpa nguvu, ulinzi na afya katika kuwatumikia Watanzania.

5. Mheshimiwa Spika; Naomba nitumie nafasi hii kutoa pole kwa Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Bunge lako Tukufu, wanafamilia, ndugu, jamaa, marafiki na Watanzania wote kwa ujumla kwa kumpoteza Kiongozi wetu mpendwa Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, aliyekuwa Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, aliyeaga dunia tarehe 17 Machi, 2021. Kiongozi huyo alikuwa mtu dhahiri na asiyeteteleka katika kuchukua maamuzi magumu na kuyasimamia kwa umakini na hivyo kuleta matokeo yaliyokusudiwa. Wizara ya Viwanda na Biashara itaendelea kuwa mstari wa mbele kuhakikisha

kuwa inaenzi juhudi za Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli.

6. Mheshimiwa Spika; Pia, napenda kutoa pole kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuondokewa na Hayati Benjamini William Mkapa, aliyekuwa Rais Mstaafu wa Awamu ya Tatu ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Hayati Maalim Seif Sharif Hamad, aliyekuwa Makamu wa Kwanza wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar; na Hayati Balozi Mhandisi John William Herbert Kijazi, aliyekuwa Katibu Mkuu Kiongozi. Matukio hayo yasiyozoeleka yalifululiza na kutuacha na majonzi makubwa. Tunaomba Mwenyezi Mungu awarehemu viongozi wetu hao wapendwa, Amina.

7. Mheshimiwa Spika; Aidha, katika mwaka 2020/2021, Bunge liliondokewa na wapendwa wetu Mheshimiwa Martha Jachi Umbulla, aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum Mkoa wa Manyara na Mheshimiwa Mhandisi Atashasta Justus Nditiye, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Muhambwe. Naomba nitoe pole kwako Mheshimiwa Spika na Waheshimiwa Wabunge wote, familia, ndugu na jamaa wa marehemu. Tunaomba Mwenyezi Mungu aendelee kuwa mfariji kamili katika kadhia hizo.

8. Mheshimiwa Spika; Napenda kuchukua nafasi hii pia kuwapongeza Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar na Mwenyekiti

wa Baraza la Mapinduzi; Mheshimiwa Othman Masoud; Makamu wa Kwanza wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar pamoja na Mheshimiwa Hemed Suleiman Abdulla, Makamu wa Pili wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa umoja wao wanavyoweka mbele na kuyatetea maslahi ya Taifa. Dhamira hiyo imejidhihirisha kwa kuunda Serikali ya Umoja wa Kitaifa ili kuhakikisha Zanzibar inaendelea kuwa na umoja kwa lengo la kuleta maendeleo kwa mtu mmoja mmoja na Taifa kwa ujumla.

9. Mheshimiwa Spika; Napenda kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango (Mb.) kwa kuaminiwa na kuteuliwa na Mheshimiwa Rais na Chama cha Mapinduzi na baadaye kuthibitishwa na Bunge lako Tukufu kuwa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Pia, nampongeza Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.) Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuaminiwa kuendelea kuwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hakika hii siyo zawadi kwake, bali ni heshima ya kutambua uwezo wake katika kusimamia shughuli za Serikali kwa umahiri mkubwa.

10. Mheshimiwa Spika; Nitumie fursa hii pia kukupongeza wewe binafsi na Naibu Spika, Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson Mwansansu, kwa kuchaguliwa kwa mara nyingine kuongoza Mhimili wa Bunge. Aidha, naipongeza na kuishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge

ya Viwanda, Biashara na Mazingira, chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile, Mbunge wa Mufindi Kusini, Makamu wake Mheshimiwa Eric James Shigongo, Mbunge wa Buchosa na Waheshimiwa Wajumbe wote wa Kamati. Ushauri na maelekezo yao yamezingatiwa kikamilifu katika maandalizi ya Mpango na Bajeti hii. Tunawaahidi kuwapa ushirikiano katika utekelezaji wa majukumu ya ujenzi wa Taifa letu.

11. Mheshimiwa Spika; Naomba kutumia fursa hii pia kulishukuru Baraza la Taifa la Biashara (Tanzania National Business Council – TNBC) kwa kufanikisha uratibu ushirikiano na mashauriano yenye tija kati ya Serikali na Sekta Binafsi. Vilevile, nazishukuru Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (Tanzania Private Sector Foundation – TPSF); Shirikisho la Wenye Viwanda Tanzania (Confederation of Tanzania Industries – CTI); Chama cha Wafanyabiashara, Viwanda na Kilimo Tanzania (Tanzania Chambers of Commerce, Industry and Agriculture – TCCIA); na Baraza la Kilimo Tanzania (Agriculture Council of Tanzania – ACT) kwa michango yao katika kuendeleza Sekta za Viwanda, Biashara, Masoko, Viwanda Vidogo, na Biashara Ndogo. Tunaendelea kuwategemea kama nguzo na mihimili muhimu ya kushirikiana nayo katika kutekeleza kwa vitendo sera na mipango ya kisekta katika kuendeleza viwanda na biashara na uchumi wetu kwa ujumla.

12. Mheshimiwa Spika; Hotuba hii ya Bajeti ninayoiwasilisha leo ni matokeo ya uratibu na ushirikiano

mzuri wa viongozi wenzangu katika Wizara, akiwemo mtangulizi wangu, Mheshimiwa Geoffrey Idelphonce Mwambe (Mb.) ambaye sasa ni Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu - Uwekezaji; Naibu Waziri Mheshimiwa Exaud Silaoneka Kigahe, Mbunge wa Mufindi Kaskazini; Katibu Mkuu Bw. Doto Mgosha James; Naibu Katibu Mkuu Dkt. Hashil Twaibu Abdallah; aliyekuwa Katibu Mkuu Prof. Riziki Silas Shemdoe na Naibu wake Bw. Ludovick James Nduhiye, Wakuu wa Idara, Vitengo, Taasisi na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi. Napenda kuwashukuru na kuwaomba kuendelea kuongeza jitihada ili kuleta matokeo bora zaidi na uendelevu.

13. Mheshimiwa Spika; Napenda kuwapongeza na kuwashukuru wananchi na wapiga kura wa Jimbo langu la Ubungo kwa kuendelea kunipa ushirikiano wa uhakika katika kutekeleza majukumu kwa manufaa ya Jimbo na Taifa kwa ujumla. Kipekee namshukuru mke wangu mpendwa Bi. Prosista, watoto na familia yangu kwa ujumla kwa upendo wao, uvumilivu na sala zao wakati wote ninapotekeleza majukumu haya ya kitaifa.

14. Mheshimiwa Spika; Baada ya maelezo hayo ya utangulizi, ninaomba sasa niwasilishe Mpango na Bajeti ya Wizara ya Viwanda na Biashara kwa mwaka 2021/2022, unaojumuisha Umuhimu wa Viwanda na Biashara na Mchango wa Sekta ya Viwanda na Biashara katika uchumi wa Taifa; Tathmini ya Utekelezaji wa Malengo ya Bajeti kwa mwaka 2020/2021; Mipango

na Bajeti kwa Mwaka 2021/2022; Malengo ya Wizara na Taasisi zilizo chini yake kwa Mwaka 2021/2022; na kisha kuwasilisha maombi ya Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa kipindi cha mwaka 2021/2022.

2. UMUHIMU WA VIWANDA NA BIASHARA KATIKA UCHUMI WA TAIFA

15. Mheshimiwa Spika; Kama tunavyofahamu, Serikali inatekeleza azma ya ujenzi wa uchumi wa viwanda. Tunapozungumzia ujenzi wa uchumi wa viwanda tunamaanisha shughuli zinazolenga maendeleo ya watu na vitu wakati maendeleo ya watu yakipewa kipaumbele. Katika ujenzi wa uchumi wa viwanda, Sekta ya Viwanda inakuwa kiungo muhimu cha kuchochea na kuhamasisha maendeleo ya sekta wezeshi na tegemezi katika uchumi wa viwanda zikiwemo kilimo, uvuvi, mifugo, misitu na madini kwa uzalishaji wa malighafi za viwanda. Kwa upande mwingine, ustawi wa viwanda hutegemea miundombinu ya barabara, reli, usafiri wa anga, nishati, mawasiliano na maji. Aidha, uchumi wa viwanda unahitaji rasilimali watu ambayo ni muhimu katika mnyororo mzima kuanzia uzalishaji malighafi, uzalishaji wa bidhaa viwandani na usambazaji wa bidhaa hadi mikononi mwa walaji.

16. Mheshimiwa Spika; Dira yetu ya Maendeleo ya Mwaka 2025 inalenga kuona kuwa Tanzania inahitimu na kuondokana kuwa Nchi Maskini na kuwa Nchi ya Uchumi wa Kati ifikapo Mwaka 2025. Kimsingi kwa

kiasi kikubwa lengo hilo limekwisha kufikiwa kabla ya muda uliopangwa. Wizara ya Viwanda na Biashara katika kazi yake ya kuhakikisha ujenzi wa viwanda unaendelea nchini, itaendelea kuhakikisha kwamba haturudi tulikotoka na kwamba tunapanda zaidi kuelekea na Uchumi wa Kati wa Juu ifikapo 2025. Katika kufikia uchumi wa kati, Dira ya Maendeleo ya Taifa 2025 inalenga kuona kuwa uchumi wetu unabadilika kutoka ule unaotegemea kilimo chenye uzalishaji duni kwenda kuwa uchumi wa viwanda vya kati (semi-industrialised economy) unaoendeshwa na kilimo cha kisasa chenye uzalishaji mkubwa na wenye tija, na ambao umefungamanishwa na viwanda na huduma zinazopatikana vijijini na mijini.

17. Mheshimiwa Spika; Katika kujenga uchumi wa viwanda ambao lengo lake kubwa ni kufanya mageuzi ya kiuchumi na maendeleo ya watu, Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo inaendelea kuwa chachu muhimu sana. Sekta hiyo inahitaji ujuzi, maeneo yaliyotengwa na kuwekewa miundombinu wezeshi, teknolojia za kisasa zinazopatikana kwa bei rahisi na mitaji ambayo Watanzania walio wengi wanaweza kuimudu. Sekta hiyo ni shule kwani kupitia viwanda vidogo na biashara ndogo, wajasiriamali hupata ujuzi na uzoefu wa shughuli za uzalishaji na kuweza kuhitimu kuwa wawekezaji na wafanyabiashara wa kati na wakubwa. Katika jitihada za kuhamasisha ujenzi wa viwanda kwa msambao nchi nzima, ni viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati vinavyoweza kujengwa na

kuendeshwa kwa tija nchi nzima. Ni dhahiri kuwa Sekta hiyo ni muhimu sana katika kushiriki na kuchochea ujenzi wa uchumi jumuishi kutokana na kutegemea malighafi inayozalishwa nchini na hususan wakulima walio wengi, hutumia teknolojia rahisi na hutoa ajira kwa wingi.

18. Mheshimiwa Spika; Pamoja na umuhimu huo wa viwanda vidogo, viwanda vikubwa pia ni vya msingi katika kuchochea ujenzi na uendelevu wa viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati. Kwa upande mmoja, viwanda hivyo huzalisha bidhaa ambazo ndiyo msingi wa viwanda vingine na kuzalisha bidhaa za kati ambazo hutumiwa na viwanda vya kati, vidogo na vidogo sana katika kuzalisha bidhaa. Vilevile, viwanda hivyo hupokea bidhaa kutoka viwanda vidogo au malighafi kutoka kwa wazalishaji ili kuzalisha bidhaa nyingine. Hivyo, Wizara kupitia Mpango na Bajeti ya mwaka 2021/2022 itaendeleza jitihada za kuunganisha nguvu na viwanda vikubwa kwa kuwa uwepo wa viwanda vya aina hizo zote ni muhimu. Hii itawezesha kukamilisha mnyororo wa uzalishaji wa viwanda ambao ni endelevu na unganishi kwa sekta za uzalishaji malighafi hususan zitokanazo na kilimo, mifugo, uvuvi, misitu na madini.

19. Mheshimiwa Spika; Ni dhahiri kuwa ustawi wa shughuli za viwanda unategemea kwa kiasi kikubwa ushiriki wa wadau mbalimbali. Ujenzi wa viwanda unaanza kwa kutambua eneo la kujenga viwanda ambalo ubainishwaji wake na uwekaji wa miundombinu

wezeshi na saidizi unahusisha mamlaka mbalimbali ikiwemo Sekta Binafsi. Ili Sekta ya Viwanda iwe endelevu, suala la utunzaji wa mazingira ni muhimu sana. Aidha, uendeshaji wa viwanda na sekta wezeshi na saidizi zinahitaji nguvu kazi zenye ujuzi na weledi. Kwa misingi hiyo, mafanikio ya azma ya ujenzi wa uchumi wa viwanda ni matokeo ya ushirikiano na jitihada za Wizara zote na Serikali kwa upande mmoja na Sekta Binafsi na Wadau wa Maendeleo kwa upande mwingine.

3. MCHANGO WA SEKTA YA VIWANDA NA BIASHARA KATIKA UCHUMI

3.1.Sekta ya Viwanda

20. Mheshimiwa Spika; Mchango wa Sekta ya Viwanda katika Pato la Taifa kwa mwaka 2020 ulikuwa asilimia 8.4 ikilinganishwa na asilimia 8.5 mwaka 2019, sawa na upungufu wa asilimia 0.1 ***(Kiambatisho Na.1)***. Vilevile, Sekta ya Viwanda ilikua kwa kiwango cha asilimia 4.5 mwaka 2020 ikilinganishwa na asilimia 5.8 mwaka 2019 ***(Kiambatisho Na. 2)***. Upungufu huo ulichangiwa kwa kiasi kikubwa na athari za janga la UVIKO - 19. Kwa upande mwingine, Sekta ya Viwanda imeongeza ajira kutoka 336,797 mwaka 2019 hadi ajira 370,485 mwaka 2020 ***(Kiambatisho Na. 3)***.

21. Mheshimiwa Spika; Mchango wa Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo katika Pato la Taifa ni asilimia 35. Sekta hiyo imeajiri zaidi ya Watanzania milioni nane

(8), ikiwa ni ya pili katika sekta za kiuchumi katika kutoa ajira ikifuatia Sekta ya Kilimo.

3.2. Sekta ya Biashara

22. Mheshimiwa Spika; Mchango wa Sekta ya Biashara katika Pato la Taifa kwa mwaka 2020 ulikuwa asilimia 8.7 ikilinganishwa na asilimia 8.8 mwaka 2019 sawa na upungufu wa asilimia 0.1. Vilevile, Sekta ya Biashara ilikua kwa kiwango cha asilimia 2.1 mwaka 2020 ikilinganishwa na asilimia 5.5 mwaka 2019. Upungufu huo umechangiwa na athari za UVIKO – 19.

23. Mheshimiwa Spika; Sekta ya Biashara imewezesha uuzaji nje wa bidhaa zenye thamani ya Dola za Marekani Bilioni 6.06 kwa mwaka 2020 ukilinganisha na Dola za Marekani Bilioni 5.00 kwa mwaka 2019, ikiwa ni ongezeko la Dola za Marekani Bilioni 1.06. Ongezeko hilo limetokana na kuimarika kwa uzalishaji nchini na kutumika kwa fursa mbalimbali za masoko.

4. *TATHMINI YA* MPANGO *NA* UTEKELEZAJI WA BAJETI KWA MWAKA 2020/2021

Bajeti Iliyoidhinishwa na Kupokelewa kwa Mwaka 2020/2021

24. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Fungu 44 na 60 iliidhinishiwa matumizi ya jumla ya Shilingi 81,366,902,000. Kati ya fedha hizo,

Shilingi 29,687,886,000 ni za Matumizi ya Maendeleo na Shilingi 51,679,016,000 ni za Matumizi ya Kawaida. Aidha, hadi kufikia mwezi Machi 2021, Wizara ilikuwa imepokea jumla ya Shilingi 45,512,707,118.72, sawa asilimia 55.94 ya Bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi 38,629,551,706.20 sawa na asilimia 74.75 ni za Matumizi ya Kawaida na Shilingi 6,883,155,412.52 sawa asilimia 23.19 ni za Matumizi ya Maendeleo.

4.1. Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka 2020/2021

4.1.1. Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara - BLUEPRINT

25. Mheshimiwa Spika; Serikali ilianzisha na kupitisha Mpango wa Kuboresha Mfumo wa Udhibiti wa Biashara kwa lengo la kuimarisha mazingira ya kufanya biashara na uwekezaji nchini na hivyo kushughulikia masuala yaliyokuwa yakilalamikiwa na wadau wa sekta mbalimbali. Aidha, Serikali iliandaa Mpango Kazi (BLUEPRINT Action Plan) wa kutekeleza mapendekezo ya kushughulikia changamoto zilizoainishwa katika BLUEPRINT. Mpango Kazi umejielekeza katika kuboresha mazingira ya biashara hasa kurekebisha Sheria, kanuni na tozo katika mamlaka za udhibiti ambazo zinakinzana; Kuunganisha majukumu ya taasisi ambayo yanaingiliana; Kuweka mifumo ya kielektroniki ya kutoa huduma mbalimbali ikiwemo leseni, vibali na tozo; Kuweka taratibu bayana na miongozo ili

kuwawezesha watumia huduma kukidhi matakwa ya kisheria; Kuwezesha kuanzisha vituo vya huduma vya pamoja katika Mamlaka za Halmashauri na maeneo mengine ya uwekezaji na biashara; na Kuwezesha kuunganisha mifumo ya utoaji leseni na vibali kati ya Mamlaka za Udhibiti na maeneo mengine. Utekelezaji wa Mpango Kazi ulianza rasmi Julai mosi, 2019.

26. Mheshimiwa Spika; Hadi hivi sasa, Serikali imefuta au kupunguza viwango vya kodi, tozo na ada mbalimbali zipatazo 232 zilizokuwa kero kwa wafanyabiashara na wawekezaji. Hatua hizo zililenga kupunguza muda na gharama za kupata leseni na vibali vingine vya kufanya biashara nchini hasa kwa wajasiriamali wadogo na wa kati.

27. Mheshimiwa Spika; Katika kuhakikisha Mpango kazi wa BLUEPRINT unatekelezwa ipasavyo, Serikali iliandaa Mradi wa *Support for Business Environment, Growth and Innovation* (BEGIN) ambao umefadhiliwa na Umoja wa Ulaya kwa kiasi cha Euro milioni 10 kwa ajili ya kuhakikisha kuwa Mpango kazi huo unatekelezwa ipasavyo. Hivi sasa Wizara inakamilisha uandishi wa mchanganuo wa matumiz ili kuanza utekelezajii. Aidha, Wizara ikiwa ndiye Mratibu wa Mpango wa *Blueprint* inaendelea kuandaa Taarifa za Utekelezaji wa BLUEPRINT kutokana na taarifa za kisekta zinazotekeleza Mpango huo.

4.1.2. Mapitio na Utungaji wa Sera na Marekebisho ya Sheria na Kanuni

a) Mapitio na Utungaji wa Sera

i) Mapitio ya Sera Endelevu ya Maendeleo ya Viwanda (SIDP, 1996 - 2020)

28. Mheshimiwa Spika; Tathmini ya utekelezaji wa Sera ya Maendeleo Endelevu ya Viwanda (SIDP, 1996-2020) imefanyika na kuonesha umuhimu wa kufanya marejeo ya sera hiyo. Umuhimu huo unatokana na uwepo wa masuala mapya yaliyojitokeza (*emerging issues)* kama vile masuala ya matumizi ya rasilimali za majini (blue economy) na mwelekeo wa kukuza uchumi shindani unaotegemea maarifa mapya. Wizara tayari imekamilisha uchambuzi wa utekelezaji wa Sera na kuandaa andiko la awali na rasimu ya sera hiyo. Hatua hiyo itafuatiwa na kukamilisha maandalizi ya Mkakati wa Utekelezaji wa Sera, Mkakati wa Ufuatiliaji na Tathmini pamoja na Mkakati wa Mawasiliano ndani ya mwaka 2021/2022.

ii) Mapitio ya Sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo (SME Policy, 2003)

29. Mheshimiwa Spika, Wizara imekamilisha hatua zote za awali za marejeo ya Sera ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ambapo rasimu ya Sera na Mkakati wa Utekelezaji wa Sera umekamilika. Aidha, maoni toka

kwa wadau wa Sekta ya Umma yamekusanywa. Vilevile, Wizara imeandaa rasimu ya Mkakati wa Mawasiliano kwa ajili ya Sera hiyo. Hatua hizo zitawezesha kukamilisha sera hiyo kabla ya Mwezi Desemba 2021.

iii) Mapitio ya Sera ya Taifa ya Biashara ya Mwaka 2003

30. Mheshimiwa Spika; Wizara imekamilisha hatua zote za awali za mapitio ya Sera ya Taifa ya Biashara ya mwaka 2003 zikiwemo kukamilisha Andiko la Tafiti ya Sera (Policy Background Research Paper), Rasimu ya Sera, Mkakati wa Utekelezaji na Mkakati wa Mawasiliano. Hatua inayofuata ni kupata maoni ya mwisho ya wadau ambayo yatawezesha hatua zinazofuata za kukamilisha Sera hiyo ndani ya mwaka 2021.

iv) Utungaji wa Sera ya Taifa ya Ubora

31. Mheshimiwa Spika; Wizara inaendelea kukamilisha utunzi wa Sera ya Taifa ya Ubora (National Quality Policy - NQP). Sera hiyo inalenga kuondoa changamoto mbalimbali zilizopo katika Taasisi za Udhibiti Ubora ambazo zinahusika na miundombinu ya ubora, masuala ya vifaa katika maabara pamoja na kufungamanisha na Taasisi za kimataifa zinazoratibu masuala ya ubora. Kwa sasa, Wizara imekamilisha rasimu ya Sera, Mkakati wa Utekelezaji na tayari imewashirikisha wadau wote muhimu kuhusiana na Sera hiyo kwa hatua zinazofuata.

v) Mkakati wa Kukuza Mauzo ya Nje

32. Mheshimiwa Spika; Wizara inaendelea na maandalizi ya Mkakati wa Kukuza Mauzo ya Nje (National Export Strategy - NES) unaolenga kuhakikisha kuwa Nchi inaongeza wigo wa mauzo ya bidhaa zetu nje ya nchi hususan mazao ya kilimo na bidhaa za viwandani. Mkakati huo pia unalenga kutumia ipasavyo fursa za masoko nje ya nchi. Wizara inaendelea kukusanya maoni ya wadau kwa lengo la kuuboresha na kuukamilisha.

b) Marekebisho ya Sheria Mbalimbali

33. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imefanya marekebisho ya Sheria mbili za Wizara kupitia Sheria ya Fedha ya Mwaka 2020. Sheria hizo ni Sheria ya Makampuni Sura 212 ambapo marekebisho yalilenga kuwezesha upatikanaji wa taarifa za wanufaika wa mwisho katika kampuni ili ikodi, kudhibiti utakatishaji wa fedha haramu na ufadhili wa ugaidi. Sheria ya Ushindani Sura 285 ilirekebishwa ili adhabu kwa kosa chini ya Sheria hiyo iwe kampuni iliyosajiliwa Tanzania na sio kugusa hesabu za kampuni hiyo nje ya nchi. Lengo la marekebisho hayo ni kutimiza azma kuu ya Serikali ya kuwa na Tanzania inayovutia uwekezaji wa viwanda na kujenga mazingira mazuri ya biashara.

34. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imewasilisha marekebisho ya sheria mbalimbali ambayo tayari yamesomwa Bungeni kwa mara ya kwanza. Marekebisho hayo yamezigusa Sheria ya Majina ya Biashara, Sura 213, Sheria ya Alama za Biashara na Huduma Sura 326 na Sheria ya Makampuni, Sura 212.

35. Mheshimiwa Spika; Wizara inakusudia kutunga Sheria ya Kujilinda Dhidi ya Athari za Kibiashara ya mwaka, 2021 (Trade Remedies Act, 2021) ili kufuta Sheria ya *Anti Dumping and Counterveilling Measures* ya 2004 ili kulinda biashara na viwanda vya ndani, kuzuia uingizwaji wa bidhaa kwa wingi; bidhaa kuuzwa kwa bei ya chini ikilinganishwa na bei kwenye nchi zinazotoka; na bidhaa zenye ruzuku zilikotoka hivyo kuathiri bidhaa za ndani ya nchi zisizo na ruzuku. Mapendekezo ya Sheria hiyo yamewasilishwa katika ngazi ya maamuzi Serikalini. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali inaendelea kufanya mapitio ya Sheria Ishirini na Mbili (22) zinazosimamiwa na Wizara ili kuboresha mazingira ya biashara hapa nchini na kuwezesha utekelezaji wa *BLUEPRINT* kupitia Wizara na Marekebisho ya sheria mbalimbali chini ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

36. Mheshimiwa Spika; Pia, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali inaandaa na kutangaza katika Gazeti la Serikali Kanuni

mbalimbali ili kuwezesha utekelezaji wa Sheria Kuu. Wizara iliongeza muda wa mwaka mmoja kuwasilisha Taarifa za Wanufaika wa Mwisho wa Makampuni kwa Tangazo la Serikali Na.189/2021 na tayari imeandaa Kanuni chini ya Sheria ya Makampuni, Sura 212 ili kuwezesha upatikanaji wa taarifa za wanufaika wa mwisho wa Makampuni kufuatia marekebisho ya Sheria ya Makampuni kupitia Sheria ya Fedha 2020. Aidha, Kanuni saba (7) za kutekeleza Sheria ya Viwango Sura 130 na moja chini ya Sheria ya Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania Sura 155 zinakamilishwa. Wizara inaendelea kupitia upya Kanuni zote zilizopo ili kuona hitaji la kurekebisha au kuwa na Kanuni mpya zinazoendana na mabadiliko ya maendeleo ya sayansi na teknolojia hapa nchini na duniani kote. Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali inaendelea kupitia na kutoa ushauri wa awali kwenye mikataba ya kimataifa inayogusa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Wizara kwa mwongozo wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali inatoa ushauri wa kisheria na kuendesha mashauri ya Wizara na Taasisi zake.

37. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na TBS ilifanya kikao cha marekebisho ya Sheria ya Viwango Tanzania sura Na. 30 na kufanya maboresho ya Kanuni za Sheria ya TBS. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na (FCC) na (FCT) imekamilisha Andiko la mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Ushindani Na. 8 ya Mwaka 2003 na tayari limewasilishwa katika hatua mbalimbali za maamuzi serikalini.

4.1.3. Sekta ya Viwanda

a) Utekelezaji wa Mikakati ya Kisekta ya Kuendeleza Viwanda

38. Mheshimiwa Spika; Mkakati Unganishi wa Sekta ya Viwanda umejikita katika kutengeneza mazingira ya uwekezaji wa viwanda ulio shindani kupitia Ujenzi wa kongano za viwanda, ujenzi wa miundombinu wezeshi ya viwanda, uhamishaji wa ushindani wa bidhaa kimataifa na uwezeshaji wa taasisi za viwanda (institutional support). Aidha, Mkakati ulilenga kufanya Sekta ya Viwanda kuwa ni mhimili wa maendeleo ya uchumi. Sekta za kipaumbele zilizoanishwa katika Mkakati ni pamoja na Sekta Ndogo za: Ngozi; Nguo na Mavazi; Chuma na Bidhaa za Chuma; Mbolea na Kemikali za Viwandani; na Uchakataji wa bidhaa zinazotokana na kilimo kama vile mafuta ya kula, korosho, matunda, maziwa na bidhaa za maziwa.

39. Mheshimiwa Spika; Baadhi ya sekta ndogo za kipaumbele zilizoainishwa katika Mkakati huo zinatekelezwa kupitia mikakati mahsusi ya sekta husika. Mafanikio ya utekelezaji wa Mikakati hiyo ya kisekta ni kama ifuatavyo:

(i) ***Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi na Bidhaa za Ngozi***

40. Mheshimiwa Spika; Serikali imeendelea kutekeleza Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi na Bidhaa za

Ngozi unaohusisha kuwahamasisha wawekezaji kujenga viwanda vya kisasa vya kusindika ngozi kufikia hatua ya mwisho yaani *Finished Leather*. Mkakatii pia unalenga kujenga viwanda vya kisasa vya kutengeneza bidhaa za ngozi kwa kutumia teknolojia zinazokubalika katika soko la dunia. Kutokana na jitihada hizo:

- Kiwanda cha *ACELeather* cha Morogoro kilichokuwa hakifanyi kazi kimefunga mashine za kisasa na mwaka 2021 kimeanza kuchakata ngozi hadi hatua ya mwisho. Kiwanda hicho kina uwezo wa kusindika vipande vya ngozi za ng'ombe 5,000 na ngozi za mbuzi 12,000 kwa siku;
- Kiwanda cha *Kilimanjaro International Leather Industries Company Ltd* kilichokuwa kinaitwa *Karanga Leather Industry* kimefunga (install) mashine za kisasa zenye uwezo wa kutengeneza jozi milioni 1.2 za viatu kwa mwaka. Kiwanda hicho tayari kimekamilika kwa asilimia 100 na kimeanza uzalishaji;
- Wizara imeanza kuendeleza Eneo la Zuzu kwa ajili ya kujenga Kongano la Ngozi katika Mkoa wa Dodoma (Leather Cluster) lenye jumla ya ekari 107. Ujenzi wa jengo la kiwanda (Industrial shed) moja kati ya majengo matatu tayari umeanza na unatarajiwa kukamilika ndani ya mwaka 2021. Aidha, michoro ya majengo mawili yatakayofuata kujengwa inakamilishwa;

- Katika kuvutia uwekezaji na kuvilinda viwanda vya ndani, Serikali imeweka vivutio vya uwekezaji kwenye Sekta Ndogo ya Ngozi kwa kuweka msamaha wa kodi kwenye mashine na malighafi zinazotoka nje ya nchi ambazo zinatumika katika uzalishaji wa ngozi na bidhaa zake; na
- Wizara kupitia TIRDO na kwa ufadhili wa COSTECH inatekeleza Mradi wa Uongezaji wa Thamani wa Ngozi katika Wilaya ya Meru, Monduli na Arusha mjini. Kupitia Mradi huo, zaidi ya wafugaji 419 wamejengewa uwezo wa kutunza ngozi kwa kutumia malighafi rahisi na zinazopatikana katika maeneo yao, uchunaji sanifu pamoja na kugawiwa visu mahsusi kwa ajili ya kuchunia.

(ii) Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Nguo na Mavazi

41. Mheshimiwa Spika; Wizara imeendelea kutekeleza Mkakati wa Sekta ya Nguo na Mavazi (Cotton to Cloth - C2C) kwa kuweka mazingira mazuri katika viwanda vya nguo ikiwa ni pamoja na kudhibiti uingizwaji holela wa vitenge na khanga kutoka nje ya nchi. Baadhi ya viwanda vimeanza kuwekeza vikiwemo Kiwanda cha *MWATEX (2000) Ltd* kilichopo katika Mkoa wa Mwanza ambacho kimeanza kufunga mashine mpya za kuzalisha vitenge vya WAX chenye uwezo wa kuzalisha mita 500,000 kwa mwezi; na Kiwanda cha *NIDA Textiles Ltd* kilichopo jijini Dar es Salaam ambacho kipo katika hatua za kufunga mitambo mipya ya kuzalisha khanga na vitenge. Aidha,

Vinu viwili (2) vya kuchambua pamba (ginneries) vinavyomilikiwa na Vyama vya Ushirika katika Wilaya ya Kahama na Chato ambavyo vilikuwa vimesimamisha uzalishaji kwa muda mrefu vimefufuliwa. Mafanikio hayo yanatokana na uwekezaji mkubwa unaotokana na mkopo wa jumla ya Shilingi Bilioni 18 kutoka Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania (TADB).

(iii) *Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Mbogamboga na Matunda*

42. Mheshimiwa Spika*;* Katika kuhakikisha kuwa Sekta Ndogo ya Mboga Mboga na Matunda inakuwa na tija kwa ajili ya kuongeza soko la mazao hayo nje ya nchi, Wizara kwa kushirikiana na Sekretariati ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) imeandaa Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Mbogamboga na Matunda na Mpango Kazi wa utekelezaji (*Action Plan*) wa Afrika Mashariki (2021-2031). Mkakati na Mpango huo utatoa mwongozo wa namna bora ya kusindika mazao hayo kufikia viwango na ubora unaotakiwa katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na nje ya Jumuiya. Wizara pia itaendelea kutoa elimu kwa wadau juu ya mkakati huo ili kuhakikisha wanakuwa na taarifa sahihi kuhusu eneo hilo.

b) Uzalishaji wa Bidhaa Viwandani

1) Uzalishaji wa Dawa na Vifaa Tiba

43. Mheshimiwa Spika; Sekta inatarajiwa kuongeza uzalishaji sambamba na kutengeneza dawa za aina

mbalimbali ili kufikia malengo ya asilimia 60 ya uzalishaji wa Dawa na Vifaa Tiba Nchini ifikapo Mwaka 2025. Pia Wizara imeendelea kuchukua hatua za makusudi kushawishi na kuhakikisha kuwa sekta inaongeza uwekezaji wa viwanda vipya pamoja na kuweka mitambo ya kisasa katika viwanda vya zamani na kuongeza ufanisi wa viwanda hivyo. Hatua hizo ni pamoja na:-

i) Kuandaa Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Utengenezaji Dawa za Binadamu na Vifaa Tiba (*Pharmaceutical Sector Development Strategy*);

iii) Wizara imeshirikiana na Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) kuainisha aina za dawa zinazotengenezwa na viwanda vya ndani na kutosheleza mahitaji ya nchi kwa lengo la kuzifanya bidhaa hizo kuwa na ushindani katika soko;

iv) Wizara kupitia Shirika la Utafiti wa Viwanda (TIRDO) ilifanya tathmini ya uzalishaji katika viwanda vya kusindika nyuzi za pamba ili kuhakiki uwezo wa uzalishaji na kubaini iwapo viwanda hivyo vinaweza kuzalisha malighafi ya kutosha kwa Kiwanda cha Vifaa Tiba kinachokusudiwa kujengwa katika Mkoa wa Simiyu;

v) Kuendeleza mapambano dhidi ya Ugonjwa wa Virusi vya Korona (UVIKO-19) ambapo Wizara ya Viwanda na Biashara imeendelea kusimamia uzalishaji wa malighafi na vifaa kinga ikiwa ni

pamoja na upatikanaji wa kutosha wa vitakasa mikono na barakoa za makundi maalum *(surgical masks*); na

vi) Kuhamasisha ujenzi wa viwanda uliwezesha mwitikio wa kuanza ujenzi wa Kiwanda cha Dawa cha Kairuki.

2) Uzalishaji wa Sukari

44. Mheshimiwa Spika; Tanzania ina jumla ya viwanda vikubwa vitano vya kuzalisha sukari ambavyo ni: *Kilombero Sugar - I, Kilombero Sugar – II,* na *Mtibwa Sugar Ltd* vilivyopo Mkoa wa Morogoro; *Kagera Sugar Ltd* kilichopo Mkoa wa Kagera, na Kiwanda cha TPC - Moshi kilichopo Mkoa wa Kilimanjaro. Aidha, kuna Kiwanda cha *Manyara Sugar Co. Ltd* kilichopo Mkoa wa Manyara chenye ukubwa wa kati. Viwanda vyote hivyo vina uwezo wa kuzalisha (installed capacity) wa jumla ya tani 462,863 za sukari kwa mwaka. Uwezo huo wa uzalishaji ni pungufu ya mahitaji ya sukari nchini ambayo ni wastani wa tani 635,000 kwa mwaka (inayojumuisha tani 470,000 za matumizi ya kawaida na tani 165,000 za matumizi ya viwandani).

45. Mheshimiwa Spika; Ili kuziba pengo la uzalishaji wa sukari nchini, Wizara imeendelea kuvihamasisha viwanda vilivyopo kupanua zaidi uwezo wake wa uzalishaji. Mfano, Kiwanda cha *Kilombero Sugar* kimeanza maandalizi ya ujenzi wa kiwanda kipya ambao unatarajiwa kuanza mwaka 2021/2022 na

kukamilika ndani ya kipindi cha miaka mitatu kwa gharama za Dola za Marekani Milioni 239. Kiwanda hicho kitaongeza uzalishaji wa sukari kutoka tani 125,000 kwa mwaka hadi tani 271,000 kwa mwaka. Aidha, upanuzi wa kiwanda hicho utaongeza matumizi ya miwa ya wakulima wadogo kutoka tani 600,000 hadi tani 1,450,000 kwa mwaka. Vilevile, Kiwanda cha Sukari Manyara kimeongeza uwezo wa kuchakata miwa kutoka tani 50 kwa siku hadi kufikia tani 750 kwa siku.

46. Mheshimiwa Spika; Serikali imeendelea kuweka mazingira wezeshi ya kuwavutia wawekezaji wapya na kuna maendeleo mazuri katika baadhi ya miradi. Katika Mradi wa Mkulazi II (eneo la Mbigiri), ujenzi wa majengo ya kiwanda cha sukari unatarajiwa kuanza rasmi mwezi Mei, 2021 na uzalishaji wa sukari kuanza mwezi Desemba, 2021. Kiwanda hicho kitakuwa na uwezo wa kuzalisha tani 50,000 za sukari kwa mwaka. Vile vile, Kiwanda cha Sukari cha Bagamoyo (*Bagamoyo Sugar)* kinatarajia kuanza uzalishaji wake ifikapo mwezi Juni 2021. Kiwanda hicho, kinatarajia kuzalisha sukari kwa kuanza na tani 30,000 hadi kufikia tani 70,000 za sukari kwa mwaka.

3) Uzalishaji wa Bidhaa za Chuma Viwandani

47. Mheshimiwa Spika; Hadi kufikia mwezi Desemba 2020, Nchi yetu ilikuwa na viwanda 25 vya kuzalisha chuma na bidhaa za chuma. Viwanda hivyo huzalisha nondo, mabati, mabomba, misumari, senyenge na

bidhaa nyinginezo. Kati ya hivyo, Viwanda vya kuzalisha nondo vipo 16 vyenye uwezo wa kuzalisha tani 1,082,700 kwa mwaka, wakati uzalishaji halisi ni tani 240,336 kwa mwaka, sawa na asilimia 22 ya uwezo wake. Mahitaji ya nondo nchini kwa mwaka ni tani 440,336, hivyo uzalishaji huo wa ndani hutosheleza asilimia 55 ya mahitaji yote na asilimia 45 inayobaki huagizwa kutoka nje ya nchi. Aidha, Nchi yetu ina viwanda vipatavyo saba (7) vya kutegeneza mabomba ya chuma vyenye uwezo wa kuzalisha tani 223,200 kwa mwaka. Uzalishaji halisi kwa sasa ni tani 99,100 sawa na asilimia 44 ya uwezo wa uzalishaji. Mabomba yanayozalishwa katika viwanda hivyo hutumika kwa shughuli mbalimbali za usambazaji maji na pia hutumika kama malighafi katika viwanda vya ujenzi na ufundi.

48. Mheshimiwa Spika; Nchi yetu ina viwanda viwili vikubwa vinavyozalisha mabati kuanzia hatua ya awali (intergrated) ambavyo ni ALAF na *MMI Steel*. Viwanda hivyo vina uwezo wa kuzalisha tani 158,000 kwa mwaka wakati uzalishaji halisi kwa sasa ni tani 58,189 kwa mwaka, sawa na asilimia 37 ya uwezo halisi. Sambamba na hilo, pia kuna viwanda vya kukunja mabati zaidi ya 60 nchini ambavyo hununua mabati kutoka nje ya nchi, kukunja migongo na kukata.

49. Mheshimiwa Spika; Malighafi muhimu ya kuzalisha nondo hapa nchini ni chuma chakavu (scrap metals). Katika siku za hivi karibuni, upatikanaji wake umekuwa hautoshelezi mahitaji ya viwanda vya nondo

na hivyo viwanda kulazimika kuagiza malighafi (billets) kutoka nje ya nchi. Wizara inaendelea na majadiliano na mwekezaji atakayeweza kuzalisha chuma ghafi kwa kutumia madini ya chuma cha Liganga ili kutosheleza mahitaji ya chuma ghafi nchini kikiwemo chuma safi (billets) na hivyo kuondokana na utegemezi wa kuingiza chuma toka nje.

C) Utekelezaji wa Miradi ya Kimkakati

(i) *Mradi wa Makaa ya Mawe Mchuchuma na Chuma cha Liganga*

50. Mheshimiwa Spika; Miradi ya chuma cha Liganga na makaa ya mawe ya Mchuchuma ni Mradi Unganishi na ipo katika wilaya ya Ludewa, Mkoa wa Njombe. Makaa ya mawe ya Mchuchuma yaligunduliwa mwaka 1860 wakati chuma cha Liganga kiligunduliwa mwaka 1898. Tokea kipindi hicho pamekuwepo na tafiti nyingi pamoja na juhudi mbalimbali za kuanzisha kiwanda cha chuma. Juhudi hizo zilikabiliwa na changamoto za mtaji na teknolojia ya kuchenjua chuma.

51. Mheshimiwa Spika; Katika Miradi ya Makaa ya Mawe Mchuchuma na Chuma cha Liganga, zoezi la uhakiki wa mali za wananchi watakaopisha ujenzi wa miradi hiyo limekamilika. Aidha, Shilingi Bilioni 11.04 zinatarajiwa kulipwa kama fidia kwa wananchi 1,145 kwa maeneo yote ya miradi. Vilevile, upitiaji na ufanyaji wa majadiliano ya mikataba kati ya Shirika la Taifa la

Maendeleo - NDC na mwekezaji unaendelea pamoja na kurejea Sheria za Kuendeleza Mradi Unganishi wa Mchuchuma na Liganga kwa kuzingatia Sheria za Madini ya Mwaka 2010 na Sheria Na. 6 na Na. 7 za Mwaka 2017 na kulipwa kwa ada za leseni za kuchimba madini (Special Mining Licence - SML) katika eneo la Mradi. Majadiliano hayo yatakapokamilika yatafungua njia kwa mwekezaji kuanza utekelezaji wa Mradi ikiwa ni pamoja na kulipa fidia. Aidha, uboreshaji wa barabara kutoka Itoni (Njombe) kuelekea maeneo ya miradi Liganga na Mchuchuma za kiliomita 250 kwa kiwango cha changarawe ulifanywa na Serikali. Kwa sasa, kilomita 50 za kipande korofi cha barabara kutoka Lusitu hadi Mawengi kinatengenezwa kwa kiwango cha zege.

(ii) *Mradi wa Kilimanjaro Machine Tools (KMTC)*

52. Mheshimiwa Spika; Mradi wa Kiwanda cha KMTC unamilikiwa na NDC na Kiwanda kilijengwa mwaka 1984 kwa madhumuni ya kuendeleza utaalam wa ufuaji chuma kwa ajili ya kutengeneza mashine na vipuli vya mitambo mbalimbali. Tangu Kiwanda cha KMTC kianze uzalishaji upya mwaka 2014/2015, kimefanikiwa kuzalisha na kuuza mashine 50 za mbao (wood working machines), mashine tano (5) za kusagia mahindi (maize milling machines) na mashine mbili (2) za kupukuchilia mahindi (maize huller). Vilevile, Kiwanda kinazalisha vipuri vya aina mbalimbali kwa ajili ya viwanda, hususan katika Sekta ya Kilimo, Madini na Usafirishaji. Wizara

kupitia NDC inaendelea na uboreshaji wa Kiwanda cha KMTC ambapo imeanza kukarabati mitambo ya kuyeyusha bidhaa za chuma (Galvanizing Plant). Pia, Wizara imepanga kujenga Tanuru la Kuyeyushia Chuma (Foundry) na kuanzisha karakana ya kuchomelea vyuma (Fabrication Workshop). Vilevile, NDC imeingia mkataba wa awali (MoU) na TANESCO kwa nia ya kuzalisha minara ya kusambaza Umeme katika Mradi wa *Julius Nyerere Hydropower Plant* kutoka kwenye bwawa hilo jipya kwenda Kinyerezi, Dar es Salaam ambayo ilitarajiwa kuagizwa kutoka nje ya nchi.

(iii) *Mradi wa Magadi Soda katika Bonde la Engaruka*

53. Mheshimiwa Spika; Magadi Soda ni moja ya rasimali kubwa zilizopo katika Bonde la Engaruka lilipo katika Wilaya ya Monduli, Mkoa wa Arusha. Uchorongaji uliofanyika mwaka 2011 – 2013 ulibaini kiasi cha Mita za ujazo Bilioni 4.68 za magadi soda na kiasi hicho huongezeka kwa Mita za ujazo Milioni 1.9 kila mwaka. Upembuzi yakinifu ambao unafanywa na TIRDO unalenga kuanzisha kiwanda cha kuzalisha magadi kwa kiwango cha Tani Milioni 10 kwa mwaka kwa ajili ya matumizi ya viwanda vya ndani na kuuza nje.

54. Mheshimiwa Spika; Katika kukamilisha tafiti za Mradi wa Magadi Soda – Engaruka na kujenga kiwanda – Engaruka, kazi ya upembuzi yakinifu (Techno-Economic Study) imekamilika na ripoti ya utafiti huo

imekwishafanyiwa mapitio ya mwisho na kurudishwa TIRDO kwa ajili ya hatua ya ukamilishwaji na uchapaji mwishoni. Uzalishaji wa Magadi Soda umepangwa kuwa tani laki tano (5) kwa mwaka na kiwanda kitakapoanza uzalishaji utakuwa unaongezeka mpaka kufikia tani milioni moja (1) kwa mwaka kulingana na mahitaji kwa ajili ya matumizi ya viwanda vya kemikali nchini na kuuza nje ya nchi kupitia Bandari ya Tanga. Zoezi la uthaminishaji na uhakiki wa ardhi na mali za wananchi umekamilika na utagharimu kiasi cha Shilingi Bilioni 14.63.

(iv) ***Mradi wa Kiwanda cha Matairi Arusha***

55. Mheshimiwa Spika; Katika juhudi za kufufua na kuendesha Kiwanda cha Matairi cha Arusha, Wizara kupitia Shirika la NDC inaendelea kutafuta mwekezaji mpya baada ya kutofikia muafaka na mwekezaji aliyejitokeza *"Sayinvest Overseas Ltd."* Mwekezaji huyo alionesha nia ya kuwekeza kiwanda cha kuzalisha matairi chenye uwezo wa kuzalisha wastani wa matairi yasiyopungua milioni kumi (10) kwa mwaka. Hata hivyo, Mwekezaji huyo hakuweza kutimiza matakwa ya mkataba ulioingiwa baina yake na NDC. Aidha, Wizara imejipanga kufanya tathmini nyingine ya kina ili kuja na mapendekezo bora zaidi ya namna ya kuendeleza mradi huo katika eneo hilo au vinginevyo.

(v) *Mradi wa Matrekta ya URSUS*

Mheshimiwa Spika; Mradi wa Matrekta wa URSUS unatokana na Mkataba wa Ushirikiano wa Kiuchumi baina ya Serikali ya Tanzania na Serikali ya Jamhuri ya Poland, uliosainiwa tarehe 28 Septemba, 2015. Serikali ya Jamhuri ya Poland iliiteua Kampuni ya URSUS na Serikali ya Tanzania ikateua SUMA JKT kama watekelezaji na baadae Mradi huo ukahamishiwa NDC kwa utekelezaji. Katika Mkataba huo, Serikali ya Poland ilitoa Mkopo nafuu wa Dola za Marekani Milioni 110 wenye riba ya asilimia 0.3 (0.3%) kwa mwaka, ukiwa na *grace period* ya miaka mitano na utarudishwa katika kipindi cha miaka 30. Fedha ya Mradi zinagharamia ujenzi wa Kiwanda cha Kuunganisha Matrekta, kununua matrekta 2,400 na zana zake vikiwa katika vipande vipande (Semi Knocked Down - SKD), kuviunganisha na kuvisambaza kwa wateja, kujenga vituo nane (8) vya kuhudumia wateja (service centres), kutoa mafunzo; na ujenzi wa maghala ya kuhifadhi nafaka ambao uko chini ya Wizara ya Kilimo na Ushirika, ambapo kila moja utagharimu Dola za Marekani Milioni 55.

56. Mheshimiwa Spika; Ujenzi wa kiwanda kipya cha kuunganisha matrekta umekamilika kwa asilimia 80. Aidha, hadi mwezi Mei 2021, matrekta 764, majembe 511 ya kulimia na majembe 233 ya kusawazisha yameunganishwa na kuuzwa kwa fedha taslimu na kwa njia ya mikopo. Matrekta yaliyoletwa nchini ya aina sita (6) yenye uwezo wa 50HP 2WD, 65HP 2WD, 75HP

2WD, 75HP 4WD, 85HP 2WD na 85HP 4WD. Kwa sasa, Mradi umeajiri wafanyakazi 15. Utekelezaji wa mradi huo umesimama kutokana na matatizo ya Kampuni ya URSUS ya Poland kushindwa kijiendesha. Hali hiyo imesababisha Kampuni hiyo kushindwa kukamilisha Mradi, ambapo kati ya matrekta 2,400 yaliyotakiwa kuletwa nchini, ni matrekta 822 tu yameletwa.

57. Mheshimiwa Spika; Serikali imeunda Timu ya Majadiliano (Government Negotiation Team - GNT) kwa ajili ya kujadiliana na Serikali ya Poland ili kufikia muafaka wa mradi huo. Hatua hiyo ni pamoja na Serikali ya Poland kuteua kampuni nyingine itakayokamilisha Mradi ili lengo la Serikali la kuongeza tija katika kilimo kwa kutumia zana bora na kuongeza uzalishaji wa malighafi za viwanda litimie. Wakati huo huo, baada ya GNT kukamilisha kazi yake, Serikali inakusudia kuendelea kutoa matrekta na zana bora kwa njia ya mikopo isiyo na riba kwa wakulima kama inavyofanya sasa.

(vi) ***Mradi wa Makaa ya Mawe Katewaka***

58. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia NDC inakusudia kuanzisha mgodi wa makaa ya mawe katika eneo la Muhumbi lililopo Wilaya ya Ludewa Mkoa wa Njombe kwa kushirikana na Mwekezaji Binafsi. Upembuzi yakinifu na Mpango kazi wa uchimbaji kwa ajili ya Mradi huo umekamilika. NDC inaendelea

kufanya majadiliano na mwekezaji ili kukamilisha makubaliano ya utekelezaji wa mradi.

(vii) ***Mradi wa Maganga Matitu Sponge Iron - Ludewa***

59. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia NDC inalenga kuanzisha mgodi wa chuma na kiwanda cha kufua chuma. Majadiliano na mwekezaji aliyepatikana yanaendelea. Wakati huo huo, mwekezaji huyo amekamilisha uhakiki wa kiwango cha mashapo ambao unaonesha kuwepo kwa tani milioni 103. Wizara inakusudia kutumia taasisi za ndani kuhakiki kiwango cha mashapo kilichooneshwa katika taarifa ya mwekezaji ili mradi uweze kuanza kutekelezwa kwa kuzingatia ripoti ya uhakiki wa mashapo itakayofanywa na taasisi ya ndani.

(viii) ***Mradi wa Makaa ya Mawe – Ngaka***

60. Mheshimiwa Spika; Mradi huo unatekelezwa na Kampuni ya *TANCOAL Energy Limited* ambayo ni ya Ubia kati ya NDC (30%) na *Intra Energy (Tanzania) Limited (70%).* Mradi ulilenga kuanzisha mgodi wa makaa ya mawe, kituo cha kufua umeme cha Megawati 200 kwa kuanzia hadi kufikia megawati 400 na msongo wa umeme wa Kilovoti 220 kutoka Ngaka mpaka Songea. Hata hivyo, kwa sasa Mradi huo unazalisha makaa ya mawe peke yake. Aidha, Mradi huo umesaidia kutoa kwa uhakika nishati ya makaa ya mawe kwa viwanda 49 nchini. Pia, Mgodi umeajiri wafanyakazi 500 zikiwemo

ajira 191 za kudumu, ajira 228 za muda pamoja na ajira 81 zisizo za moja kwa moja.

61. Mheshimiwa Spika; Mradi huo ulikua na jumla ya leseni za uchimbaji nne (4), ambapo leseni mbili (2) zimeisha muda wake na kurudishwa Wizara ya Madini. Wizara kupitia NDC inaendelea na taratibu za kuomba upya leseni za vitalu hivyo vilivyopo eneo la Mbuyura Mkapa (North Ngaka) ili uchimbaji wa makaa ya mawe uanze kwa kushirikiana na mbia mwingine. Hivi sasa viwanda vya saruji vya Tanga, Dangote na Mbeya vinaendelea kutumia makaa ya mawe ya Ngaka. Hapo awali viwanda hivyo vilikuwa vinaagiza makaa ya mawe kutoka Afrika ya Kusini, Msumbiji na Malawi. Makaa mengine yameuzwa Malawi, Kenya, Uganda, Rwanda na Zambia.

(ix) *Mradi wa Kongane la Viwanda TAMCO -Kibaha*

62. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia NDC inaendeleza Kongane la Viwanda la TAMCO lenye ukubwa wa ekari 201 lililopo Kibaha, Mkoa wa Pwani. Eneo hilo limegawanyika katika sekta tatu ambazo ni: Viwanda vya Dawa na Vifaa Tiba (Pharmaceutical and Medical Facilities Industries); Viwanda vya Kuunganisha Magari na Mitambo (Motor Vehicles and Equipment Assembly); na Viwanda vya Nguo na Mavazi (Textiles and Apparel Industries). Mpaka sasa, kuna viwanda vitatu (3) ambavyo vinafanya uzalishaji ambavyo ni Kiwanda cha Viuadudu (Tanzania Biotech Product Ltd), Kiwanda

cha Kuunganisha Magari (*GF Trucks* Assembling Ltd) na Kiwanda cha Chanjo za Wanyama cha *Hester Bioscience Africa.* Serikali inaendelea kuboresha na kujenga miundombinu ya msingi ili kuhakikisha eneo hilo linawavutia wawekezaji zaidi na kuongeza tija katika sekta ya viwanda nchini.

63. Mheshimiwa Spika; Katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Sita, viwanda hivyo vimeingizia Serikali zaidi ya Shilingi Bilioni tano (5) ikiwa ni kodi na tozo mbalimbali. Jambo hilo linaashiria kwamba Eneo la TAMCO litakapokuwa limejengwa viwanda vyote litakuwa na manufaa makubwa ya kiuchumi kwa Taifa.

Kiwanda cha Kuzalisha Viuadudu vya Kuua Viluilui vya Mbu (Tanzania Biotech Products Ltd - TBPL)

64. Mheshimiwa Spika; Kiwanda hicho ambacho kinamilikiwa na Serikali kwa asilimia 100 kilianzishwa kwa lengo la kutokomeza ugonjwa wa malaria hapa nchini. Kiwanda kina uwezo wa kuzalisha lita milioni sita za viuadudu kwa mwaka na kinasimamiwa na kampuni tanzu ya NDC *Tanzania Biotech Products Ltd.* Uzalishaji wa Viuadudu kibiashara ulianza rasmi Januari, 2017 ambapo hadi kufikia Mwezi Aprili 2021, lita 724,000 zilikuwa zimezalishwa. Hadi kufikia mwezi Mei 2021, kiasi cha lita 714,124 kimeuzwa katika masoko ya ndani na nje ya nchi. Kati ya hizo, lita 319,780 zimeuzwa katika soko la ndani kupitia Halmashauri za Wilaya pamoja na Taasisi mbalimbali na soko la nje lita 394,344 katika

nchi za Angola, Niger, Msumbiji na Kenya. Serikali imeziagiza Halmashauri zote nchini kutenga bajeti halisi kwa ajili ya manunuzi ya viuadudu ili kutokomeza Malaria nchini ifikapo 2030. Aidha, Kiwanda kimeanza kuzalisha viatilifu kwa ajili ya mazao ya pamba, mahindi na mbogamboga ambapo uzalishaji wa majaribio lita 600 umekwishafanyika. Bidhaa hiyo iko katika hatua za mwisho za majaribio katika Taasisi ya *Tanzania Agricultural Research Institute* (TARI). Mipango ya baadae ya kiwanda ni kuzalisha bidhaa nyingine kama vile *bio-fertilizer* na *food suppliments.*

Kiwanda cha Kuzalisha Vifaa Tiba na Chanjo za Wanyama (*Animal Vaccines)*

65. Mheshimiwa Spika; Kampuni ya *Hester Bioscience Africa* ya India iliingia mkataba na NDC wa upangishaji wa eneo la ujenzi wa kiwanda hicho cha kuzalisha chanjo za wanyama mwaka 2017. Ujenzi wa kiwanda hicho ulianza mwezi Januari 2019 kwa gharama ya Dola za Marekani Milioni 18 sawa na Shilingi Bilioni Arobaini na Moja. Kiwanda kitazalisha ajira za moja kwa moja zipatazo 200 na zisizo za moja kwa moja zaidi ya 1,000. Kiwanda hicho ni cha kipekee katika Afrika na uzalishaji unatarajiwa kuanza mwishoni mwa mwezi Mei 2021.

(x) *Mradi wa Mashamba ya Mpira ya Kalunga na Kihuhwi*

66. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia NDC inamiliki Shamba la Mpira la Kihuhwi lenye ukubwa wa hekta 789.2 lililopo Muheza pamoja na Shamba la

Mpira Kalunga lenye ukubwa wa hekta 754.4 lililopo Kilombero. Mashamba hayo ambayo ni sehemu ya Kiwanda cha Matairi Arusha yalihamishiwa rasmi NDC kupitia Tangazo katika Gazeti la Serikali (Government Notice – GN) Na. 266 Toleo Namba 29 la tarehe 17/07/2017. Uzalishaji wa mashamba hayo ni takribani tani thelathini (30) za mpira kwa mwezi wenye thamani ya zaidi ya Shilingi Milion 72. Mpira unaozalishwa unauzwa katika viwanda vya ndani na hasa Kiwanda cha Viatu Bora. NDC ina lengo la kuongeza uzalishaji ili kukidhi mahitaji ya viwanda vya ndani ikiwa ni pamoja na kuhakikisha kwamba MSD itaweza kupata malighafi ya mpira kwa ajili ya kutengeneza *cloves* na bidhaa nyingine zinazozalishwa. Hii imepunguza kiasi cha mpira uliokuwa unaagizwa nje ya nchi na hivyo kupunguza matumizi ya fedha za kigeni.

67. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia NDC inaendeleza jitihada za kuboresha mitambo ya kuchakata utomvu, kupanda miti mipya na kuboresha miundombinu ili kuongeza uzalishaji. Usimamizi na uendelezaji wa mashamba umeimarishwa na kufanya uzalishaji kuongezeka kutoka tani 50 mpaka tani 259 kwa mwaka.

d) Ulinzi wa Viwanda Nchini

68. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango imeendelea na juhudi ya kutekeleza hatua za makusudi za kuvikuza, kuviendeleza na kuvilinda viwanda nchini. Wizara imefanya utafiti ili

kupata taarifa stahiki zitakazosaidia kufikia maamuzi sahihi wakati wa maandalizi ya Bajeti ya Mwaka 2021/2022 na kuziwasilisha taarifa hizo kwenye Kikosi Kazi cha Maboresho ya Mfumo wa Kodi (Task Force on Tax Reforms). Maeneo yaliyofanyiwa utafiti ni uzalishaji wa *clinker*, *LABSA,* bidhaa za chuma na mabati, ngozi na bidhaa za ngozi, karatasi na bidhaa za karatasi, magunia ya katani, *leaf springs* na uunganishaji wa trela.

69. Mheshimiwa Spika; Utafiti umeonesha kuwa maombi yaliyowasilishwa na wadau mbalimbali ambayo yalihusu kuongeza ushuru kwa bidhaa za viwandani zinazoingizwa nchini, utekelezaji wake umekuwa mgumu kwa sasa kwa kuwa viwanda (vilivyotembelewa) vimeonekana vinazalisha chini ya uwezo wake. Jambo hilo linaathiri soko la ndani na hivyo kulazimika kuendelea kuagiza toka nje. Vilevile, Wizara imeendelea kusimamia jitihada za kuvikuza, kuviendeleza na kuvilinda viwanda vya ndani kwa kuendelea kuruhusu kutoza kodi kwa mafuta yanayotoka nje kwa asilimia 10 kwa mafuta ghafi, asilimia 25 kwa mafuta yaliyosafishwa kwa kiwango cha kati na asilimia 35 kwa mafuta yaliyosafishwa hadi kiwango cha mwisho (refined).

70. Mheshimiwa Spika; Katika Sekta ya Bidhaa za Chuma na Mabati, Ngozi na Bidhaa za Ngozi, wadau walipendekeza kuongeza ushuru kwa bidhaa za aina hiyo zinatoka nje ya nchi. Baada ya Tafiti kufanyika ilibainika uzalishaji wa bidhaa hizo ndani ya nchi

hautoshelezi mahitaji hivyo ilishauriwa kuendelea kutoza viwango vya ushuru vilivyopo.

e) Kuhamasisha Uwekezaji wa Sekta Binafsi katika Maeneo Maalum ya EPZ/SEZ

71. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia Mamlaka ya EPZ imekuwa ikihamasisha uwekezaji katika maeneo maalum ya EPZ/SEZ ikiwa ni pamoja na kuhamasisha uwekezaji kutoka sekta binafsi. Hadi kufikia Mwezi Machi 2021, miradi 176 imesajiliwa kwenye maeneo ya EPZ/SEZ. Katika kipindi hicho, mitaji iliyowekezwa inakadiriwa kufikia Dola za Marekani Bilioni 2.4719; na ajira za viwandani zinazotarajiwa kuzalishwa ni takriban ajira 58,198 **(Kiambatisho Na. 4)**.

f) Kuhamasisha Uendelezaji wa Sekta ya Mafuta ya Kula

72. Mheshimiwa Spika; Mahitaji ya mafuta ya kula nchini ni takriban tani 570,000 (MT) kwa mwaka wakati uwezo wa ndani wa uzalishaji ni tani 210,000 (MT) kwa mwaka. Hivyo, kuna uhaba wa tani 365,000 (MT) kwa mwaka unaojaziwa na mafuta yanayoagizwa kutoka nje.

73. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia TANTRADE, SIDO na TBS inaendelea kutoa elimu kwa wasindikaji wa mafuta ya kula katika mikoa yote nchini ili kukidhi viwango vya ubora unaotakiwa kitaifa na kimataifa ili kuhimili ushindani na kuyafikia masoko ya nje.

Kwa mwaka 2020/2021, jumla ya wajasiriamali 2,296 walipatiwe mafunzo kuhusu usindikaji wa mafuta ya kula.

i) Kueneza Falsafa ya KAIZEN Nchini

74. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na Serikali ya Japan, imekuwa ikitekeleza Mradi wa KAIZEN kwenye Sekta ya Viwanda. Lengo la Mradi huo ni kukuza Sekta ya Viwanda ili kuiwezesha kuongeza mchango wake kwenye Pato la Taifa na ukuaji wa uchumi kwa ujumla. Mradi unahusisha vipengele vinne ambavyo ni Kujenga uwezo wa kitaasisi na kuimarisha muundo wa uratibu wa KAIZEN; Kuandaa wakufunzi wa KAIZEN; Kuwezesha viwanda kufikiwa na huduma za KAIZEN; na Kuweka Mfumo thabiti wa kueneza falsafa ya KAIZEN.

75. Mheshimiwa Spika; Wizara imefanikiwa kukamilisha Mpango wa Kitaifa wa Uongezaji Endelevu wa Ubora na Tija katika Sekta ya Uzalishaji Viwandani (FKM 2020 – 2030) kupitia program ya KAIZEN na uzinduzi wa FKM 2020 - 2030 na maadhimisho ya siku ya KAIZEN katika Mkoa wa Dodoma, mwezi Agosti 2020. Aidha, mafunzo ya kuoanisha KAIZEN kwenye uendelezaji wa kongano za viwanda yanaendelea kufanyika kwa majaribio katika mikoa ya Dodoma, Kagera, Mbeya na Morogoro ambapo zaidi ya kongano saba (7) zimenufaika.

76. Mheshimiwa Spika; Wizara imeendelea kushiriki katika maandalizi ya Mkakati wa Kueneza Falsafa ya KAIZEN Barani Afrika (Africa KAIZEN Annual Conference Initiative Action Plan – AKIAP 2021 – 2025). Inatarajiwa kuwa, Mkakati huo utaweka malengo mapana ya muda mrefu wa kutumia kwa ufanisi rasilimali za Afrika na mbinu bunifu katika kuongeza tija, ubora na ushindani endelevu wa ukuaji uchumi wa Afrika. Aidha, Mkakati huo utakapokamilika unatarajiwa kuzinduliwa hapa Tanzania mwishoni mwa Mwaka 2021.

4.1.4. Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo'

a) Kuimarisha/Kuboresha Upatikanaji wa Huduma za Kifedha kwa Wajasiriamali

77. Mheshimiwa Spika, Katika juhudi za kuboresha na kuimarisha upatikanaji wa huduma za kifedha kwa wajasiriamali, Wizara imeongeza kiasi cha Shilingi Bilioni 1.59 ili kutunisha mtaji wa Mfuko wa Kuendeleza Wajasiriamali Wananchi (National Entepreneurship Development Fund - NEDF). Lengo ni kuhakikisha kuwa huduma inayotolewa na Mfuko huo inawafikia wajasiriamali wengi zaidi na kuongeza fursa za ajira na kipato kwa wananchi. Mfuko huo kwa sasa una mtaji uliofikia kiasi cha Shilingi 9,690,398,910 na umeweza kutoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 82,635,982,000 kwa wajasiriamali 96,375.

78. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai 2020 hadi Machi 2021, jumla ya mikopo 1,498 yenye thamani

ya Shilingi 3,141,700,000 ilitolewa kwa wajasiriamali mbalimbali kote nchini. Kati ya mikopo hiyo, asilimia 47.8 ilitolewa kwa wanawake, asilimia 52.2 ilitolewa kwa wanaume. Aidha, asilimia 30 ilitolewa kwa miradi mbalimbali ya wajasiriamali maeneo ya vijijini. Mikopo hiyo iliwezesha kupatikana kwa ajira 4,295 ambapo asilimia 49.2 ya ajira hizo zilikwenda kwa wanawake. Wizara itaendelea kufanya tathmini za mara kwa mara kuhusiana na uendeshwaji wa Mfuko huo ili kubaini changamoto zinazoukabili na kuchukua hatua kwa lengo la kuboresha huduma zinazotolewa na Mfuko huo.

b)Kuhamasisha Urasimishaji wa Shughuli za Wajasiriamali Wasio Rasmi

79. Mheshimiwa Spika, Wizara pamoja na Taasisi zake imeendelea kuhamasisha wajasiriamali wote nchini kusajili/kurasimisha shughuli zao za kiuchumi kwenye mamlaka husika. Aidha, Wizara imekamilisha ujenzi wa majengo viwanda 15 katika mikoa ya Dodoma, Manyara, Kagera, Mtwara Kigoma na Geita katika maeneo ya SIDO yenye lengo la kupunguza tatizo la upatikanaji wa maeneo rasmi ya kufanyia shughuli za uzalishaji kwa wajasiriamali. Majengo hayo yatahamasisha urasimishaji wa shughuli za wajasiriamali katika maeneo hayo na kurahisisha uwekezaji. Pia, Wizara imeshiriki kwenye uhamasishaji wa utengaji wa maeneo ya kufanyia shughuli za wajasiriamali kwa kila Halmashauri ya Wilaya ambayo yatasaidia kurahisisha urasimishaji wa shughuli za wajasiriamali nchini.

c) Kuendeleza Mitaa ya Viwanda ya SIDO na Kutengeneza Mfumo Unganishi wa Shughuli za TEHAMA za Shirika

80. Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka 2020/2021, Wizara kupitia SIDO ilipanga kujenga majengo viwanda (industrial sheds) katika mikoa ya Mwanza, Arusha, Dar es Salaam, Katavi, Simiyu, Ruvuma, Singida, Njombe, Shinyanga, Mara, Kigoma na Morogoro. Hadi kufikia mwezi Machi, 2021 ujenzi wa majengo matano (5) ulikuwa umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: Mkoa wa Mwanza unajenga jengo moja ambalo lipo katika hatua ya umaliziaji na Mikoa ya Katavi na Morogoro inajenga majengo mawili kila mmoja ambapo ujenzi upo katika hatua ya boma. Kazi ya ujenzi huo inatarajiwa kukamilika ifikapo Juni 2021.

81. Mheshimiwa Spika, Aidha, Wizara kupitia SIDO imeendelea na ujenzi wa miundombinu muhimu (barabara mifumo ya maji, umeme, mitaro ya maji taka na uzio) kwa kushirikiana na Taasisi nyingine za umma kama TARURA na TANESCO katika mitaa ya viwanda. Katika mwaka 2020/2021, Wizara ilipanga kujenga miundombinu hiyo katika mikoa ya Mbeya, Rukwa, Kagera, Geita, Manyara, Tabora, Simiyu, Pwani, Mtwara, Mara, Kigoma, Shinyanga, Morogoro, Lindi, Mwanza, Tanga na Ruvuma. Hadi kufikia Machi 2021, kazi za ujenzi wa miundombinu zimefanyika katika Mkoa wa Kigoma ambapo ujenzi wa barabara kwa

kiwango cha changarawe umekamilika na ujenzi wa mitaro unaendelea. Kwa upande wa Mkoa wa Kagera, ujenzi wa uzio umekamilika na mtaro unaendelea kujengwa na kuwekwa karavati; na Mkoa wa Geita ujenzi wa uzio, mitaro na barabara unaendelea. Wizara itaendelea kujenga miundombinu muhimu kwa ajili ya mitaa ya viwanda ya SIDO kulingana na upatikanaji wa rasilimali fedha. Kwa upande wa utengenezaji wa Mfumo Unganishi wa Shughuli za TEHAMA za SIDO, kiasi cha Shilingi 300,000,000 kilitumika kwa ajili ya kuunganisha mikoa 10 katika Mkongo wa Taifa na mikoa 10 katika mtandao wa Shirika. Mikoa mitano (5) ya Singida, Shinyanga, Geita, Rukwa na Iringa imeunganishwa na Mkongo wa Taifa pia utekelezaji unaendelea kwa mikoa mingine iliyobaki.

d) Kujenga Ofisi za Kutolea Huduma katika Mikoa ya Morogoro, Njombe na Songwe

82. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea na juhudi za kusogeza huduma karibu na wananchi kwa kujenga Ofisi za SIDO katika mikoa ya Morogoro, Njombe na Songwe. Katika mwaka 2020/2021, SIDO imeanisha maeneo ya ujenzi wa majengo husika pamoja na kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi (land use plans), michoro ya kihandisi (architectural drawings) na gharama za ujenzi.

e) Kuimarisha Vituo vya Kuendeleza Teknolojia vya (Technology Development Centres -TDC) vya SIDO

83. Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na SIDO ilipanga kuimarisha Vituo vya Kuendeleza Teknolojia kwa kuweka mashine na mitambo ya kisasa katika kituo cha kuendeleza teknolojia kilichopo katika Mkoa wa Iringa. Mahitaji ya mashine, vipimo (specifications), gharama zake vimeainishwa na taratibu za manunuzi za kumpata mzabuni zimefanyika, tenda imefunguliwa na mkataba unatarajiwa kusainiwa mwezi Mei 2021. Aidha, kwa kutumia mashine/mitambo iliyopo katika vituo saba (7) vya kuendeleza teknolojia (TDCs) vilivyopo katika mikoa ya Arusha, Kigoma, Kilimanjaro, Iringa, Mbeya, Lindi na Shinyanga, kwa kipindi cha Julai 2020 hadi Machi 2021, jumla ya mashine 563 na vipuri 810 viliweza kuzalishwa na kuuzwa kwa wajasiriamali. Vituo hivyo pia vinajihusisha na uendelezaji wa teknolojia na kutoa huduma za kiufundi kwa wajasiriamali wadogo na kati wa mjini na vijijini kwa kuzingatia Mkakati wa Wilaya Moja Bidhaa Moja na fursa zinazojitokeza katika maeneo yao.

f) Kutoa Mafunzo ya Ujasiriamali na Usimamizi wa Biashara

84. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia SIDO hutoa mafunzo ya ujasiriamali yanayolenga kutoa ujuzi maalum wa kiufundi katika uzalishaji mali kama vile

usindikaji wa vyakula, ngozi, chaki, ubanguaji korosho, vyakula vya mifugo, mianzi, ufinyanzi na vibuyu. Aidha, mafunzo mengine yanayotolewa hulenga kujenga na kuimarisha mbinu za kibiashara na uendeshaji wa miradi ya kiuchumi kwa walengwa hasa menejimenti, masoko, ubora wa bidhaa, mbinu za uzalishaji mali, utunzaji wa vitabu na mafunzo ya mashine, uongozi wa vikundi/vyama hutolewa. Katika Mwaka 2020/2021, jumla ya kozi 576 ziliendeshwa mikoani kote na kuhusisha jumla ya wajasiriamali 17,494.

g) Kutambua/Kutafuta/Kutengeneza na Kusambaza Teknolojia Mpya kwa Ajili ya Matumizi ya Viwanda Vidogo na vya Kati

85. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia SIDO imeendelea kutambua/kutafuta/kutengeneza na kusambaza teknolojia mpya kwa ajili ya matumizi ya viwanda vidogo na vya kati. Hii imesaidia matumizi ya teknolojia muafaka, kuongeza ufanisi, tija na kuhakikisha kuwa bidhaa zinazozalishwa zinakuwa na viwango na ubora unaotakiwa. Kwa kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi 2021, jumla ya teknolojia 73 zilitambuliwa na kusambazwa katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Katavi, Kilimanjaro, Morogoro, Mbeya, Mtwara, Mwanza, Rukwa, Ruvuma, Shinyanga, Simiyu, Singida, Tabora na Tanga. Mashine na zana hizo ziliwezesha kuanzishwa na kuimarisha shughuli za viwanda na miradi ya uzalishaji kwa wajasiriamali. Teknolojia zilizotambuliwa na kusambazwa zinahusu usindikaji

wa vyakula, ufungashaji wa vyakula vilivyosindikwa, utengenezaji wa vifaa vya ujenzi hasa matofali, utengenezaji wa chokaa, chaki na batiki, utengenezaji wa sabuni, mashine za kupasulia miamba ya mawe (Stone crusher processing machine) pamoja na mashine za uchambuzi na upangaji mazao (sorting and grading machine).

h) Kuendeleza Ubunifu wa Teknolojia na Mawazo ya Bidhaa Mpya Chini ya Programu ya Kiatamizi

86. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia SIDO huwasaidia wajasiriamali wenye ubunifu wa teknolojia na mawazo ya bidhaa mpya kwa kuwaendeleza kwa kuwapatia huduma mbalimbali kama vile maeneo ya kufanyia kazi, ushauri wa kiufundi na mitaji ili wakue na kufikia viwango vya kujitegemea. Katika kipindi cha Julai 2020, hadi Machi 2021, jumla ya teknolojia na mawazo ya bidhaa 13 yalihudumiwa katika mikoa ya Mtwara, Singida, Dar es Salaam, Mwanza na Morogoro. Miongoni mwa teknolojia hizo zilihusu kutengeneza kuni/mkaa kutokana na pumba za mpunga (rice husk briquettes machine), utengenezaji juice (concentrated juice making machine), bidhaa za nyama, bidhaa za matangazo na mapambo (branding products), *fencing wire,* uchakataji bidhaa za mafuta ya nazi na korosho pamoja na teknolojia za vichochezi katika mabwawa ya samaki, majiko ya kupikia (stove cooker) na utengenezaji wa bidhaa za kiutamaduni (cultural products).

i) Kutoa Mafunzo na Huduma za Ugani kwa Wajasiriamali Wadogo na wa Kati

87. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia SIDO hutoa huduma za ushauri na ugani kwa wajasiriamali katika nyanja za ufundi, uchumi, uongozi, masoko, ubora wa bidhaa, teknolojia, kubuni, kusanifu na kutayarisha uchambuzi yakinifu wa miradi ya viwanda na biashara kwa vikundi/vyama vya wajasiriamali ukiwa unalenga kuviimarisha na kuviwezesha kujenga msingi wa kujitegemea katika sekta ya viwanda na biashara ndogo. Katika kipindi cha Julai, 2020 hadi Machi, 2021 jumla ya wajasiriamali wahitaji 11,789 walipatiwa huduma za ushauri katika maeneo mbalimbali yanayohusiana na uendelezaji wa biashara na shughuli za uzalishaji.

4.1.5. Sekta ya Biashara

Kuendeleza kutafuta fursa nafuu za biashara kati ya Nchi na Nchi (Bilateral), Kikanda (Regional) na Kimataifa (Multilateral)

a) Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko Baina ya Nchi na Nchi

88. Mheshimiwa Spika; Katika kuimarisha mahusiano ya kibiashara baina ya nchi na nchi pamoja na kutafuta fursa nafuu za biashara na masoko ya uhakika, Wizara ilifanikiwa kuanzisha majadiliano ya Hati za Makubaliano (Memorundum of Undrestanding-MOU)

na nchi mbalimbali za kimkakati ambazo ni pamoja na nchi za Afrika Kusini, Namibia, Angola, Urusi, Burundi, Madagascar na Mauritius. Kukamilika kwa hati hizo za makubaliano kutasaidia katika kupanua wigo wa masoko ya uhakika kwa kuondoa vikwazo vya kibiashara visivyokuwa vya kiushuru, kuimarisha ushirikiano kwenye maeneo ya biashara, viwanda na SMEs na hivyo kukuza biashara kati ya Tanzania na mataifa hayo.

b) Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko Kwenye Jumuiya ya Afrika Mashariki

89. Mheshimiwa Spika; Wizara imeshiriki katika zoezi la kuboresha na kukuza biashara ya huduma nchini na ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki kwenye sekta saba za kipaumbele ambazo ni Elimu, Usambazaji, Uchukuzi, Utalii, Mawasiliano, Fedha na sekta ya Huduma za Biashara. Kupitia zoezi hilo, Wizara kwa kushirikiana na Sekretariati ya Jumuiya ya Afrika Mashariki imefanikiwa kubainisha vikwazo vya kisheria, kanuni na taratibu vinavyozuia ufanyaji biashara ya huduma na watoa huduma, pamoja na kuandaa mfumo wa kuondoa vikwazo hivyo kwenye sekta husika. Katika kufanikisha utekelezaji huo, nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimeanzisha Kamati ya Kikanda ya Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa ajili ya kuratibu biashara ya huduma.

90. Mheshimiwa Spika; Katika kuwezesha na kukuza biashara ya bidhaa nchini na ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki, Wizara kwa kushirikiana na Sekretarieti ya EAC imeendelea na uondoaji wa Vikwazo vya Biashara Visivyokuwa vya Kiushuru (NTBs). Katika mwaka 2020/2021, jumla ya NTBs 10 ziliondolewa. Aidha, vikwazo 17 ambavyo havijaondolewa vipo kwenye hatua mbalimbali za utatuzi.

91. Mheshimiwa Spika; Kupitia Kamati ya Kitaifa ya Kushughulikia Vikwazo vya Biashara Visivyokuwa vya Kiushuru, Wizara ilishirikiana na sekta binafsi kuandaa mafunzo kwa wadau wa Zanzibar (Unguja na Pemba) yaliyofanyika mwezi Septemba 2020. Mafunzo hayo pia yalifanyika katika Kanda ya Kaskazini Manispaa ya Moshi, Arusha na mipaka ya Holili, Tarakea na Namanga mwezi Desemba, 2020. Mafunzo hayo yalikuwa na lengo la kuwawezesha wadau ikiwa ni pamoja na watendaji wa taasisi za umma na wafanyabiashara kuelewa maana ya vikwazo (NTBs) na jinsi ya kutoa taarifa mara wanapokutana na vikwazo hivyo katika kusafirisha bidhaa zao hapa nchini na nje ya mipaka ya Tanzania. Wadau walielimishwa jinsi ya kutoa taarifa kwa njia ya ujumbe mfupi (SMS), kupitia Kamati ya NMC, barua pepe kwa mratibu au kuorodhesha katika mfumo wa kieletroniki (Online Mechanism) wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Wadau takriban 150 walipatiwa mafunzo hayo kwa lengo la kuwajengea uelewa wa NTBs na madhara yake, kuepuka kusababisha vikwazo na kutoa taarifa ya vikwazo wanavyokumbana navyo.

92. Mheshimiwa Spika; Wizara iliratibu na kushiriki katika Mkutano wa Pamoja wa Makatibu Wakuu, Wakuu wa Mikoa na Makatibu Tawala wa Mikoa inayopakana na nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kujadili changamoto za biashara katika mipaka ya Tanzania na nchi za Kenya na Rwanda uliofanyika kuanzia tarehe 27-30 Juni, 2020 jijini Arusha. Kupitia mkutano huo, nchi za Tanzania, Kenya na Rwanda zilikubaliana hatua za kufuata ili kupitisha mizigo hususan kwa madereva na malori.

93. Mheshimiwa Spika; Wizara iliratibu na kushiriki kwenye kikao cha maandalizi na kikao cha majadiliano ya kuanzishwa kwa Mkataba wa Biashara kati ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na Uingereza. Kikao hicho kiliangalia na kujadili namna bora ya kuanza kwa majadiliano ya Mkataba wa Biashara hasa ukizingatia kwamba Uingereza imejitoa rasmi katika Umoja wa Ulaya tarehe 1 Januari, 2021. Katika Kikao cha Ngazi ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na Ngazi ya EAC na UK, nchi za EAC isipokuwa Kenya ziliomba kupelekwa mbele kwa majadiliano hayo ili ziweze kupata muda wa kufanya mashauriano zaidi na kujiandaa na majadiliano husika.

94. Mheshimiwa Spika; Sekretarieti ya EAC ilitakiwa kuandaa pendekezo kwenda Uingereza kwa ajili ya kuahirisha muda wa majadiliano kwa mwaka mmoja. Vilevile, Maafisa Waandamizi wa EAC walitakiwa

kuwashirikisha Maafisa wa Uingereza kuandaa utaratibu wa mpito ili kuwezesha nchi ya Kenya kulifikia soko la Uingereza kwa masharti ya upendeleo baada ya tarehe 31 Desemba, 2020. Ili kujiandaa na majadiliano hayo, Wizara imeunda Kikosi Kazi cha Kitaifa cha Majadiliano ambacho kitafanya uchambuzi na kuainisha faida na hasara ambazo nchi inaweza kuzipata katika Mkataba husika.

c) Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko katika Eneo Huru la Biashara la Afrika (AfCFTA)

95. Mheshimiwa Spika, Katika kutafuta fursa nafuu za biashara na masoko ya uhakika ya Kikanda, Wizara inaendelea kukamilisha majadiliano ya Uanzishwaji wa Eneo Huru la Biashara la Afrika (AfCFTA) lenye watu takribani bilioni 1.3. Mkataba huo unajumuisha Itifaki ya Biashara ya Bidhaa, Biashara ya Huduma, Ushindani, Uwekezaji na Itifaki ya Utatuzi wa Migogoro. Hadi kufikia Desemba 2020, Wakuu wa Nchi na Serikali wa Umoja wa Afrika kupitia Mkutano wa Dharura wa 13 ulipitisha Maazimio ya Kisera na Kisheria kuwezesha kuanza kwa biashara chini ya Mkataba wa AfCFTA tarehe 1 Januari, 2021. Soko hilo litafungua fursa za biashara ya bidhaa na huduma kwa nchi wanachama wa Umoja wa Afrika. Sekta tano (5) za kipaumbele kwenye Biashara ya Huduma ni pamoja na Sekta ya Biashara, Fedha, Mawasiliano, Utalii na Uchukuzi. Aidha, Tanzania inaendelea kukamilisha taratibu za ndani kwa ajili ya kuridhia utekelezaji wa Mkataba huo

ili kunufaika na fursa zilizopo kwenye Mkataba huo.

d)Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko katika Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (SADC)

96. Mheshimiwa Spika, Katika kuboresha mazingira ya biashara ndani ya Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (SADC), Tanzania kupitia SADC inaendelea kuboresha mazingira ya kufanya biashara kwa kuanzisha Mfumo wa Uombaji na Utoaji Vyeti vya Utambuzi wa Uasili wa Bidhaa kwa Njia ya Mtandao (e-certificate on Rules of Origin - RoO). Mfumo huo, uliidhinishwa katika Mkutano wa 39 wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa SADC. Aidha, Mfumo huo utaanza kwa kushirikisha nchi sita (6) ambazo ni Botswana, Eswatini, Malawi, Namibia, Tanzania na Zambia na utarahisisha ufanyaji biashara mipakani hususan kwa wafanyabiashara wadogo. Sambamba na hilo, Sekretarieti ya SADC imeanzisha *SADC Business Directory* ambayo inasaidia kutoa taarifa za ufanyaji biashara, kutoa fursa kwa wafanyabiashara na makampuni mbalimbali kutoka nchi wanachama kujitangaza ndani ya SADC.

97. Mheshimiwa Spika, Majadiliano ya awamu ya pili kwenye Biashara ya Huduma yatahusisha sekta sita (6) zilizobakia ambazo ni Sekta ya Huduma za Biashara, Elimu, Afya, Usambazaji, Mazingira na Burudani, Utamaduni na Michezo. Sekta hizo zilikubaliwa na

Mkutano wa 40 wa SADC wa *Trade Negotiating Forum-Service* uliofanyika Mwezi Oktoba 2020.

98. Mheshimiwa Spika; Kupitia Mpango Mkakati wa Maendeleo wa Kanda 2020 – 2030 (Regional Indicative Strategic Development Plan - RISDP 202- -2030) wa SADC, Tanzania imeweza kutumia mwongozo huo katika mipango na utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo ikiwa ni pamoja na mikakati ya kisekta hususan maandalizi ya Sera ya Biashara, Viwanda na Viwanda Vidogo. Aidha, Mkakati huo unawezesha kuwa na maandalizi yanayoanzia katika sekta ya chini kabisa ya wazalishaji hadi kufikia sekta ya juu kabisa ya uzalishaji ambao unazingatia viwango na ubora wa kikanda na kimataifa.

99. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia Mkutano wa Uwezeshaji Wanawake Kiuchumi ulioandaliwa na kuratibiwa na Sekretarieti ya Jumuiya ya Nchi zinazopakana na Bahari ya Hindi (IORA) umeweza kuwasaidia wanawake wajasiriamali namna ambavyo wanaweza kufufua biashara na uchumi wao kufuatia athari za mlipuko wa virusi vya Korona katika Kanda, ikiwa ni pamoja na namna ya kukabiliana na janga hilo.

e) Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko katika Eneo Huru la Biashara la Utatu (COMESA-EAC NA SADC)

100. Mheshimiwa Spika; Katika kuimarisha mahusiano ya kibiashara kikanda na kutafuta fursa za masoko

nafuu, Serikali ipo mbioni kukamilisha uchambuzi kwa ajili ya kujiunga na Eneo Huru la Biashara la Utatu (COMESA-EAC NA SADC). Tarehe 8 Januari, 2021 Wizara iliwasilisha rasimu ya Waraka wa kuridhia Mkataba wa Eneo Huru la Biashara la Utatu (COMESA, EAC na SADC) Sekretarieti ya Baraza la Mawaziri (CS) ukajadiliwa na kutolewa maoni/mapendekezo ambayo yanaendelea kufanyiwa kazi kwa kushirikiana na wadau.

101. Mheshimiwa Spika; Mkataba ambao ulisainiwa na nchi 22 kati ya nchi 26 ikiwemo Tanzania unaweza kuanza kutekelezwa endapo utaridhiwa na nchi kumi na nne (14). Mpaka sasa nchi kumi (10) tayari zimeridhia Mkataba huo ambazo ni: Afrika Kusini, Botswana, Burundi, Eswatini, Kenya, Misri, Namibia, Rwanda, Uganda na Zambia. Aidha, Mkataba huo unatakiwa uwe umeridhiwa ifikapo Juni 2021. Faida ya kujiunga na Jumuiya hiyo kubwa kwanza ni kuongeza wigo wa masoko ya bidhaa zetu hususan zile zinazotokana na kilimo, kuongezeka kwa uzalishaji pamoja na kutoa ajira kwa Watanzania walio wengi.

f) Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko katika Nchi za Afrika, Karibeani na Pasifiki (ACP) na Umoja wa Ulaya (EU)

102. Mheshimiwa Spika; Katika kuhakikisha kuwa, biashara kati ya nchi za Afrika, Karibeani na Pasifiki (ACP) na Umoja wa Ulaya (EU) inaendelea kufanyika,

Wizara ilishiriki kwenye majadiliano ya Mkataba mpya wa ubia wa ushirikiano kati ya nchi za ACP na EU. Majadiliano ya Mkataba huo yalianza kwa kuwa Mkataba wa awali (Cotonou Agreement) ulikuwa ufikie ukomo tarehe 31 Desemba, 2020. Hata hivyo, Mkataba huo uliongezwa muda hadi tarehe 30 Novemba 2021 ili kutoa muda wa kutosha kukamilisha majadiliano ya Mkataba mpya. Aidha, majadiliano ya Mkataba mpya yamekwishakamilika na Mkataba huo mpya ulitiwa saini (initialing) tarehe 15 Aprili 2021. Mkataba mpya umejumuisha masuala yote muhimu ya ushirikiano ikiwa ni pamoja na masuala ya biashara, uchumi na siasa.

g)Majadiliano ya Fursa Mbalimbali za Masoko Kimataifa

103. Mheshimiwa Spika; Katika kulinda rasilimali za bahari, hususan samaki, Wizara imeshiriki katika Majadiliano ya Mkataba wa Kudhibiti Ruzuku kwenye Sekta ya Uvuvi katika Shirika la Biashara Duniani (WTO Fisheries Subsidies Agreement). Mkataba huo ni kwa ajili ya kudhibiti uvuvi usiotolewa taarifa na kuratibiwa/kusimamiwa (Illegal, Unregulated and Unreported (IUU) Fishing); Uwezo Uliopita Kiasi na Uvuvi uliopitiliza (Overcapacity and Overfishing); na Uvuvi wa Samaki Walio Hatarini Kupotea (Over Fished Stocks). Majadiliano hayo yalitarajiwa kukamilika mwezi Desemba 2020 lakini kutokana na uwepo wa vipengele ambavyo nchi wanachama zinatofautiana mitazamo,

majadiliano yanaendelea. Mkataba huo ukikamilika, utasaidia kupunguza Uvamizi wa Uvuvi katika Maeneo ya Nchi Wanachama (Exclusive Economic Zones - EEZ) na kutachangia kupunguza uvuvi haramu baharini hasa unaofanywa na wavuvi wakubwa kutoka mataifa yanayotoa ruzuku.

104. Mheshimiwa Spika; Katika kuendelea kulinda maslahi ya nchi, Wizara kwa kushirikiana na Ubalozi wetu uliopo Uswisi Geneva, imeshiriki kikamilifu katika majadiliano yanayoendelea ndani ya Shirika la Biashara Duniani yanayohusu pendekezo la kukataza nchi wanachama kuweka vikwazo au vizuizi kwenye manunuzi ya chakula yanayofanywa na Programu ya Umoja wa Mataifa ya Chakula Duniani (World Food Programme). Msimamo ambao tumeendelea kusimamia ni ule wa kuhakikisha kuwa manunuzi hayo yanayofuata taratibu za ndani ya nchi husika na kwamba kwa namna yoyote ile yasiathiri usalama wa chakula nchini. Mataifa yaliyoendelea na yanayoendelea yanapinga msimamo huu, kwani wao wanataka manunuzi ya WFP yasiwekewe vikwazo vyovyote. Tanzania bado imeendelea kusimamia msimamo wake kwa sababu sera ya kuzuia mauzo ya mazao ya chakula ni muhimu na inatumiwa na nchi kadhaa, hususan nchi zinazoendelea kwa ajili ya kulinda usalama wa chakula na pia katika kuhakikisha mazao yanaongezwa thamani ndani ya nchi kabla ya kuuzwa nje kwa lengo la kuongeza ajira katika mnyororo wa thamani.

105. Mheshimiwa Spika; Katika utafutaji wa vyanzo mbadala vya fedha, Wizara ipo kwenye hatua za mwisho za majadiliano na Sekreterieti ya COMESA kuhusu utekelezaji wa programu za COMESA za Uwezeshaji Biashara (Trade Facilitation) na Masoko ya Mipakani (Small Cross Border Markets). Programu hizo zinafadhiliwa na Umoja wa Ulaya kupitia Mfuko wa Umoja wa Ulaya wa Maendeleo (European Development Fund - EDF 11). Programu hizo zinatekelezwa katika mipaka mbalimbali ya nchi za COMESA na mipaka ya nchi zilizoko katika Kanda ya Utatu (Tripartite) inayojumuisha SADC-EAC-COMESA.

106. Mheshimiwa Spika; Kupitia Programu hizo, Tanzania itanufaika kupitia mpaka wa Tunduma/ Nakonde ambao unaunganisha Tanzania na Zambia. Kwa upande wa Programu ya Uwezeshaji Biashara, majadiliano yako katika hatua nzuri. Tunategemea kupata ufadhili wa utekelezaji wa shughuli zenye kiasi cha Dola za Marekani 2,220,670 katika mpaka wa Tunduma. Aidha, kwa upande wa Programu ya Masoko ya Mipakani, majadiliano bado yanaendelea na kazi kubwa itakuwa ni ujenzi wa soko la wajasiriamali katika eneo la Majengo, Tunduma. Majadiliano hayo yanafanyika kwa kushirikiana na Halmashauri ya Mji wa Tunduma.

107. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na Kituo cha Biashara cha Kimataifa (International Trade Centre – ITC) imefanya utafiti wa pili wa

Vikwazo vya Biashara Visivyo vya Kiushuru (Non-Tariff Measures Survey). Dhumuni kuu la tafiti hizo ni kubaini changamoto zisizo za kiushuru zinazowakabili wafanyabiashara wanapouza nje na ndani ya nchi pamoja na juhudi zilizofanywa na Serikali katika kutatua changamoto hizo. Tafiti hizo hufanywa kwa kufanya majadiliano na makampuni na wafanyabiashara wengine katika Sekta Binafsi. Hivyo, tafiti hizo hubeba mtazamo wa Sekta Binafsi (Business Perspectives). Kikao cha wadau cha kuboresha utafiti huo kilifanyika tarehe 10 -11 Machi, 2021 Dar es Salaam ambapo maoni na mapendekezo kadhaa yalitolewa.

108. Mheshimiwa Spika; Uelewa mzuri wa mtazamo wa wafanyabiashara kuhusu NTMs ni muhimu kwa Serikali kwani husaidia Serikali kujua vikwazo ambavyo wafanyabiashara wake wanakumbana navyo wakati wa kufanya biashara ndani na nje ya nchi na kuweka mikakati thabiti ya kuzishughulikia. Utafiti huo, pia hutoa fursa kwa Serikali kufafanua mikakati na sera zake na namna zinavyosaidia katika kuondoa vikwazo vya kibiashara visivyo vya kiushuru.

109. Mheshimiwa Spika; Kutokana na umuhimu wa masuala ya uwezeshaji biashara nchini na kikanda, Wizara ilifanya maandalizi na hatimaye kushiriki kwenye mkutano wa Kamati Ndogo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya Uwezeshaji Biashara (EAC Sub-Committee on Trade Facilitation) uliofanyika tarehe 20-21 Aprili, 2021 kwa njia ya mtandao. Katika mkutano

huo, nchi wanachama zilikubaliana masuala kadhaa ya uwezeshaji biashara ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ikiwa ni pamoja na urahisisishaji wa hatua na taratibu (simplification of processes) za ufanyaji wa biashara pamoja na kuendelea kuboresha mifumo ya taarifa za biashara.

110. Mheshimiwa Spika; Kwa kuzingatia kuwa dunia kwa sasa inahamia kwenye ufanyaji biashara kwa njia ya kielektroniki na hali hiyo inachagizwa na maendeleo makubwa na ya haraka ya TEHAMA yanayoendelea kutokea duniani, Wizara kwa kupitia Shirika la Umoja wa Mataifa la Biashara na Maendeleo (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD) ilifanya tathmini za utayari wa ufanyaji biashara kwa njia ya kieletroniki. Tathmini hizo kwa kiasi kikubwa zimesaidia katika kujua uwezo (strength) na mapungufu/ changamoto zilizopo pamoja na mapendekezo ya kisera na ya kimkakati ambayo nchi inapaswa kuzingatia ili kuweza kushiriki kikamilifu na kunufaika na ufanyaji biashara kwa njia ya mtandao (e-commerce).

111. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia Kamati ya Kitaifa ya Uwezeshaji biashara, iliandaa na kushiriki kwenye Kikao cha Kamati ya Uongozi ya Uwezeshaji Biashara (NCTF Steering Committee). Kupitia kikao hicho, masuala mbalimbali yalijadiliwa na kufanyiwa maamuzi ikiwa ni pamoja na kuidhinisha Hadidu za Rejea (TORs) za Kamati ya Kitaifa ya Uwezeshaji Biashara, Kuidhinisha Mpango Mwelekeo (Roadmap)

wa Miaka Mitano (2020/21-2024/25) na Kuidhinisha Maeneo ya Kundi A, B na C ya utekelezaji wa Mkataba wa Uwezeshaji Biashara wa Shirika la Biashara Duniani (WTO TFA) ambayo baada ya kupata idhini yaliwasilishwa Sekretariati ya WTO Septemba 2020.

112. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kupitia Shirika la Umoja wa Mataifa la Biashara na Maendeleo (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD) ilifanikiwa kuanzisha Mfumo wa Utoaji Taarifa za Biashara Mtandaoni (Trade Information Module) unaowawezesha wafanyabiashara kujua taratibu za kuingiza bidhaa nchini, kuuza bidhaa nje ya nchi, nyaraka zinazohitajika, zinakopatikana nyaraka na kwa muda wa kupatikana. Hii imewasaidia wafanyabiashara kuwa na taarifa za awali na kufanya maamuzi sahihi bila kupoteza muda mwingi. Mfumo huo kwa sasa unaratibiwa na BRELA na unakusudiwa kuhamishiwa Taasisi ya TanTrade.

113. Mheshimiwa Spika; Katika kutumia Mfumo huo, wafanyabiashara na wadau wanaweza kuona kwa uwazi Taasisi husika inayotoa leseni au kibali, muda atakaotumia kupata leseni na vibali, nyaraka za kuwasilisha, gharama na sheria zinazosimia taratibu husika. Aidha, Mfumo unatoa fursa kwa mfanyabiashara kuwasilisha malalamiko na maoni pindi anapokuwa hajaridhika na huduma iliyotolewa kwa kupitia mawasiliano ya Taasisi husika yaliyoainishwa kwenye mfumo. Hatua inayofuata ni uzinduzi wa Mfumo huo

kuufanya rasmi kwani ndiyo Mfumo unaotembelewa zaidi kuliko mifumo mingine kama hiyo ya nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki.

h) *Kuimarisha na Kuweka Uhakika Fursa za Biashara Kimataifa na Kupata Misaada ya Kifedha na Kiufundi*

114. Mheshimiwa Spika; Wizara imeendelea kushiriki kwenye majadiliano yanayoendelea ya biashara ya kimataifa katika Shirika la Biashara Duniani (WTO). Majadiliano yanayoendelea hivi sasa yanafahamika kama majadiliano ya Duru la Maendeleo la Doha (Doha Development Agenda-DDA). Majadiliano ya DDA yanalenga kufikia makubaliano yanayozingatia maslahi, hususan ya nchi zinazoendelea na nchi maskini ikiwemo Tanzania. Katika majadiliano hayo yanayofanyika kila siku katika Shirika hilo, Tanzania huwakilishwa na Ubalozi wake wa kudumu ulioko mjini Geneva, Uswisi. Pamoja na Ubalozi, washiriki kutoka nyumbani (capital based officials) huhudhuria baadhi ya mikutano ambayo mara nyingi huhitaji ujuzi maalum. Kupitia majadiliano hayo fursa kadhaa hupatikana katika biashara ya kimataifa.

115. Mheshimiwa Spika; Wizara na wadau wengine nchini wameendelea kufaidika na fursa mbalimbali za kujenga uwezo wa uchambuzi wa masuala ya kibiashara. Fursa hizo ni pamoja na kushiriki mafunzo yanayofadhiliwa na WTO kila mwaka. Mafunzo hayo

ni kama vile: Mafunzo ya sera za biashara kikanda (Regional Trade Policy) ngazi ya Diploma; Mafunzo ya Diploma ya Juu ya Sera za Biashara (Advanced Trade Policy Course); na Mafunzo katika maeneo maalum (specialized courses) yanayofanyika kwa njia ya mtandao (online courses). Mafunzo mengine yanayoendeshwa na WTO ni yale ya vitendo kwa muda mrefu (Internships). Mafunzo hayo yamekuwa na manufaa makubwa katika kuwajengea uwezo na ujuzi kwa wataalam wetu.

116. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia WTO imekuwa pia ikipata msaada wa kifedha kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali nchini. Kwa mwaka 2020/2021, Wizara imepata ufadhili wa kiasi cha Dola za Marekani Milioni 2.6 kwa ajili ya utekelezaji wa Mradi wa Kuwajengea Uwezo Wajasiriamali Wadogo na wa Kati (Strengthen MSMEs Capacity to Improve Competitiveness in Domestic, Regional and International Markets for Selected Value Chains). Lengo la Mradi huo ni kuwawezesha wajasiriamali kushiriki kikamilifu katika soko la ndani, kikanda na kimataifa. Mradi huo unatekelezwa katika pande zote za Muungano (Bara na Zanzibar) na umelenga wajasiriamali wanaojishughulisha katika mnyororo wa thamani (value chains) katika bidhaa za asali, mbogamboga (Horticulture) na mafuta ya mawese (Palm Oil) kwa upande wa Tanzania Bara na dagaa aina ya *Anchovies* na mwani (Seaweed) kwa upande wa Zanzibar. Kupitia Mradi huo, wajasiriamali watapewa mafunzo na mashine za kuchakata bidhaa wanazozalisha.

117. Mheshimiwa Spika; Tanzania inaendelea kufaidika na fursa za upendeleo maalum wa biashara (preferential market access) kutokana na majadiliano ya biashara ya kimataifa kupitia Shirika la Biashara Duniani (World Trade Organization – WTO). Fursa hizo za upendeleo hutolewa kwa nchi zilizo katika kundi la nchi zinazoendelea na LDCs ambazo ni wanachama wa WTO. Bidhaa kutoka nchi zinazoendelea huingia katika masoko ya nchi zilizoendelea na baadhi ya zinazoendelea bila kutozwa ushuru wa forodha na wala kuwekewa ukomo wa kiasi cha kuuza *(Duty Free Quota Free market access– DFQF)* au kuwekewa tozo ndogo za ushuru wa forodha.

118. Mheshimiwa Spika; Tanzania imeendelea kunufaika na Mpango wa AGOA kwa kuruhusiwa kupeleka zaidi ya bidhaa 6,400 bila kulipa ushuru wa forodha. Aidha, katika kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa AGOA (AGOA National stratergy), Wizara inaendelea kuhamisisha wafanyabiashara wa Tanzania kuweza kutumia ipasavyo fursa ya soko la AGOA ili kukuza mauzo ya bidhaa zetu, kuongeza fedha za kigeni, kuchochea ukuaji wa viwanda pamoja na kukuza ajira nchini.

i) *Mwenendo wa Biashara Baina ya Nchi na Nchi, Kikanda na Kimataifa.*

***119. Mheshimiwa Spika*;** Mauzo ya bidhaa kwenye masoko ya upendeleo ya **China** yaliongezeka kutoka

Dola za Marekani Milioni 233.60 mwaka 2019 hadi Dola za Marekani Milioni 238.80 mwaka 2020, sawa na ongezeko la asilimia 2.2. Ongezeko hilo linatokana na uzalishaji na uuzaji kwa wingi mbegu za ufuta. Bidhaa zingine zilizouzwa kwa wingi ni pamoja na tumbaku, pamba, *jute*, *manila* (coconut, abaca) na nguo na mavazi. Manunuzi ya Tanzania kutoka China yalikuwa Dola za Marekani Milioni 1,987.60 mwaka 2019 ikilinganishwa na Dola za Marekani Milioni 2,155.80 mwaka 2020, sawa na asilimia 8.5. Ongezeko hilo limetokana na uagizaji kwa wingi bidhaa zenye thamani kubwa ambazo zinatumika katika uzalishaji na ujenzi wa miundombinu. Bidhaa hizo ni matrekta, matairi ya magari, *gas oil* na vifaa vinavyotumika katika ujenzi wa reli (tramway track construction material of iron and steel). Urari wa biashara unaonesha nakisi ya Dola za Marekani Milioni 1,917.00. (**Kiambatisho Na. 5**)

***120. Mheshimiwa Spika*;** Mauzo katika Soko la **India** yalipungua kutoka Dola za Marekani Milioni 867.70 mwaka 2019 hadi Dola za Marekani Milioni 528.60 mwaka 2020, sawa na upungufu wa asilimia 39.1. Upungufu huo ulitokana na kupungua kwa uuzaji wa bidhaa za maua, kahawa, alizeti, madini na ufuta. Bidhaa zilizoongozwa kuuzwa kwa wingi mwaka 2020 ni korosho na mbaazi. Aidha, manunuzi ya Tanzania kutoka India yalipungua kutoka Dola za Marekani Milioni 1,258.40 mwaka 2019 hadi Dola za Marekani Milioni 1,089.50 mwaka 2020, sawa na asilimia 13.4. Kupungua kwa biashara baini ya nchi

hizo mbili kumeathiriwa na uwepo wa janga la ugonjwa wa Covid-19 duniani. Pamoja na upungufu huo wa biashara, urari wa biashara unaonesha nakisi ya Dola za Marekani Milioni 560.90. (**Kiambatisho Na. 6**).

121. Mheshimiwa Spika; Mauzo katika soko la **Japan** yalipungua kutoka Dola za Marekani Milioni 64.10 mwaka 2019 hadi Dola za Marekani Milioni 55.80 mwaka 2020, sawa na upungufu wa asilimia 12.9. Manunuzi ya bidhaa kutoka Japan yalikuwa na thamani ya Dola za Marekani Milioni 485.10 mwaka 2019 ikilinganishwa na Dola za Marekani Milioni 375.90 mwaka 2020, sawa na upungufu wa asilimia 22.5. Bidhaa zilizoagizwa kwa wingi ni zile zinazotumika kwenye uzalishaji viwandani kama vile mashine, mitambo na kemikali. Urari wa biashara umeonesha nakisi ya Dola za Marekani Milioni 320.10. (**Kiambatisho Na. 7**)

j) JUMUIYA YA UMOJA WA ULAYA- EU

122. Mheshimiwa Spika; Bidhaa zilizonunuliwa na Tanzania kutoka Jumuiya ya Ulaya zilikuwa na thamani ya Dola za Marekani milioni 909.01 mwaka 2019 ikilinganishwa na Dola za Marekani milioni 1029.00 kwa mwaka 2020, sawa na ongezeko la asilimia 13.2. Bidhaa zilizoagizwa kwa wingi ni pamoja na; vifaa vya mitambo, mashine mbalimbali, vipuri vya magari, magari, nguo, vyombo vya majini (marine vessels), gesi na mafuta, vifaa vya madawa (medical apparatus), *paper board, fittings, gas tubes, mineral/chemical fertilizers, data processing*

machines, vifaa vya mawasiliano na vifaa vya uchunguzi wa kimaabara. Pia, mauzo ya bidhaa za Tanzania kwenda Jumuiya ya Ulaya yaliongezeka kutoka Dola za Marekani Milioni 399.30 kwa mwaka 2019 hadi kufikia Dola za Marekani Milioni 605.20 mwaka 2020, ambayo ni sawa na ongezeko la asilimia 34. Bidhaa zilizouzwa kwa wingi ni bidhaa za tumbaku, madini, kahawa, maharage ya soya, alizeti, pamba na maua. Kutokana na hali hiyo urari wa biashara umeonesha nakisi ya Dola za Marekani Milioni 423.80. Nakisi hiyo inatokana na Tanzania kuuza zaidi malighafi katika soko la Jumuiya ya Ulaya wakati Tanzania inaagiza bidhaa za viwandani (finished products). (**Kiambatisho Na. 8**)

***123. Mheshimiwa Spika*;** Mauzo ya bidhaa za Tanzania kwenda **Marekani** kupitia Mpango wa AGOA kwa mwaka 2019 yaliongezeka na kufikia Dola za Marekani Milioni 51,971 ikilinganishwa na Dola za Marekani Milioni 42,432 kwa mwaka 2018. Mauzo hayo kwa kiasi kikubwa yalichangiwa na Sekta ya Nguo na Mavazi. Aidha, ili kuongeza mauzo zaidi katika soko hilo, Wizara imeandaa Mkakati wa Kitaifa wa Kukuza Mauzo ya Tanzania katika soko la Marekani kupitia Mpango wa AGOA. (**Kiambatisho Na. 9**)

k) JUMUIYA YA AFRIKA MASHARIKI (EAC)

124. Mheshimiwa Spika; Katika kutumia fursa za masoko ya kikanda, mauzo ya Tanzania katika nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki mwaka 2020 yalikuwa

Dola za Marekani Milioni 812.50 ikilinganishwa na Dola za Marekani Milioni 674.40 mwaka 2019 ambayo ni sawa na ongezeko la asilimia 16.99. Ongezeko hilo limetokana na mauzo ya bidhaa za chai, mahindi, ngano, alizeti, mchele, bidhaa za karatasi, mabati, vigae, vyandarua, kemikali (methyl bromide), saruji na mafuta ya kupaka. Aidha, bidhaa za Tanzania zilizouzwa kwa wingi katika soko hilo ni pamoja na mbogamboga, chai, matunda, magunia, mifuko ya plastiki, wanyama hai, viazi, samaki, udongo asilia, kahawa, mahindi, mchele, unga wa nafaka, karanga, mawese, ufuta, pamba na makaa ya mawe. Mauzo hayo kwa kiasi kikubwa yanaenda katika nchi ya Kenya ikifuatiwa na Rwanda. Kwa upande mwingine, uagizaji wa Tanzania kutoka nchi za Jumuiya hiyo ulipungua kutoka Dola za Marekani Milioni 329.10 mwaka 2019 ikilinganishwa na Dola za Marekani Milioni 324.30 mwaka 2020, sawa na upungufu wa asilimia 1.6. Upungufu huo unatokana na kuimarika kwa uzalishaji viwandani hususan bidhaa zinazotumiwa kwa wingi nchini (consumable goods). (**Kiambatisho Na. 10**)

l) JUMUIYA YA MAENDELEO YA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA (SADC)

125. Mheshimiwa Spika; Mauzo ya Tanzania kwenda katika soko la nchi za Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC), mwaka 2020 yalikuwa Dola za Marekani Milioni 1,458.3 ikilinganishwa na Dola za Marekani Milioni 1,330.90 mwaka 2019, sawa

na ongezeko la asilimia 9.6. Ongezeko hilo linatokana uuzaji kwa wingi bidhaa za madini, pamba, chai, kahawa, vigae, vyandarua, kemikali (methyl bromide), *petroleum coke*, saruji, sabuni na mafuta ya kupaka. Aidha, bidhaa hizo ziliuzwa katika nchi za Afrika Kusini, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Zambia na Malawi. Uagizaji wa Tanzania kutoka katika soko hilo uliongezeka kutoka Dola za Marekani Milioni 155.10 mwaka 2019 hadi Dola za Marekani Milioni 470.30 mwaka 2020, sawa na ongezeko la asilimia 203.2. Ongezeko hilo lilitokana na uagizaji kwa wingi bidhaa za magari ya kusafirishia mizigo, malighafi za chuma (semi-finished products of iron) na sukari ya viwandani. (**Kiambatisho Na. 11**)

4.1.6. Sekta ya Masoko

a) Uboreshaji wa Mazingira ya Biashara Nchini

126. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na BRELA ilianzisha Mifumo ya *Online Registration System* (ORS) na *National Business Portal* (NBS) ambayo hutumika kutoa huduma za kusajili Makampuni, Majina ya Biashara, Alama za Biashara na Huduma, kutoa Hataza na kutoa Leseni za Viwanda na Biashara. Ili kusogeza huduma hiyo karibu na wananchi, Wizara iliwajengea uwezo Maafisa Biashara na Maafisa TEHAMA walioko katika Halmashauri ili waweze kutoa huduma kwa Wafanyabiashara wanaohitaji huduma zinazotolewa na BRELA katika maeneo yao. Wizara ilitoa Mafunzo kwa Maafisa Biashara na Maafisa TEHAMA 57 na kufanya ukaguzi wa viwanda 16 katika Kanda ya

Pwani (Mikoa ya Pwani, Lindi na Mtwara) Mkoani Pwani; Kanda ya Ziwa Tanganyika (Mikoa ya Kigoma, Katavi na Tabora); na Kanda ya Kaskazini (Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro na Tanga).

127. Mheshimiwa Spika; Katika kipindi cha Julai 2020 hadi Machi 2021, jumla ya Makampuni 7,148, Majina ya Biashara 15,282 na Alama za Biashara na Huduma 1,699 yamesajiliwa. Aidha, BRELA imetoa Leseni za Biashara za Daraja A 8,404, Leseni za Viwanda 160 na Hataza 22 **(Kiambatisho Na. 12)**.

128. Mheshimiwa Spika; Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania lilipitisha marekebisho ya Sheria ya Makampuni, Sura ya 212 kupitia Muswada wa Sheria ya Fedha, 2020. Lengo la marekebisho hayo ni kuwezesha upatikanaji wa taarifa za wanufaika wa mwisho katika kampuni. Taarifa hizo ni muhimu kwa sababu za kikodi, kudhibiti utakatishaji wa fedha haramu na ufadhili wa ugaidi. Kutokana na marekebisho hayo, Wizara iliandaa Kanuni chini ya Sheria ya Makampuni, zitakazowezesha upatikanaji wa taarifa za wanufaika wa mwisho ikiwa ni pamoja na kuandaa Daftari la Wanufaika wa Mwisho (Beneficial Owners Register).

129. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia Shirika la Viwango Tanzania (TBS) imesaini Hati ya Makubaliano kati ya TBS na ZFDA ili bidhaa kutoka pande mbili za Muungano ziweze kusafirishwa na wafanyabiashara

katika mazingira rahisi ya biashara. Hatua hiyo ni mwendelezo wa kuweka mazingira mazuri ya kufanya biashara kwa wafanyabiashara katika pande mbili za Muungano (Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar). Hivyo, kupitia makubaliano hayo, bidhaa za chakula na vipodozi kutoka pande mbili za Muungano zitasafirishwa pasipo usumbufu endapo zitakuwa zimesajiliwa na Mamlaka husika katika upande zinakotokea. Hali hiyo inapunguza kero za Muungano katika Sekta ya Viwanda na Biashara.

130. Mheshimiwa Spika; Katika kipindi cha Julai 2020 hadi Februari 2021, Wizara kupitia TBS imekamilisha maandalizi ya viwango muhimu katika kilimo, chakula, uhandisi na viwango vya vifungashio mbalimbali. Jumla ya viwango 209 ambavyo ni sawa na asilimia 41.8 ya lengo la kutayarisha viwango 500 kwa mwaka vimeandaliwa. Aidha, kati ya viwango 209 vilivyokamilika, viwango 21 ni vya uhandisi mitambo (mechanical), 39 ni vya kemikali (chemical), 14 ni vya uhandisi umeme (electro technical), vine (4) ni vya sekta mtambuka (general techniques), 27 ni vya madini (mining and minerals), 10 ni vya mazingira (environmental), 11 ni vya ujenzi (building) na 83 ni vya Sekta ya Kilimo na Chakula (food and agriculture).

***131.* Mheshimiwa *Spika*;** Wizara kupitia TBS imepata Mshauri Mwelekezi (*Consultant*) kwa ajili ya upembuzi yakinifu kwa ajili ya kuanza ujenzi wa *Viwango House* Dodoma ili kubaini gharama halisi ya ujenzi wa jengo,

mpango wa matumizi ya kiwanja (*master plan*), mchoro wa jengo pamoja na taratibu nyingine za ujenzi. Lengo ni kuendelea kusogeza huduma karibu na mwananchi na kuwapunguzia gharama.

b) Utatuzi wa Malalamiko/Kero za Wadau wa Biashara

132. Mheshimiwa Spika; Mnamo tarehe 27 Septemba hadi 1 Oktoba, 2020 Wizara ilifanya ufuatiliaji kuhusu malalamiko ya wafanyabiashara juu ya ukiukwaji wa Sheria na Kanuni za utozaji ushuru wa mazao katika Mkoa wa Mbeya (Halmashauri ya Kyela na Rungwe). Katika kuchukua hatua za kutatua changamoto hizo, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI iliratibu vikao na Halmashauri husika kujadili changamoto ya utozaji ushuru wa mazao hususan ndizi na kutatua suala hilo kwa makubaliano ya kutekeleza Sheria na Kanuni zinazosimamia uuzaji na usafirishaji wa mazao ndani ya Halmashauri na kupitia Halmashauri nyingine.

133. Mheshimiwa Spika; Wizara iliratibu kikao cha Umoja wa Wafanyabiashara Tanzania mnamo tarehe 05 Septemba, 2020 Jijini Dar-es Salaam. Lengo kuu la kikao lilikuwa ni kusikiliza changamoto zinazowakabili wadau wa usafirishaji wa bidhaa nje ya nchi (TANEXA) na kuzipatia ufumbuzi. Changamoto hizo ni pamoja na upatikanaji wa vibali vya kuuza mazao nje ya nchi na masuala ya tozo na kodi mbalimbali za biashara. Wizara imewasiliana na Mamlaka mbalimbali zinazohusika ikiwa ni pamoja na Wizara ya Kilimo ili kurahisisha

upatikanaji wa vibali kwa wakati. Aidha, Wizara imeendelea kushirikiana na Sekta Binafsi kuainisha changamoto na kuzitafutia suluhisho kwa nia ya kuboresha mazingira ya kufanya biashara nchini kupitia utekelezaji wa BLUEPRINT.

134. Mheshimiwa Spika; Wizara imeshughulikia malalamiko ya wafanyabiashara wanaolalamikia taasisi za udhibiti kama vile: -Tume ya Ushindani (FCC), Shirika la Viwango Tanzania (TBS) na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA). Malalamiko hayo ni pamoja na:-

i. Tarehe 05 Mei, 2021 Wizara iliratibu kikao cha Taasisi zinazohusika na upangaji wa ratiba husika (Tanker Line up) ambazo ni Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania (TPA), Shirika la Wakala wa Meli Tanzania (TASAC), Shirika la Viwango Tanzania (TBS) na Wakala wa Uingizaji Mafuta kwa Pamoja (PBPA). Kupitia kikao hicho imesisitizwa vikao vya Wadau vinavyofanyika mara moja kwa wiki kila siku ya Ijumaa viendelee na kila mdau ashiriki kwa lengo la kupata ratiba inayokubalika na wadau wote kwa maslahi mapana ya uchumi wa Taifa na wananchi wake. Kampuni hizo zimekuwa zikiingiza mafuta ya kula nchini ili kukidhi upungufu pamoja 365,000 MT kwa mwaka ya mahitaji halisi ya mafuta hayo ya tani 570,000 MT kwa mwaka wakati kiasi kinachozalishwa nchini pamoja ni 205,000 MT kwa mwaka (TARI-2020).

ii. Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi imeendelea kusimamia na kuwezesha ushushaji mapema wa mafuta ya kula yanayoingia kutoka nje ili kuongeza ugavi sokoni hivyo kuwezesha upatikanaji wake kwa wananchi na kupunguza kupanda kwa bei.

iii. Malalamiko kutoka Chama cha Wanawake Wafanyabiashara Tanzania (TWCC) kuhusu gharama kubwa za viwango vya ubora wa bidhaa kwa wajasiriamali wadogo baada ya kumalizika kwa muda wa miaka mitatu wanaopewa na SIDO kuwa kubwa sana, tozo na kodi mbalimbali ambazo hutozwa wakati wa kufanya biashara zao, uondoaji wa bidhaa ambazo hazina nembo ya ubora sokoni kuwapa hasara wajasiriamali, ucheleweshwaji wa majibu ya kupima viwango vya ubora wa bidhaa, wajasiriamali ambao bidhaa zao zilikuwa zimesajiliwa TFDA kabla ya kuwa TMDA kutotambuliwa na TBS.

iv. Taasisi za Wizara zilizoguswa katika changamoto hizo ni pamoja na TBS na FCC ambapo tayari Wizara kupitia taasisi hizo imetoa ufafanuzi na mwongozo kwa TWCC ya namna ya kutatua changamoto. Aidha, Wizara imeelekeza Shirika la Viwango Tanzania (TBS) kuweka utaratibu rafiki wa kuwahudumia wajasiriamali wadogo kwa fedha za Serikali, TBS kufanya ukaguzi na ufuatiliaji wa bidhaa kwa mujibu wa mifumo inayotumika

ili kujiridhisha kwamba bidhaa zilizoko sokoni zinaendelea kukidhi matakwa ya viwango, TBS kutumia mifumo ya kielektroniki katika kutoa huduma zake za ukaguzi na utoaji wa ithibati, TBS kuwagawia wakaguzi wote tarakilishi ndogo (ipads) ambazo hutumika kuwasajili wakiwa katika maeneo yao ya kazi, TBS kutambua usajili wa bidhaa na majengo uliokuwa umekwishafanywa na iliyokuwa TFDA .

135. **Mheshimiwa Spika;** Wizara kupitia TanTrade ilifanikiwa kuratibu huduma ya Kliniki ya Biashara ambapo jumla ya wadau wa biashara 566 walinufaika na huduma hiyo. Aidha, changamoto za kibiashara zipatazo 161 zilitatuliwa papo kwa papo na 332 zinaendelea kufanyiwa kazi na taasisi wezeshi. Huduma hiyo ilitolewa katika Maonesho yaliyoratibiwa katika mikoa ya Dar es Salaam, Simiyu, Geita na Zanzibar. Mafanikio ya utekelezaji huo ni pamoja na: -

i. Kuwezesha jumla ya wafanyabiashara 34 kupata mitaji yenye thamani ya milioni 700 kutoka kwa Benki ya NBC kwa ajili ya kuendeleza biashara mbalimbali ikiwemo ununuzi wa mashine za kuongezea thamani mazao ya kilimo, kuanzisha kiwanda cha maji, na kuimarisha taratibu mbalimbali za biashara;
ii. Kuwezesha wadau 20 kupata alama ya ubora na usajili wa jengo la biashara na kupata alama ya Msimbomilia (Bar code), na

iii. Kutoa na kujenga uelewa kwa wafanyabiashara 56 kuhusu usajili wa biashara, taratibu za ulipaji wa kodi, namna ya kupata cheti cha uthibitisho wa mlipa kodi na uandaaji wa mahesabu sahihi.

c) Kuwaunganisha Wazalishaji, Wasindikaji na Wafanyabiashara na Masoko ya Ndani na Nje ya Nchi

136. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia TanTrade iliratibu na kufanya Mikutano ya Biashara (B2B) na Makongamano ya Biashara kwa njia ya Mtandao wa *Zoom* kwa lengo la kutangaza bidhaa mbalimbali zinazozalishwa nchini na kuwaunganisha wazalishaji na wanunuzi ambapo jumla ya wafanyabiashara 1,436 walipata fursa ya kushiriki mikutano hiyo. Mafanikio yaliyopatikana ni pamoja na:-

i. Wanunuzi saba (7) wa Muhogo na bidhaa zake walionesha nia ya kununua muhogo mkavu tani 325,000 kwa mwaka, muhogo mbichi tani 35 kwa wiki na unga wa muhogo tani 3,000 kwa mwezi kutoka kwa wakulima wa Mikoa ya Tanga, Lindi na Mtwara;

ii. Kuwaunganisha wajasiriamali 43 na wanunuzi wa ndani na nje ya nchi wa bidhaa za nafaka, matunda, kahawa, chai na viungo;

iii. Kampuni ya *Lise Food* kutoka Uholanzi imeingia makubaliano na kampuni za *Ottimale na Triven*

Farm Ltd kununua tani 16 za parachichi na nanasi kwa wiki wakati wa msimu; na kampuni ya *Widike Ltd* kununua tani 4 za Pilipili Kichaa (Africa bird eye chill) na tani 50 za Tangawizi kwa mwezi;

iv. Umoja wa Wafanyabiashara wa Soko la Mwanakwerekwe Zanzibar waliingia makubaliano ya kununua mazao mbalimbali ya mbogamboga ikiwemo vitunguu, nyanya, viazi mviringo, nyanya chungu na magimbi;

v. Kampuni ya *Kilolo Farm* iliyo Mkoani Iringa kuingia makubaliano na Kampuni ya *Olivado Tanzania* kununua parachichi tani 50 kwa mwezi;

vi. Kampuni ya *Otimale Limited* ya Dar es Salaam kupata oda ya kuuza tani 10 za iliki kutoka Kampuni ya *China Ltd* ya nchini India, kuanzia Mwezi Agosti, 2021; na

vii. Kuwezesha vikundi vya Wakulima vinavyosimamiwa na Kampuni ya *Sustainable Agriculture Trust* (SAT), kupata oda za kuuza tani 100 za Binzari manjano, tani 100 za Pilipili Mtama na tani 150 za Karafuu kwa Kampuni ya *Mahashree Agro processing* ya Morogoro.

137. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia TBS imetoa mafunzo kwa wazalishaji, wasindikaji, wasambazaji na wauzaji wa mafuta ya kula kuhusu viwango, ubora, uhifadhi, utunzaji, ufungashaji na lebo za mafuta ya kula. Mafunzo hayo yalifanyika katika mikoa ya Kanda ya Kati kwenye wilaya za mikoa ya Singida, Tabora na

Dodoma. Jumla ya wadau walioshiriki kwenye mafunzo hayo kwa Kanda ya Kati ni 1,722. Vilevile, mafunzo ya aina hiyo yamefanyika katika mikoa ya Nyanda za juu Kusini (Iringa na Mbeya) ambapo jumla ya wadau 985 walishiriki kwenye mafunzo hayo.

138. Mheshimiwa Spika; Wizara imefanya kazi ya kuchambua na kuainisha Makampuni ya Tanzania yaliyopewa vibali vya kuuza mazao ya kilimo kupitia Wizara ya Kilimo kwa lengo la kutambua bidhaa, kiasi, thamani na mahali bidhaa hizo zilipouzwa. Aidha, Wizara imefanikisha kutoa ushauri na kuwezesha upatikanaji wa soko na uuzaji wa mahindi meupe kiasi cha *Metric Tonne* (MT) 1,000 kati ya Kampuni ya *Jerusalem Victory Green Co. Ltd* ya Njombe na Kampuni ya *Mwendanayo Investments* ya Lilongwe, Malawi. Kampuni hizo ziliingia mkataba tarehe 19 Desemba, 2020. Aidha, jumla ya makampuni 13 kutoka Dar es Salaam, Arusha, Kigoma, Kagera, Singida, Mara, na Dodoma yameunganishwa na fursa ya soko la Mahindi nchini Msumbiji. Vilevile, Wizara ilishiriki katika kikao cha tarehe 30 Desemba, 2020 kuhusu majadiliano ya fursa ya biashara ya mboga mboga na maua kati ya Tanzania na Qatar.

139. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na TanTrade imefanya tathmini ya hali ya mwenendo wa biashara ya Mpunga na Mchele katika Manispaa ya Kahama – Shinyanga kuanzia tarehe 03-09 Februari, 2021. Aidha, kutokana na tathmini hiyo iliyofanyika imebainika kuwa Mchele umekuwa ukiuzwa zaidi katika

nchi za jirani kama vile Kenya, Uganda na Rwanda. Hata hivyo, Tanzania inaweza kupanua wigo wa biashara ya kuuza mchele katika masoko mengine yanayoibukia (emerging markets) ambayo yanaweza kufikika kirahisi kama vile Sudani Kusini, DRC, Madagascar, Visiwa vya Comoro, Msumbiji na Afrika ya Kusini. Kupitia taarifa hizo, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashiriki kupitia Balozi zetu inaendelea na mkakati wa kuwaunganisha wafanyabiashara wa Tanzania na wafanyabiashara wa nchi hizo ili kupata masoko ya mchele kwenye nchi hizo.

140. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia TanTrade imeanzisha majadiliano ya ushirikiano na Shirika la Posta ili kuwezesha wafanyabiashara kuuza katika mfumo wa soko mtandao (*e-posta*) ili kunufaika na fursa za masoko ya mtandao. Kwa kipindi husika, jumla ya kampuni 150 zimesajiliwa na zinafanya biashara katika mfumo huo.

141. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na TanTrade imeanza hatua za awali za uanzishaji wa dawati la waambata wa biashara katika Ofisi za Balozi sita (6) katika nchi sita za kipaumbele zikiwemo China, India, Afrika ya Kusini, Kenya, Ubelgiji na Uholanzi. Mapendekezo ya nchi hizo yamezingatia wingi wa biashara inayofanyika katika nchi hizo pamoja na kupanua wigo kwa bidhaa zinazozalishwa nchini.

d) Kuhamasisha na Kuendeleza Matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala na Kutekeleza "BLUEPRINT" kuhusu Uratibu wa Ghala zote Nchini

142. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia uratibu wa Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB) inashirikiana na Tume ya Maendeleo ya Ushirika (TCDC) pamoja na Soko la Bidhaa Tanzania (TMX), TAMISEMI kupitia Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Bodi za Mazao zinazosimamia mazao ya kimkakati na mazao mengine ikiwa ni pamoja na ufuta, mbaazi, choroko na dengu kuendeleza na kuhamasisha matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala. Kupitia Mfumo huo, mazao hukusanywa, kuhifadhiwa na kuuzwa kupitia Soko la Bidhaa Tanzania. Katika msimu wa mwaka 2020/2021, tani 19,867.811 za korosho na tani 5,200.367 za choroko zimeuzwa kupitia Soko la Bidhaa Tanzania.

***143.* Mheshimiwa Spika;** Wizara imeendelea kuhamasisha na kusimamia matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwenye mazao kumi ya kilimo ambayo yameingizwa katika Mfumo huo. Mazao hayo ni Mbaazi, Dengu, Soya, Mpunga, Ufuta, Kakao, Kahawa, Alizeti, Korosho na Mahindi. Katika msimu wa mwaka 2020/21, uhamasishaji wa matumizi ya Mfumo umefanyika katika mikoa ya Simiyu na Geita kwa mazao ya choroko na dengu; Mkoa wa Kagera kwenye zao la Kahawa, na Mkoa wa Ruvuma kwenye zao la Soya, Mkoa wa Singida, Lindi, Iringa, Songwe pamoja na Katavi kwa zao la ufuta. Hata hivyo, Serikali itaendelea

kuhamasisha matumizi ya Mfumo huo kwenye mazao ya sasa pamoja na kuongeza idadi.

***144.* Mheshimiwa *Spika*;** Katika kipindi cha Julai 2020, hadi Machi 2021, jumla ya tani 346,457.90 za mazao zilikusanywa kupitia Mfumo wa Stakabadhi za Ghala, ambapo zao la Korosho liliongoza kwa kukusanya tani 204,567.65, zao la Ufuta tani 98,904.50, zao la Mbaazi 10,143.42, zao la Kahawa tani 11,649.43, zao la Kakao tani 6,607.95, zao la Soya tani 1,693.44, Choroko tani 12,781.82 na zao la Dengu tani 109.7.

***145.* Mheshimiwa Spika:** Serikali kupitia Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala inaendelea kutekeleza "BLUEPRINT" ambapo inakamilisha mapitio ya sheria na kanuni zinazosimamia uendeshaji wa Ghala zote. Aidha, Bodi inaendelea na maboresho ya Mfumo wa Kielektroniki utakaokuwa na kanzidata ya Ghala zote zinazotumia Mfumo wa Stakabadhi na zisizotumia Mfumo wa Stakabadhi ili kuweza kuzitambua, kuzidarajisha na kuwa na taarifa muhimu kuhusu ghala hizo.

e) Kuhamasisha na Kurahisisha Biashara Mipakani

146. Mheshimiwa Spika; Wizara imeendelea kuhamasisha na kuboresha mazingira ya biashara mipakani kwa kutembelea mipaka ya Mutukula na Rusumo mkoani Kagera na mpaka wa Namanga (OSBP) kwa lengo la kutambua hali ya ufanyaji biashara, athari

za COVID-19 katika biashara kupitia mipaka hiyo, aina za bidhaa na takwimu ya bidhaa husika zinazoingia na kuuzwa nje kupitia mipaka husika. Tathmini hiyo ililenga kubaini changamoto wanazokabiliana nazo na kuzitafutia ufumbuzi.

147. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na *Trade Mark East Africa (*TMEA*)* imeandaa Andiko la Ujenzi wa Masoko ya Mipakani (Cross Border Markets-CBM) kwenye mipaka ya Holili, Tunduma na Mtukula. Wizara imetembelea na kukusanya maoni ya wadau katika mipaka hiyo kwa lengo la kujua uhitaji wa masoko hayo kwenye mipaka hiyo. Lengo ni kuhakikisha ujenzi wa masoko hayo unakuwa wenye tija kwa wafanyabishara na Taifa kwa ujumla.

148. Mheshimiwa Spika; Vilevile, Wizara ilishiriki katika mkutano wa kupitia taarifa ya awali *(*inception report*)* ya usanifu wa jengo la Kituo cha Huduma kwa Pamoja Mpakani (OSBP) Manyovu/Mugina tarehe 09 Desemba, 2020. Katika mkutano huo, Wizara ilipewa jukumu la kuratibu na kusimamia uanzishwaji wa Dawati la Biashara (*Trade Information desk*) kwa ajili ya kupokea na kutoa taarifa za kibiashara na uwekezaji nchini.

f) Kuhamasisha na kuwezesha wananchi kutangaza bidhaa na huduma za Tanzania

149. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na Taasisi zake, iliratibu na kushiriki Maonesho ya

44 ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam (DITF) yaliyofanyika kuanzia tarehe 01 Julai hadi 13 Julai, 2020 katika Viwanja vya Mwalimu J. K. Nyerere barabara ya Kilwa. Jumla ya makampuni 2,837 yalishiriki katika Maonesho ya 44 ya DITF, 2020 ukilinganisha na makampuni 3,250 yaliyoshiriki katika Maonesho ya 43 ya DITF 2019 ambayo ni upungufu wa asilimia 12. Kati ya kampuni zilizoshiriki maonesho mwaka 2020, kampuni 43 zilitoka nje ya nchi ambapo nchi 5 zilishiriki ikilinganishwa na kampuni 520 kutoka nchi 35 zilizoshiriki mwaka 2019. Aidha, kupungua kwa washiriki wa Maonesho hayo ulisababishwa na uwepo wa Homa Kali ya Mapafu unaosababishwa na virusi vya Korona (COVID-19) ambapo nchi nyingi duniani zilifunga mipaka yao.

150. Mheshimiwa Spika; Jumla ya Watembeleaji 60,000 walinufaika na huduma ya vitambulisho vya Taifa; leseni za biashara 109; vitambulisho vya wajasiriamali wadogo 7; leseni za vileo 7; ada ya huduma (Service Levy) 62; wananchi 2050 walipata huduma za afya kati yao 170 walipewa rufaa kwa ajili ya uchunguzi zaidi; Upatikanaji wa ajira za muda zipatazo 15,912; na fursa ya kutangaza mazao 9 kupitia Banda Maalum kwa ajili ya Bodi zote ikiwemo Korosho, Kahawa, Pareto, Mkonge, Pamba, Tumbaku, Nafaka, Chai na Sukari.

151. Mheshimiwa Spika; Wizara kwa kushirikiana na Taasisi zake, ilishiriki katika Maonesho ya Nane Nane

2020 katika Viwanja vya Nyakabindi, Bariadi katika Mkoa wa Simiyu. Jumla ya wajasiriamali 49 waliokidhi vigezo vya usindikaji wa bidhaa za kilimo kutoka Mikoa ya Simiyu, Kagera, Mwanza, Shinyanga na Dar es Salaam waliwezeshwa kushiriki moja kwa moja katika banda la Wizara na kupata fursa za kutangaza bidhaa zao, kujifunza teknolojia za uzalishaji pamoja na mbinu bora za biashara.

152. Mheshimiwa Spika; Wakati wa Maonesho hayo huduma mbalimbali zilitolewa na Wizara pamoja na taasisi zake ikiwemo: Usajili wa Makampuni na Majina ya Biashara ulikuwa unatolewa na BRELA; na Mafunzo kwa wastaafu yalitolewa na Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE). Wizara kwa kushirikiana na TANTRADE waliendesha kongamano la Wanawake-*Tanzania Business Women Association* (TABWA) kwa lengo la kutoa mafunzo ya biashara na kuwezesha Wanawake na Vijana kiuchumi; Darasa la mafunzo (Kliniki ya Biashara) kwa wajasiriamali kuhusu masoko,;usindikaji na vifungashio; Matumizi ya Vipimo sahihi na Mafunzo ya kutumia zana mbalimbali zinazotengenezwa na SIDO na CAMARTEC.

153. Mheshimiwa Spika; Wizara ilishiriki katika Maonesho ya Tatu ya Teknolojia na Uwekezaji katika Sekta ya Madini, 2020 yaliyofanyika tarehe 17 – 27 Septemba, 2020 katika Uwanja wa Bombambili Kalangalala Mjini Geita. Lengo kuu la Maonesho lilikuwa ni kukuza na kuboresha shughuli za Wachimbaji,

Wachenjuaji na Wachomaji wa dhahabu sambamba na kuwaunganisha wadau hao na Wasambazaji wa Teknolojia za Uchimbaji na Uongezaji thamani Madini. Wanunuzi, Wauzaji wa Madini, Wizara na Taasisi za Kisekta, Taasisi za Udhibiti na Usalama, Makampuni, Mashirika ya Bima, Taasisi pamoja na Wadau wengine walishiriki.

154. Mheshimiwa Spika; Maonesho hayo yalibeba Kauli mbiu "Madini ni Uchumi, 2020 Chagua Viongozi Bora kwa Maendeleo ya Taifa", ikilenga kutoa hamasa kwa wadau pamoja na kutambua teknolojia ya uchimbaji, uchenjuaji na uongezaji thamani wa madini ya dhahabu katika kukuza Sekta ya Madini na Uwekezaji nchini, pia waweze kushiriki kikamilifu katika zoezi la kuchagua viongozi bora katika Uchaguzi Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania uliofanyika mwezi Oktoba, 2020.

155. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia TanTrade iliratibu na kuandaa Maonesho ya Tano ya Bidhaa za Viwanda vya Tanzania ambapo kwa mwaka 2020 jumla ya wadau 596 wa viwanda walishiriki ikilinganishwa na wadau 542 mwaka 2019 Washiriki hao ni pamoja na Viwanda vidogo, vya kati na vikubwa na Taasisi za Serikali ambazo zilitangaza bidhaa na teknolojia wanazozalisha na kuhamasisha uwekezaji katika viwanda hapa nchini pamoja na kujadili changamoto mbalimbali zinazokabili Sekta ya Viwanda na Biashara. Lengo la uratibu wa Maonesho hayo ni kuongeza

uelewa wa Watanzania juu ya bidhaa zinazozalishwa na viwanda vya Tanzania na kuongeza hamasa ya kutumia bidhaa zinazozalishwa nchini ambapo kupitia Maonesho hayo watembeleaji waliweza kuziona bidhaa hizo na kutambua thamani na ubora wake kwa lengo la kuzitumia.

156. Mheshimiwa Spika; Katika kipindi cha mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na TanTrade imefanya vikao mbalimbali vya maandalizi ya ushiriki wa Tanzania kwenye Maonesho ya Dunia ya Expo- Dubai, 2020. Maonesho hayo sasa yamesogezwa mbele kwa mwaka mmoja kutokana na Janga la Ugonjwa wa Homa ya Mapafu (COVID -19) na hivyo yamepangwa kufanyika tarehe 01 Oktoba, 2021 hadi tarehe 31 Machi, 2022. Wizara kupitia TanTrade inaendelea na maandalizi ikiwa ni pamoja na kuandaa "documentary" za Miradi saba (7) kutoka Taasisi za TPA, TRC, COSTECH, TPDC, TCAA, TANESCO, *Institute of Marine Science* (IMS) ambazo zinaendana na kauli mbiu ndogo ya maonesho *"Innovation, Opportunity and Sustainability"*.

g) Uimarishaji Ushindani katika Soko na Biashara ya Ndani

157. Mheshimiwa Spika; Wizara kupitia Wakala wa Vipimo (WMA) imeendelea kufanya uhakiki na huduma za usahihi wa vipimo na mifumo ya upimaji katika Sekta ya Biashara, Afya, Usalama na Mazingira kwa lengo la kumlinda mlaji. Hadi kufikia mwezi Machi 2021, Wakala

wa Vipimo imekagua na kuhakiki vipimo 621,515 sawa na asilimia 112.4 ya lengo la kukagua vipimo 552,973 vilivyokadiriwa. Wakala imetoa elimu kuhusu matumizi sahihi ya vipimo kwa watumiaji wa vipimo kama vile waendesha pikipiki, wajasiriamali wadogo na viziwi kwenye mikoa ya Dar es Salaam na Tabora. Pia, Wizara kupitia Wakala wa Vipimo imeendelea na zoezi la ukaguzi wa kawaida na wa kushtukiza wa vipimo mbalimbali vitumikavyo kwenye biashara, afya, usalama na mazingira. Vipimo vilivyokaguliwa kwa wingi ni mizani, pampu za kuuzia mafuta, dira za maji, malori ya kubebea mchanga/kokoto na magari ya kubebea mafuta.

Mwenendo wa Bei za Baadhi ya Mazao

158. Mheshimiwa Spika; Mwenendo wa ugavi na bei za mazao, bidhaa na huduma muhimu nchini imeendelea kuimarika. Ugavi wa mazao ya chakula umeimarika kutokana na mavuno makubwa ya mazao ya chakula katika msimu wa kilimo wa mwaka 2019/2020 hivyo kufanya bei za mazao mbalimbali kuwa stahimilivu. Wastani wa bei ya baadhi ya mazao ya chakula umepanda ikilinganishwa kwa robo ya tatu ya mwaka 2019/2020 na robo ya tatu ya mwaka 2020/2021. Bei ya gunia la kilo 100 la mahindi imeshuka kwa asilimia 34.7; maharage yameshuka kwa asilimia 7.2; mchele umeshuka kwa asilimia 27.4; wakati viazi mviringo na ulezi bei imepanda kwa asilimia 1.6 na 8.8 mtawalia **(Kiambatisho Na. 13)**.

159. Mheshimiwa Spika; Hali ya ugavi wa mafuta ya kula katika soko la ndani takriban katika mikoa yote hapa nchini inaendelea kuimarika kwa kasi kidogo. Hali hiyo inafanya bei ziendelee kuwa juu ikilinganishwa na kipindi kama hiki mwaka 2020. Bei ya chini kwa sasa ya Shilingi 5,500 kwa lita ni ya mafuta ya kula ya mawese na bei ya juu ni Shilingi 6,500 kwa mafuta ya kula ya alizeti ambapo bei ya chini imeonesha kuwa ni Shilingi 6,000 na bei ya juu ni Shilingi 7,000 kwa lita.

***160. Mheshimiwa* Spika;** Wastani wa bei ya jumla ya Sukari kwa wafanyabiashara na wasambazaji wakubwa ni kati ya Shilingi 2,300 na Shilingi 2,533 kwa kilo moja na kwa upande wa bei ya rejareja katika maeneo mengi nchini ni kati ya Shilingi 2,500 na Shilingi 2,900 kwa kilo na baadhi ya maeneo bei imefikia Shilingi 3,000.

***161. Mheshimiwa* Spika;** Bei ya bidhaa zingine muhimu za viwandani hususan saruji, mabati, na nondo zimeendelea kuwa stahimilivu kutokana na uzalishaji wa kuridhisha katika viwanda vya ndani vya bidhaa hizo **(Kiambatisho Na. 14)**.

162. Mheshimiwa Spika; Katika kipindi cha mwezi Machi, 2021, wastani wa bei kwa gunia la kilo 100 nchini ni Shilingi 48,341 kwa mahindi, Shilingi 177,340 kwa maharage, Shilingi 139,212 kwa mchele, Shilingi 100,688 kwa mtama, Shilingi 123,461 kwa ngano, Shilingi 142,081 kwa ulezi, Shilingi 103,214 kwa uwele

na Shilingi 70,835 kwa viazi mviringo **(Kiambatisho Na. 15)**.

***163.* Mheshimiwa *Spika*;** Hadi kufikia tarehe 9 Aprili, 2021 wastani wa bei ya jumla ya Sukari kwa wafanyabiashara na wasambazaji wakubwa ni kati ya Shilingi 2,300 na Shilingi 2,533 kwa kilo moja na kwa upande wa bei ya rejareja katika maeneo mengi nchini ni kati ya Shilingi 2,500 na Shilingi 2,900 kwa kilo na baadhi ya maeneo bei imefikia Shilingi 3,000. Aidha, bei ya juu katika baadhi ya maeneo imetokana na gharama za usafirishaji kutoka sukari inakozalishwa na changamoto za miundombinu ya barabara.

***164.* Mheshimiwa *Spika*;** Hadi Aprili 2021, inakadiriwa jumla ya tani 26,871.28 za Sukari zilikuwepo ghalani, ambapo tani 12,214.95 zikiwa kwenye ghala ya wazalishaji Sukari nchini na tani 14,656.33 zilikuwepo katika maghala ya Wafanyabiashara. Aidha, katika kuhakikisha nchi inaendelea kukidhi mahitaji ya Sukari, Serikali kupitia Bodi ya Sukari, ilitoa idhini kwa wazalishaji kuagiza tani 40,000 za sukari ya kuziba pengo la mahitaji kwa mwaka 2020/2021. Bodi ya sukari imekwishatoa leseni za uagizaji na kiasi hicho kipo katika hatua mbalimbali za uingizwaji.

h)Kuimarisha Mfumo wa Ukusanyaji wa Taarifa *za* Masoko

Mheshimiwa *Spika;* Wizara imeendelea kukusanya na kuchambua taarifa za mwenendo wa bei na masoko

ya bidhaa zikiwemo; Taarifa za bei za mazao makuu ya chakula (Mahindi, Mchele, Mtama, Uwele, Ulezi, Maharage, Ngano na Viazi Mviringo) kutoka katika masoko makuu ya mikoa Tanzania bara na kuzisambaza taarifa hizo kila siku ya Jumatatu, Jumatano na Ijumaa kwa wadau wakiwemo:- Ofisi ya Rais, Ofisi ya Waziri Mkuu/Usalama wa Chakula, Benki Kuu Tanzania (BOT), Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS), Shirika la Chakula Duniani – WFP, NMB, GPSA (Wakala wa Ununuzi Serikalini), Wizara ya Kilimo (Kitengo cha Market Intelligence), Wizara ya Mifugo na Uvuvi, na wadau wengine mbalimbali zikiwemo taasisi za Utafiti. Aidha, taarifa hizo hutangazwa na Redio – Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC), na kuchapishwa katika magazeti ya *The Guardian* na Mwananchi na pia zinapatikana katika tovuti ya Wizara.

165.* Mheshimiwa *Spika; Wizara pia imeendelea kukusanya, kuchambua na kusambaza taarifa za bei za baadhi ya vifaa vya ujenzi ikiwa ni pamoja na nondo na bati na mwenendo wa bei ya sukari. Tarehe 27 – 30 Septemba, 2020, Wizara ilifanya ufuatiliaji na tathmini ya ukusanyaji wa taarifa za bei za mazao na vifaa vya ujenzi mkoani Mbeya kwa kutembelea soko la Mwanjelwa, Soko la SIDO, Igawilo (Uyole) na soko la Mbalizi na kuweza kupata taarifa za bei za mazao na vifaa vya ujenzi, kupata maoni ya kuboresha mfumo wa ukusanyaji wa taarifa za masoko pamoja na changamoto za kibiashara katika masoko.

166.* Mheshimiwa *Spika; Wizara ilifuatilia na kutathmini mwenendo wa uzalishaji saruji viwandani, ili kubaini hali halisi ya uzalishaji, usambazaji na mwenendo wa bei na jinsi viwanda hivyo vilivyojipanga kukabiliana na changamoto ya uhaba na upandaji holela wa bei ya saruji nchini. Lengo kuu lilikuwa ni kutambua uwezo wa viwanda vya ndani na hali halisi ya uzalishaji wa saruji na sababu zinazochangia uhaba na mfumuko wa bei ya bidhaa hiyo.

i) Udhibiti wa Ubora na Viwango vya Bidhaa *zinazozalishwa Nchini na zinazozalishwa Nje ya Nchi*

***167.* Mheshimiwa Spika**; Kwa kipindi cha Julai 2020 hadi Machi 2021, jumla ya leseni 336 za nembo ya ubora ya TBS zilitolewa ambayo ni sawa na asilimia 67.2 ya lengo la kutoa leseni 500 kwa mwaka 2020/2021. Miongoni mwa leseni hizo, leseni 197 zilitolewa kwa wajasiriamali wadogo wanaozalisha mafuta ya kupaka, chaki, mchele, korosho, unga wa mahindi, sabuni za aina mbalimbali, viungo, mafuta ya nazi, keki, juisi, pombe za nafaka, mkate, pombe isiyotokana na nafaka, pombe kali, mvinyo, nyama za kuku, na nyama za kusindika. Wizara imeendelea kutoa mafunzo kwa wajasiriamali na wadau mbalimbali katika dhana ya kuzingatia mifumo ya ubora ili kuzalisha bidhaa zenye ubora unaokubalika.

***168.* Mheshimiwa Spika;** Wizara kupitia TBS imetoa jumla ya vyeti vya ubora (Certificates of Conformity

to Standards - CoCs) 24,760 kwa shehena za bidhaa zitokazo nje ya nchi; sawa na asilimia 63.5 ya matarajio ya kutoa vyeti 39,000.

169. **Mheshimiwa Spika;** Wizara kupitia Wakala wa Vipimo imeendelea kufanya kazi ya udhibiti wa bidhaa zilizofungashwa mipakani, kupitia vituo vya ukaguzi vya Sirari (Mara), Mtukula (Kagera), Namanga (Arusha), Holili (Kilimanjaro), Tunduma (Songwe), Tarakea (Kilimanjaro), Horohoro (Tanga) ,Kasumulu (Mbeya), na Kasesya-Rukwa. Baadhi ya bidhaa zilizoingia nchini na kukaguliwa ni pamoja na mafuta ya petroli na mafuta ya kula. Aidha, Wakala wa Vipimo imeendelea kukagua bidhaa zilizofungashwa zinazozalishwa na viwanda vya ndani ili kuhakiki usahihi wa kiasi kilichotamkwa. Baadhi ya bidhaa zilizokaguliwa ni vyakula, vilainishi, saruji, rangi, mitumba, mabati na nondo.

j) Udhibiti wa Ushindani Usio Haki katika Soko

170. **Mheshimiwa Spika;** Wizara kupitia Tume ya Ushindani (FCC) imeshughulikia mashauri 17. Mashauri hayo yanahusu makubaliano yanayofifisha ushindani (2), miunganiko ya kampuni yaliyofanyika bila idhini ya FCC (10), makubaliano ya siri (2), na matumizi mabaya ya nguvu ya soko (3). Katika mashauri yanayohusu makubaliano yanayofifisha ushindani (Anti-Competitive Agreements) katika sekta ndogo ya tumbaku, FCC inaendelea na ufuatiliaji wa karibu wa makubaliano yaliyofikiwa kati ya FCC na kampuni za ununuzi

wa tumbaku katika Mkoa wa Tabora. Utekelezaji wa makubaliano hayo umekwishaanza ambapo kampuni za tumbaku zimelipa kiasi cha fedha kwa Katibu Tawala wa Mkoa (RAS) wa Tabora kama zilivyotakiwa kwenye makubaliano hayo. Pamoja na hayo; Wizara kupitia FCC inaendelea kufanya uchunguzi wa shauri yanayohusu makubaliano ya siri (cartel) kwenye sekta ndogo ya chuma na saruji.

171. **Mheshimiwa Spika;** Wizara kupitia FCC inaendelea kufanya tafiti katika sekta mbalimbali zenye lengo la kubaini mienendo inayokinzana na Sheria ya Ushindani. Aidha, tafiti katika sekta ndogo ya mbolea imekwishafanyika na kwa sasa tafiti katika tasnia ya famasia (pharmaceutical industry study) imepanga kufanyika ili kubaini masuala yanayofifisha ushindani katika maeneo hayo.

k) Utaratibu wa Ukaguzi wa Magari nchini

172. **Mheshimiwa Spika;** Wizara imetekeleza agizo la Serikali la kuandaa utaratibu stahili wa kukagua magari yaliyotumika nje ya nchi na bidhaa mbalimbali zinazoingia nchini kwa Mfumo wa *Destination Inspection* (DI) badala ya mfumo wa awali wa *Pre-Shipment Verifacation of conformity* (PvoC). Utaratibu wa kukagua magari kutoka nje ya nchi baada ya kuwasili hapa nchini umeanza tarehe 01 Machi, 2021 ambapo waagizaji wote wa magari wanatakiwa kupeleka maombi yao TBS na sio kwa mawakala.

4.1.7. Maendeleo ya Rasilimali Watu

173. Mheshimiwa Spika; Wizara ilipokea IKAMA ya watumishi kwa mwaka 2020/2021 kutoka Ofisi ya Rais-Menejimenti ya Utumishi na Utawala Bora ambayo inatoa mwongozo wa kuajiri baada ya kibali cha kuajiri kutolewa. Aidha, Wizara imepokea muundo mpya ambao utasaidia katika kujaza nafasi za uteuzi zilizoko wazi.

174. Mheshimiwa Spika, Katika kuwajengea uwezo watumishi wake, Wizara imepeleka watumishi ishirini na moja (21) katika vyuo mbalimbali vya ndani na nje ya nchi katika mafunzo ya muda mrefu na mfupi. Kati ya hao, mtumishi mmoja anashiriki Shahada ya Uzamivu (Phd), watumishi kumi na tisa (19) wanashiriki mafunzo ya Shahada ya Uzamili (Masters Degree), na mmoja anashiriki mafunzo ya Diploma ya Utunzaji Kumbukumbu. Aidha, watumishi kumi na sita (16) wameweza kushiriki mafunzo ya muda mfupi katika kozi mbalimbali zilizochangia katika kujenga uwezo na kuongeza ufanisi katika maeneo yao ya kazi.

175. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2020/2021, Wizara imewapeleka watumishi wanne (4) katika mafunzo ya muda mfupi ya ujasiriamali ambao wamestaafu katika Utumishi wa Umma, ikiwa ni kuwaandaa na maisha baada ya kustaafu. Aidha, watumishi hao tayari wamekwisha andaliwa nyaraka

zao muhimu na kuwasilishwa katika mamlaka husika kwa ajili ya uandaaji wa mafao yao kwa wakati.

176. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka 2020/2021, Wizara imefanikiwa kufanya kikao kimoja cha Kamati Maalum ya Maadili ya Wizara kikilenga kupanga mikakati ya kudumisha uadilifu kwa watumishi wa Wizara. Pia kupitia vikao vya idara vinavyofanyika kila mwezi, elimu imetolewa kwa watumishi kuhusu athari za vitendo visivyo na uadilifu kazini vikiwemo vya rushwa lakini pia kusisitiza uzingatiaji wa Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo mbalimbali ya kiutumishi wakati wa kutoa huduma.

177. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2020/2021, Wizara imeendelea kutoa huduma ya lishe bora na posho ya usafiri kila mwezi kwa watumishi saba (7) wanaoishi na Virusi vya UKIMWI ambao wamejiweka wazi kwa mujibu wa Mwongozo wa Serikali. Wizara pia iliweza kushiriki katika semina zilizofanyika kuanzia tarehe 25 Novemba 2020 na kufikia kilele siku ya maadhimisho ya siku ya kimataifa ya UKIMWI tarehe 1 Desemba, 2020 iliyofanyika mji wa Moshi Mkoani Kilimanjaro.

178. Mheshimiwa Spika, Wizara inaendelea kupambana na kuendelea na jitihada za kupambana na kujikinga maambukizi mapya ya Virusi vya UKIMWI (VVU) na Magonjwa Sugu yasiyoambukiza (MSY) kazini. Wizara imeweza kufanya kikao kimoja cha Kamati Maalum ya Masuala ya UKIMWI na Magonjwa Sugu

yasiyoambukiza (MSY) kilichofanyika tarehe 4 Machi, 2021. Aidha, Wizara inatoa vifaa tiba na vifaa kinga kwa watumishi wake bure pamoja na elimu inaendelea kutolewa juu ya kujikinga na Virusi vya UKIMWI (VVU) na Magonjwa Sugu yasiyoambukiza (MSY). Katika kuhamasisha watumishi kufanya mazoezi, Wizara iliweza kuratibu Bonanza moja lililofanyika tarehe 23 Januari, 2021 katika viwanja vya *St. John* – Dodoma ambapo watumishi sabini (70) waliweza kushiriki.

4.1.8. **Ukaguzi wa Ndani**

179. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2020/2021, Wizara imeendelea kutekeleza majukumu yake kulingana na Sheria, miongozo na kanuni zilizowekwa. Katika kuhakikisha kuwa kunakuwepo kwa matumizi sahihi ya rasilimali za serikali, Wizara imefanya ukaguzi wa fedha, rasilimali watu na ununuzi na kuhakikisha kwamba sheria, kanuni na taratibu zinafuatwa na hatimaye Wizara imepata hati safi ya Ukaguzi. Aidha, Kamati ya ukaguzi ya Wizara ilifanya vikao vinne ili kupitia taarifa za hesabu pamoja na ukaguzi na kutoa ushauri unaostahili kwa Afisa Masuuli.

4.1.9. **Ununuzi na Udhibiti wa Matumizi ya Fedha**

180. **Mheshimiwa Spika;** Katika Mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Kitengo cha Ununuzi kiliweza kutekeleza yafuatayo:- Kusimamia shughuli za ununuzi wa bidhaa na huduma kwa kuzingatia Sheria ya Ununuzi Na.7 ya

mwaka 2011 na kanuni zake GN Na, 446 ya mwaka 2013, kama zilivyo fanyiwa marekebisho mwaka 2016 pamoja na miongozo inayotolewa na Mamlaka ya Udhibiti Ununuzi wa Umma (PPRA); Kuandaa Mpango wa Ununuzi kwa mwaka fedha 2019/2020; Kuwezesha Watumishi watatu (3) kupata mafunzo ya mfumo wa ununuzi kwa njia ya kielektroniki Tanzania Electronic Procurement system(TANePS); Kuratibu vikao vitatu (3) vya Bodi ya Zabuni ya Wizara; Kuandaa taarifa za ununuzi za kila mwezi, robo pamoja na taarifa ya mwaka na kuziwasilishwa Mamlaka ya Udhibiti wa Ununuzi wa Umma (PPRA); na Kufanya uhakiki mali za Wizara na kuhuisha taarifa za Daftari la Mali la Wizara kwa mujibu wa muongozo wa mali za Serikali wa mwaka 2019 pamoja na Sheria ya Fedha Na. 6 ya mwaka 2001 na Kanuni zake, GN.132 iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2004.

181. Mheshimiwa Spika; Wizara ya Viwanda na Biashara kupitia Kitengo cha Fedha na Uhasibu imeendelea kuimarisha udhibiti wa matumizi ya fedha za umma kwa kuboresha mifumo ya usimamizi wa rasilimali fedha ikiwemo uzingatiaji wa sheria na kanuni za fedha na manunuzi ya umma. Aidha, katika kutekeleza masuala ya uwazi na uwajibikaji (Transparency and Accountability) katika matumizi ya fedha za umma, Wizara imekuwa ikiandaa taarifa za fedha zinazokidhi viwango vya kimataifa katika uandaaji wa taarifa za fedha kwa taasisi za umma (International Public-Sector Accounting Standards) na miongozo mbali mbali itolewayo na Wizara ya Fedha na Mipango.

Kutokana na taarifa za fedha zinazokidhi viwango vya kimataifa na miongozo mbali mbali ya Serikali, Wizara kwa miaka mingi imekuwa ikipata hati safi za ukaguzi kutoka kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

4.1.10. Mawasiliano Serikalini

182. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2020/2021, Kitengo kimeendelea kutoa elimu na kuhabarisha Umma kupitia Vyombo vya Habari ikiwemo Radio, Televisheni, Magazeti, Majarida, Mitandao ya Kijamii na kupitia Maonesho ya Biashara yanayofanyika nchini. Aidha, Kitengo kinakamilisha Makala Video (Video Documentary) pamoja na kitabu cha picha kinachohusu mafanikio ya Serikali ya Awamu ya Tano katika Sekta ya Viwanda na Biashara. Makala ya Video itarushwa kupitia vyombo mbalimbali vya habari hapa nchini. Pia Kitengo kimeboresha tovuti ya Wizara ili iendane na mahitaji halisi ya habari ya Wizara pamoja na teknolojia ya kisasa.

4.1.11. TEHAMA na Takwimu

183. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2020/2021, Wizara imeendelea Kusimamia na kuratibu matumizi bora, salama na sahihi ya miundombinu na Rasilimali za TEHAMA, kuongezea uwezo watumishi wake katika teknolojia za kisasa; na Kuimarisha ulinzi wa mifumo na miundombinu ya TEHAMA kwa kufanya tathmini ya

ulinzi wa mifumo ya TEHAMA. Aidha, Wizara inaendele na kazi ya uundaji wa kanzidata ya Taifa ya viwanda ambapo itasaidia kupata takwimu za viwanda kwa wakati na hata kurahishisha katika utengenezaji wa sera za viwanda Nchini. Na vile vile, Wizara inaendelea na utengenezaji wa Mfumo wa Dashibodi wa kuchunguza maendeleo na utendaji wa taasisi zote zilizopo chini ya Wizara kielektroniki.

5. MIPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2021/2022

184. Mheshimiwa Spika; Sekta ya Viwanda na Biashara ina mchango wa kipekee katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Miaka mitano 2021/2022 – 2025/2026 ambao una malengo mahsusi 12 na vipaumbele vitano. Kati ya malengo mahsusi 12, malengo sita (ambayo ni 50%) yanahusu Sekta ya Viwanda na Biashara moja kwa moja. Katika vipaumbele vitano, vipaumbele vitatu (60%) vinahusu Sekta ya Viwanda na Biashara. Vipaumbele hivyo ni pamoja na kuchochea uchumi shirikishi na shindani; kuimarisha uwezo wa uzalishaji viwandani na utoaji huduma; kukuza uwekezaji na biashara; kuchochea maendeleo ya watu; na kuendeleza rasilimali watu.

*5.1.*Malengo Makuu ya Mpango wa Bajeti

185. Mheshimiwa Spika; Wizara ina Malengo Makuu mawili (2) ya utekeleza Bajeti ya 2021/2022. Kwa upande wa Sekta ya Viwanda, Lengo kuu ni Kuchochea ujenzi

na maendeleo ya viwanda vinavyokidhi mahitaji ya bidhaa za ndani, kuongeza uwezo wa nchi kushindana katika Soko la kikanda na kidunia. Kwa upande wa Sekta ya Biashara, Lengo kuu ni kusimamia na kuratibu utekelezaji wa BLUEPRINT ili kujenga ushindani na kuendelea kuboresha mazingira ya biashara Nchini ili kuchochea uwekezaji.

5.2.Misingi ya Kuzingatia katika Kutekeleza Malengo Makuu ya Bajeti

186. Mheshimiwa Spika; Katika kuandaa vipaumbele vya Mpango na Bajeti kwa mwaka 2021/2022 tumezingatia misingi ifuatayo:-

a) Viwanda kwa ajili ya kutosheleza mahitaji ya bidhaa ya soko la ndani;

b) Viwanda vinavyozalisha ajira kwa wingi;

c) Viwanda ambavyo vinaipa nafasi Tanzania kushindana katika soko la kanda na kidunia;

d) Viwanda vya kuchakata malighafi itokanayo na maliasili za nchi;

e) Viwanda vinavyoipa nchi uwezo wa kutumia eneo la kijiografia vizuri katika kukuza ushindani, ikiwemo bandari; na

f) Viwanda ambavyo vitaiandaa nchi kuingia mapema katika mapinduzi ya nne ya viwanda.

5.3.Vipaumbele kwa Bajeti ya Mwaka 2021/2022

187. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2021/2022, Wizara ina vipaumbele vifuatavyo:

(a) Kuendeleza miundombinu ya msingi na saidizi ya maeneo ya uwekezaji (Industrial Parks) na huduma ya viwanda kwa wawekezaji na wajasiriamali;

(b) Kuratibu na kusimamia uanzishwaji wa maeneo maalum ya kibiashara (trading hubs) hususan kwa maeneo ya mipakani ambapo kuna biashara kubwa. Pia, kuona namna ya kuimarisha eneo maalum la kibiashara la Kariakoo ambalo kihistoria limekuwa likifanya vizuri na kuona namna ya kuliboresha zaidi;

(c) Kusimamia kwa karibu utekelezaji wa miradi ya kielelezo iliyopo katika Mpango wa Maendeleo wa tatu;

(d) Kuweka mkazo na msisitizo katika kukuza na kuchochea viwanda vidogo na vya kati (small and medium industries) vinavyotumia teknolojia rahisi na ya kisasa vilivyojikita vijijini na mijini;

(e) Kuboresha kanzidata (Database) kwa ajili ya kupata takwimu sahihi za viwanda nchini

(f) Kuweka mkazo katika kuwatambua, kuwawezesha na kuwahudumia wawekezaji katika viwanda vikubwa na vyenye tija kubwa katika uchumi wa nchi (mtaji, ajira, na kodi);

(g) Kuimarisha utafiti na matumizi yake katika maendeleo ya viwanda, ikiwemo kuwa na ushirikiano wa karibu na taasisi za utafiti na elimu ya juu nchini;

(h) Kufufua Viwanda Vilivyobinafsishwa, upanuzi na ukarabati wa viwanda vilivyopo na kuchochea/

kuhamasisha uwekezaji/uanzishwaji wa viwanda vipya;

(i) Uendelezaji na uwekezaji katika maeneo maalum ya uwekezaji na kuvutia wawekezaji wa ndani na nje;

(j) Uendelezaji wa taasisi za utafiti na maendeleo ya teknolojia ya viwanda na kuvutia na kuchochea matumizi ya teknolojia za kisasa;

(k) Kulinda viwanda na biashara za ndani dhidi ya ushindani usio haki;

(l) Kudhibiti ubora na viwango vya bidhaa na huduma zinazozalishwa nchini na zile zinazoagizwa kutoka nje;

(m) Kujenga mifumo imara ya soko la ndani na kuhamashisha utafutaji na utumiaji wa fursa nafuu za masoko;

(n) Kuimarisha ushirikiano na OR-TAMISEMI katika maendeleo ya viwanda vidogo vidogo. Kuona uwezekano wa kuwaongeza majukumu maafisa biashara wa Halmashauri ili wawe na majukumu pia ya kusimamia viwanda vidogo vidogo katika maeneo yao kwa kushirikiana na SIDO;

(o) Kupanua na kuboresha mahusiano na ushirikiano na Taasisi za sekta binafsi, tukitambua kuwa, kisera, sekta binafsi ndio wajenzi, wamiliki na waendelezaji wa sekta ya viwanda nchini; na

(p) Kujenga uwezo wa watumishi wa Wizara na taasisi kwa kuwapa fursa za kupata elimu na ujuzi, vitendea kazi na huduma nyinginezo.

5.4. Mwelekeo wa Sekta ya Viwanda na Biashara kwa Mwaka 2021/2022

188. Mheshimiwa Spika; Kwa misingi hiyo, mwelekeo wa kisketa ni kuhakikisha kuwa, nyaraka zote za kisekta zinazoongoza uwekezaji wa viwanda, uzalishaji na ufanyaji biashara nchini zinaboreshwa kwa kuzingatia mazingira na matakwa ya nyakati hususan ushindani wenye haki na kuwezesha Watanzania kushiriki kikamilifu katika kuzalisha na kutumia mali, huduma na bidhaa zinazozalishwa nchini. Lengo likiwa ni kuhakikisha kuwa, mchango wa sekta katika Pato la Taifa unakua, ajira kwa Watanzania zinazalishwa na kulindwa, bidhaa zinazalishwa kwa wingi hususan zile zinazotumika na wananchi walio wengi, uzalishaji wenye tija unahimizwa, kipaumbele kikiwa kutumia rasilimali zilizopo nchini, viwanda vya ndani vinapata ulinzi wenye tija na shindani, viwanda vipya vinajengwa na kuendelezwa, viwanda vilivyopo vinaendelea kuzalisha kwa malengo yaliyokusudiwa.

189. Mheshimiwa Spika; Katika ujenzi wa viwanda, uendelezaji na ulinzi wa viwanda litakuwa jukumu letu la kipaumbele na kuhakikisha kuwa Taasisi zinazohusika kuendeleza viwanda hivyo zinajengewa uwezo unaotakiwa kumudu majukumu na matakwa ya wadau katika maeneo yote nchini. Suala la kuweka mifumo muhimu ikiwemo miundombinu ya msingi na saidizi pamoja na ujenzi wa soko la ndani vitapewa

msukumo wa kipekee ili kuleta tija kwa gharama nafuu kwa wawekezaji wa ndani ya nchi yetu. Mipango ya kuboresha na kurahisisha mazingira ya uwekezaji na biashara itaendelea kuwa ajenda ya kudumu ili kuhakikisha kuwa Tanzania inakuwa nchi yenye mvuto kwa uwekezaji na kufanya biashara.

190. Mheshimiwa Spika; Tunapozungumzia mazingira rafiki ya kufanya biashara tunalenga pia shughuli zote za viwanda na biashara ambazo zinafanywa na wananchi. Hapa kuna tatizo la mamlaka mbalimbali kufungia viwanda na biashara bila kushirikisha Wizara yenye mamlaka juu ya viwanda na biashara. Tatizo hili ni kubwa zaidi katika ngazi za Mamlaka za Serikali za Mitaa ambako viwanda na biashara hufanywa kinyume cha taratibu. Ninapenda kukumbusha, kuwaomba na kuagiza tena Mamlaka zote kuacha mara moja mtindo huo. Adhabu ya kufungia kiwanda au biashara ni ya juu sana na ina athari kubwa kwa uchumi na shughuli za uchumi na jamii na zinaathiri pia mapato ya Serikali. Ni vema wahusika wakazingatia taratibu kwa kuwapa muda wahusika na kuwaelekeza taratibu za kurekebisha masuala yanayohusika badala ya kuwatoza faini kubwa na kufungia shughuli husika.

191. Mheshimiwa Spika; Wizara imedhamiria kuendeleza jitihada za kujenga imani kwa wafanya biashara kupitia kuweko kwa uwazi na kutabirika kwa mwelekeo wa kisera wa Serikali; Mawasiliano chanya ya mara kwa mara ambapo tunataka tunapokutana

na wafanyabiashara tufanye mazungumzo yenye tija ya kubadilisha mikakati ya kukuza biashara na masoko, badala mikutano hiyo kutumika tu kama jukwaa la kusikiliza malalamiko ya wafanyabiashara; na Kuendelea kuzipitia kanuni za mamlaka za udhibiti zinazoonekana kukwamisha biashara kila inapobidi na kwa kuzingatia matokeo ya kitafiti. Vilevile Wizara itachochea na kuhamasisha tabia ya kujali wateja (customer care) miongoni mwa watendaji wa Serikali wanaohudumia sekta mbalimbali za biashara; na Kuweka mkazo/msisitizo wa pekee katika kutafuta masoko ya bidhaa za Tanzania, hapa ndani ya Nchi na Nje ya Nchi – hususan kwa zile Nchi ambazo bado hatujazifuatilia lakini zina fursa kubwa ya masoko kama vile Nchi za Mashariki ya Kati.

192. Mheshimiwa Spika; maelezo hayo yanalenga kukumbusha dhamira ya Taifa ya kujenga uchumi wa viwanda na nia ya dhati ya Serikali ya Awamu ya Sita kutekeleza agenda ya viwanda ili kuleta maendeleo endelevu kwa kasi na kuchochea maisha bora kwa Watanzania.

193. Mheshimiwa Spika; baada ya maelezo hayo, naomba sasa nieleze malengo ya vipaumbele kwa mwaka 2021/2022.

MALENGO YA SEKTA YA VIWANDA NA BIASHARA KWA MWAKA 2021/2022

5.5. MALENGO MAKUU YA WIZARA

194. Mheshimiwa Spika; Kwa kuzingatia Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Miaka Mitano, Ilani ya CCM (2020 – 2025) na Mpango Mkakati wa Wizara, Wizara kwa mwaka 2021/2022 itatekeleza yafuatayo:

(a) Kuhamasisha na kuendeleza uwekezaji katika viwanda na Miradi ya kielelezo

(b) Uendelezaji wa miundombinu ya msingi katika maeneo ya Uwekezaji nchini;

(c) Kuendeleza utafiti na maendeleo ya teknolojia;

(d) Kuboresha mazingira ya biashara nchini;

(e) Kulinda viwanda na biashara za ndani na kuimarisha ushindani;

(f) Kushughulikia masuala ya ubora na viwango nchini;

(g) Kutafuta fursa za masoko na kuwaunganisha na wazalishaji wa ndani;

(h) Kuwawezesha wajasiriamali kwa kuwapa elimu na mitaji;

(i) Kuendeleza biashara; na

(j) Kuendelea kuwajengea uwezo watumishi.

5.5.1. Sekta ya Viwanda

195. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022 Sekta ya Viwanda itatekeleza malengo yafuatayo:-

a) Kuimarisha Utafiti wa masuala ya viwanda nchini;
b) Kuweka mazingira wezeshi hasa miundombinu ya Viwanda nchini;
c) Kuhamasisha maendeleo ya Ujuzi Viwandani;
d) Kuhamasisha uongezaji thamani kwa mazao ya kilimo;
e) Kufanya mapitio ya Mikakati ya Pamba Nguo na Mavazi, Ngozi na bidhaa za Ngozi na Mafuta ya kula;
f) Kufanya tathmini ya hali halisi ya uzalishaji na mahitaji ya bidhaa viwandani Kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa miradi ya kimkakati;
g) Kuhamasisha uwekezaji wa Sekta Binafsi katika maeneo maalum ya EPZ/SEZ;
h) Kueneza dhana ya KAIZEN nchini; na
i) Kukusanya Taarifa za Sekta ya Viwanda nchini.

5.5.2. Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

196. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo imepanga kutekeleza malengo yafuatayo:-

a) Kuratibu uanzishwaji na uendelezaji wa Kongano mbalimbali kwa ajili ya wajasiriamali;

b) Kufanya tafiti kwa lengo la kubaini hali ya sasa ya ujasiriamali nchini;
c) Kuimarisha/Kuboresha upatikanaji wa huduma za kifedha kwa wajasiriamali wadogo na wa kati;
d) Kuhamasisha ubunifu na uendelezaji wa teknolojia rafiki kwa ajili ya uanzishwaji wa viwanda vidogo na vya kati;
e) Kuhamasisha uboreshaji wa bidhaa za wajasiriamali wadogo na wa kati ili kufikia soko la ndani, kikanda na kimataifa na
f) Kukamilisha marejeo ya sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo (2003) pamoja na mkakati wake

5.5.3. Sekta ya Biashara

197. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022 Wizara kupitia Sekta ya Biashara itatekeleza malengo yafuatayo:-

(a) Kuendeleza majadiliano ya kibiashara kati ya Nchi na Nchi (Bilateral), Kikanda (Regional) na Kimataifa (Multilateral) kwa ajili ya kupanua fursa za masoko na uwekezaji ili kuvutia uwekezaji nchini;
(b) Kuendeleza majadiliano ya biashara kwenye nchi za China, Urusi, Mauritus, Uturuki, Misri, Israel, DRC Congo, Sudani ya Kusini, Vietnam na Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) na kuingia nazo makubaliano ya biashara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi;

(c) Kuendelea na majadiliano ya kuanzishwa kwa Eneo Huru la Biashara kwa Nchi za Afrika (Continental Free Trade Area – CFTA);

(d) Kukamilisha majadiliano ya kuanzisha Eneo Huru la Biashara la Utatu linalojumuisha Kanda za COMESA, EAC na SADC;

(e) Kukamilisha majadiliano ya biashara ya huduma kwa sekta sita (6) za kipaumbele katika nchi wanachama wa SADC;

(f) Kutekeleza Itifaki ya Soko la Pamoja la Jumuiya ya Afrika Mashariki kwenye masuala ya biashara ya bidhaa na huduma;

(g) Kuratibu na kushiriki kwenye majadiliano ya biashara ya kimataifa katika mashirika yaliyo chini ya Umoja wa Mataifa na mengineyo ikiwemo WTO, UNCTAD, CFC na ITC;

(h) Kuhamasisha Jumuiya ya Wafanyabiashara kuhusu fursa za masoko ya upendeleo yatakonayo na majadiliano ya Nchi na Nchi, Kikanda na Kimataifa;

(i) Kukamilisha utungaji wa Sheria ya Kujilinda Kibiashara (Trade Remedies Act)

(j) Kutekeleza Mkataba wa Shirika la Biashara Duniani (WTO) unaohusu uwezeshaji wa Biashara;

(k) Kukamilisha mapitio na kuanza utekelezaji wa Sera mpya ya Taifa ya Biashara;

(l) Kuimarisha kamati za kitaifa za kusimamia urahisishaji wa biashara nchini; na

(m) Kuandaa miradi na program mbalimbali kwa ajili

ya kujenga uwezo kwa wataalam na Sekta Binafsi;

5.5.4. Sekta ya Masoko

198. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Sekta ya Masoko itatekeleza malengo yafuatayo:-

(a) Kuendelea kuboresha mazingira ya biashara nchini;
(b) Kuwaunganisha wazalishaji, wasindikaji na wafanyabiashara na masoko ya ndani na nje ya nchi;
(c) Uhamasishaji wa matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala;
(d) Kuhamasisha na kurahisisha biashara mipakani;
(e) Kuhamasisha na kuwezesha utangazaji wa bidhaa na huduma za Tanzania;
(f) Ukusanyaji, Uchambuzi na Usambazaji wa Taarifa za Masoko;
(g) Kuandaa na kupitia Sera, Sheria na Kanuni mbalimbali kama vile:
    - Kukamilisha marekebisho ya Sheria ya Ushindani ya mwaka 2003;
    - Marekebisho ya Sheria ya Viwango Na.2 ya 233 mwaka 2009 na Kanuni zake
    - Kukamilisha Sera ya Taifa ya Ubora;
    - Kuandaa Mkakati wa Kukuza Mauzo Nje;

5.5.5. Maendeleo ya Rasilimali Watu

199. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Idara ya Utawala na Rasilimali Watu itatekeleza masuala yafuatayo:-

Maendeleo ya Rasilimali Watu:

a) Kuajiri watumishi (58) wa kada na ngazi mbalimbali kwa lengo la kuwezesha Idara na Vitengo;
b) Kupandisha vyeo watumishi (124) wa kada mbalimbali;
c) Kupeleka watumishi (11) katika mafunzo ya muda mrefu na watumishi (25) katika mafunzo ya muda mfupi ya nyanja mbalimbali kwa lengo la kuwajengea uwezo, kuongeza ufanisi;
d) Kuandaa watumishi (5) wanaotarajia kustaafu na kukidhi mahitaji ya kimuundo;
e) Kutekeleza Mfumo wa Wazi wa Mapitio ya Tathmini ya Utendaji Kazi – Mwamtuka (OPRAS) kwa:
    - Kutoa mafunzo kwa watumishi wapya (58) watakaoajiriwa ya namna ya ujazaji wa fomu za OPRAS,
    - Kuhakikisha kuwa Watumishi (204) wanasaini mikataba yao ya kazi kwa wakati, ·
    - Kufanya mapitio ya nusu mwaka; na
    - Kufanya tathmini ya utendaji kazi wa Watumishi wa mwaka mzima kwa wakati.
f) Kuratibu na kusimamia masuala yote ya uendeshaji wa shughuli za Wizara;

g) Kutoa huduma stahiki kwa viongozi na watumishi wa Wizara kwa kuzingatia Sera, Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo katika Utumishi wa Umma;
h) Kuandaa programu mbalimbali za michezo kama vile mabonanza na kushiriki katika mashindano ya SHIMIWI kwa lengo la kujenga afya za watumishi, kuongeza ushirikiano na kufahamiana; na
i) Kuhakikisha watumishi (5) watakaohitimisha ajira zao wanalipwa mafao kwa wakati.

Masuala Mtambuka:

a) ***Rushwa:*** Kuendeleza jitihada za kupambana na kudhibiti rushwa kwa watumishi kwa kuweka mikakati mbalimbali na kutoa mafunzo juu ya Sheria Kanuni na Taratibu kuhusu uzingatiaji wa maadili, uwajibikaji na utoaji huduma bora katika utumishi wa umma na kuhakikisha zinafuatwa na watumishi wote. Vilevile, Wizara kupitia dawati lake la malalamiko itaendelea kukusanya na kupokea malalamiko na kero kutoka kwa wateja wa ndani na nje ya ofisi kwa lengo la kuzitatua ikiwa ni njia mojawapo ya kudhibiti na kupambana na rushwa mahali pa kazi.

b) ***Ukimwi na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza***: Wizara itaendelea na jitihada za kupambana na maambukizi ya VVU mahala pa kazi kwa kuzingatia Waraka wa Utumishi Na. 2 wa mwaka 2014 kuhusu Kudhibiti Virusi vya UKIMWI, UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukizwa Mahali pa Kazi katika

Utumishi wa Umma na kuwahudumia watumishi wanaoishi na Virusi vya UKIMWI na waliojiweka wazi. Aidha, Wizara itaendesha Semina kwa watumishi ikiwa ni njia ya uhamasishaji na uelimishaji wa masuala ya UKIMWI pamoja na upimaji afya wa hiari ili kudhibiti UKIMWI na Magonjwa sugu yasiyoambukizwa mahala pa kazi.

c) *Masuala ya Jinsia:* Wizara kupitia dawati la jinsia itaendelea kuratibu masuala ya kijinsia na kuyahuisha kwenye sera, mipango, mikakati na program za Wizara pamoja na Taasisi zake katika mwaka 2021/2022.

5.5.6. TEHAMA na TAKWIMU

200. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Kitengo cha TEHAMA na Takwimu kitatekeleza masuala yafuatayo:-

(a) Kusimamia matumizi bora na sahihi ya miundombinu ya TEHAMA katika kutoa huduma ndani na kwa wateja wa nje;
(b) Kuboresha miundombinu ya TEHAMA ili kuongeza ufanisi kwa wafanyakazi katika utoaji wa huduma kwa umma;
(c) Kutoa mafunzo kwa watumishi kuhusu matumizi bora na sahihi ya Miundombinu na Rasilimali za TEHAMA; na
(d) Kuimarisha mifumo ya ukusanyaji Takwimu/ taarifa za Viwanda, Biashara na Masoko.

5.5.7. Ununuzi na Udhibiti wa Matumizi ya Fedha

201. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Kitengo cha Ununuzi kitaendelea kusimamia shughuli za ununuzi wa bidhaa na huduma kwa kuzingatia Sheria ya Ununuzi Na.7 ya mwaka 2011 na kanuni zake GN Na, 446 ya mwaka 2013, kama zilivyo fanyiwa marekebisho mwaka 2016 pamoja na miongozo inayotolewa na Mamlaka ya Udhibiti Ununuzi wa Umma (PPRA). Masuala yafuatayo yatatekelezwa:-

a) Kuandaa Mpango wa Ununuzi kwa mwaka 2021/2022;
b) Kufanya ununuzi wa bidhaa na huduma kupitia Mfumo wa Kielektroniki (Tanzania Electronic Procurement system - TANePS);
c) Kuratibu vikao vinne (4) vya Bodi ya Zabuni ya Wizara kwa mwaka 2021/2022;
d) Kuandaa taarifa za ununuzi za kila mwezi, robo pamoja na taarifa ya mwaka na kuziwasilisha Mamlaka ya Udhibiti wa Ununuzi wa Umma (PPRA); na
e) Kuhakiki mali za Wizara, kuhuisha taarifa za Daftari la Mali la Wizara kwa mujibu wa Muongozo wa Mali za Serikali wa mwaka 2019 pamoja na Sheria ya Fedha Na. 6 ya mwaka 2001 na Kanuni zake, GN.132 iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2004.

5.6.MALENGO YA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA KWA MWAKA 2020/2021

5.6.1. Taasisi za Kuendeleza Uwekezaji

i) Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC)

202. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Shirika la Taifa la Maendeleo (NDC) imepanga kutekeleza malengo yafuatayo:-

(a) Kuanzisha Kilimo shirikishi cha Ufuta na Mawese (Block farming) katika mikoa ya Pwani na Kigoma
(b) Kuzalisha zana ndogondogo za kilimo na Vipuri kwa kushirikiana na Taasisi za Utafiti na KMTC
(c) Kuanzisha Kiwanda cha Mbolea na Upimaji wa afya ya Udongo
(d) Kuanza utekelezaji wa mradi wa Mchuchuma na Liganga
(e) Kukamilisha tafiti za mradi wa Magadi soda na kujenga kiwanda –Engaruka
(f) Kuendelea na Utekelezaji wa Mradi wa Matrekta ya URSUS
(g) Kufanya ukarabati wa kiwanda cha KMTC kwa kujenga foundry na kubadilisha baadhi ya mashine
(h) Kufufua na kuendesha Kiwanda cha Matairi cha Arusha bila kutegemea wawekezaji binafsi.
(i) Kuchimba makaa ya mawe Katewaka-

ii) Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa ajili ya Mauzo Nje ya Nchi (EPZA)

203. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Mamlaka ya Maeneo Huru ya Uzalishaji wa Bidhaa kwa Mauzo Nje ya Nchi (EPZA) itatekeleza yafuatayo:-

(a) Kuendeleza Maeneo Maalum ya Kiuchumi yenye dhima mahsusi inayozingatia Jiografia na rasilimali zilizopo katika eneo husika (Thematic Approach to Development of SEZs) katika maeneo yaliyolipiwa fidia na kuhamasisha ushiriki wa Serikali za Mikoa na Halmashauri za Miji katika uendelezaji wa Maeneo Maalum ya Uwekezaji;

(b) Kuweka alama na kuimarisha ulinzi katika Maeneo Maalum ya Kiuchumi yaliyokwishalipiwa fidia ili yasivamiwe;

(c) Kuainisha na kuhamasisha uwekezaji katika Maeneo Maalum ya Kiuchumi – SEZ;

(d) Ufuatiliaji na Tathmini ya Miradi iliyo chini ya SEZ - (Monitoring and Evaluation);

(e) Kupitia Sheria zinazosimamia Mamlaka ya EPZ ili kuendana na wakati;

(f) Kuboresha mifumo ya utoaji huduma kwa kutumia TEHAMA; na

(g) Kuimarisha Rasilimali Watu katika Mamlaka ya EPZ.

5.6.2. Taasisi za Utafiti, Maendeleo ya Teknolojia na Mafunzo

i) Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO)

204. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO) itatekeleza malengo yafuatayo:

(a) Kuendeleza Mitaa ya Viwanda ya SIDO na kutengeneza Mfumo Unganishi wa shughuli za TEHAMA za Shirika;
(b) Kuhawilisha teknolojia kwa Kuimarisha vituo vya uendelezaji teknolojia (TDCs) na Vituo vya mafunzo na uzalishaji (TPC) vya SIDO;
(c) Kutunisha Mtaji wa Mfuko wa Wafanyabiashara Wananchi (NEDF); na
(d) Kuanzisha kituo kimoja cha kutengeneza vifungashio na kununua kwa wingi na kuimarisha usambazaji wa vifungashio kwa wajasiriamali mikoa yote.

ii) Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO)

205. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO) itatekeleza yafuatayo:-

(a) Kuendelea kutoa huduma za kitaalam viwandani

zenye lengo la kuongeza uzalishaji wa bidhaa bora bila kuchafua mazingira pia zinazolenga matumizi bora ya nishati;

(b) Kuendelea na mchakato wa kufanya utafiti na kutoa mafunzo kwa wadau mbalimbali wa Sekta ya Ngozi jinsi ya kupunguza uharibifu wa mazingira kwa kuhifadhi na kurejesha taka za ngozi ili kutengeneza bidhaa kama 'Leather boards';

(c) Kuendelea na kukamilisha mchakato wa kupata ithibati (Accreditation) na kuboresha maabara za chakula, Kemia na mazingira ili ziweze kufikia viwango vya kimataifa na kuweza kutoa huduma bora kwa wazalishaji viwandani;

(d) Kuendelea kutekeleza miradi mbalimbali yenye lengo la kuleta teknolojia mpya za uzalishaji;

(e) Kuendelea kutekeleza zoezi la kupata ramani ya viwanda nchini (Industrial Mapping) ili kupata kanzidata ya uhakika ya viwanda,

(f) Kuanzisha Kituo cha Taarifa za Viwanda (Industrial Information Centre) na Kituo cha Ubashiri wa Teknolojia za Viwanda (Industrial Technology Forecasting and Foresighting) ili kuweza kupata taarifa za maendeleo na kanzidata za viwanda kwa wakati na kusaidia viwanda kwenye ushindani wa teknolojia za viwanda, na

(g) Kuendelea kukamilisha marejeo ya Sheria ya Bunge Na.5 ya mwaka 1979 iliyoanzisha TIRDO kwa kufuatilia ripoti ya mapitio ya Sheria iliyokwisha wasilishwa Wizara mama na hatimaye kupelekwa Bungeni,

iii) Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC)

206. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC) itatekeleza yafuatayo:-

(a) Kufanya uchunguzi wa namna bora ya kudhibiti kinyesi cha kuku wanaofugwa kwenye viota (cage) katika eneo finyu kwenye miji na maeneo yanayozunguka miji ili kutunza na kuboresha usafi wa mazingira;

(b) Kubuni na kuunda teknolojia ya kutenganisha maganda na kiini cha mbegu ya chikichi ambayo inahamishika;

(c) Kuunda teknolojia ya Kipandio kinachofaa kupanda mbegu za ufuta, alizeti, pamba na karanga ili kuchangia kuongeza uzalishaji wa mazao yenye kutoa mafuta ya kula nchini;

(d) Kufanya usanifu wa teknolojia ili kufikia hatua bora kabisa (design optimization) na kuziingiza kwenye soko la wadau;

(e) Kufanya tathmini ya mahitaji ya teknolojia katika hali ya uchimbaji madini kwa wachimbaji wadogo;

(f) Kutoa ushauri wa kitaalamu kwa Wajasiriamami wadogo 5 wanaojishughulisha na ubunifu na utengenezaji wa zana za kilimo na teknolojia za vijijini;

(g) Kuanzisha Vituo vya Ukaguzi na Majaribio katika maeneo matatu (3) muhimu ya Bandari na

mipakani ambayo ni Bandari ya Dar –es Salaam, Horohoro mkoani Tanga na Tunduma mkoani Songwe;

(h) Kununua vifaa, mitambo, mashine na magari ya kusaidia kufanikisha kazi za ukaguzi na majaribio ya Zana za Kilimo na teknolojia za vijijini; na

(i) Kujenga ufahamu na kusimamia utekelezaji wa Kanuni za Majaribio na Ukaguzi wa zana za Kilimo na teknolojia za vijijini.

(j) Kujenga uwezo wa rasilimali watu kwenye Kada ya utafiti na wafanyakazi wengine wasio watafiti kwa kuwapa mafunzo ya muda mfupi na muda mrefu.

iv) Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo Tanzania (TEMDO)

207. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Shirika la Uhandisi na Usanifu Mitambo Tanzania (TEMDO) litatekeleza yafuatayo:-

(a) Kuendelea na uboreshaji wa karakana na ofisi ya usanifu pamoja na miundombinu ya Taasisi kwa ujumla;

(b) Kujenga uwezo wa wafanyakazi wa Taasisi kwa kuwapatia mafunzo ya muda mfupi na mrefu ili kuboresha utendaji kazi;

(c) Kuendeleza ubunifu na kutengeneza chasili cha mtambo wa kuchakata na kukausha mazao ya kilimo (Muhogo) na kukausha korosho pamoja na kubangua (drying and scooping) ili kuongeza thamani;

(d) Kubuni na kuendeleza chasili cha mtambo mdogo wa kuchakata miwa na kutengeneza sukari (Mini/small scale sugar processing technology);
(e) Kuendeleza ubunifu na maboresho katika utengenezaji wa mtambo wa kukamua na kusindika mafuta ya mbegu za alizeti;
(f) Kusanifu na kuendeleza chasili cha mtambo wa kuchakata michikichi ili kupata mafuta ya kula pamoja na mazao yake mbalimbali;
(g) Kuendeleza ubunifu na maboresho ya kutengeneza mtambo wa kuteketeza taka ngumu za hospital (Existing biomedical solid waste incinerator) ili kuongeza ufanisi wa utendaji kazi pamoja na kuweza kutumika katika kuteketeza/kuchoma damu zisizo salama na madawa ya hospitali yaliyokwisha muda wake kwa kiwango cha nyuzi joto 1500 – 2000 (Ni maombi ya MSD kusanifu "incinerator" hiyo);
(h) Kubuni na kuendeleza chasili cha jokofu la ngazi tatu la kuhifadhi maiti katika hospitali;
(i) Kubuni na kuendeleza chasili cha mtambo wa kuchakata zao la mkonge;
(j) Kuhawilisha teknolojia na kuhamasisha utengenezaji kibiashara wa mitambo iliyobuniwa na Taasisi ukiwemo mtambo wa kusindika mafuta ya kula yatokanayo na mbegu za mchikichi; na
(k) Kujitangaza ili kujenga uelewa kwa umma kuhusu shughuli zinazofanywa na Taasisi ya TEMDO kwa kushiriki kwenye maonesho angalau manne ya teknolojia/biashara (kama vile DITF, Nane nane, Maonesho ya kanda ya SIDO, n.k).

v) Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE)

208. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Chuo Cha Elimu ya Biashara (CBE) itatekeleza yafuatayo:-

(a) Kuimarisha na kuendeleza rasirimali watu hasa katika hatua ya shahada za Uzamivu;
(b) Kufanya upembuzi yakinifu katika kuboresha makazi ya watumishi katika eneo la Oysterbay Dar es Salaam;
(c) Kuimarisha na kuboresha mifumo ya TEHAMA;
(d) Kufanya ukarabati mkubwa wa minudombinu ya kufundishia na kujifunzia, Kampasi ya Dar es salaam na Dodoma; na
(e) Ujenzi wa Kampasi ya Mbeya.

5.6.3. Taasisi za Ushindani na Udhibiti wa Ubora wa Bidhaa na Huduma

i) Shirika la Viwango Tanzania (TBS)

209. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Shirika la Viwango Tanzania (TBS) itatekeleza yafuatayo:-

a) Kutayarisha viwango 580 vya kitaifa katika sekta/ nyanja mbalimbali ikiwemo nyanja za uhandisi mitambo (mechanical), kemikali (chemical), uhandisi umeme (electro technical), kemikali (chemicals), sekta nguo na ngozi (textile and leather), madini (mining and minerals), sekta ya

kilimo na chakula (food and agriculture), mazingira (environment) pamoja na sekta mtambuka (general techniques).

b) Kutoa leseni ya ubora kwa bidhaa 600 kutoka katika sekta mbalimbali zikiwemo bidhaa za wajasiriamali wadogo (SMEs);
c) Kusajili majengo, maeneo ya uzalishaji, uuzaji na usambazaji wa bidhaa za chakula na vipodozi (food and cosmetic premises) 19,530;
d) Kusajili bidhaa za chakula na vipodozi (food and cosmetic products) 6,040;
e) Kukagua na kutoa vibali (Certificate of Conformity – CoCs) 68,000 kwa bidhaa zitokazo nje ya nchi pindi zinapowasili bandarini (Destination Inspection).
f) Kufanya ukaguzi wa ubora na kutoa leseni za ukaguzi 45,000 za magari yaliyotumika (used motor vehicles) yanayoingizwa nchini;
g) Kutoa ripoti 170 za kitaalamu kwa wasafirishaji wa bidhaa nje ya nchi (technical assistance to exporters);
h) Kutoa mafunzo na semina 150 kuhusu viwango na udhibiti wa ubora (Quality Assurance Training) kwa wadau mbalimbali;
i) Kupima sampuli 52,000 za bidhaa mbalimbali;
j) Kufanya ugezi kwa vifaa/mashine mbalimbali vipatavyo 10,000; na
k) Kuanza ujenzi wa Viwango House Dodoma.

ii) Wakala wa Vipimo (WMA)

210. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Wakala wa Vipimo (WMA) itatekeleza yafuatayo:-

(a) Kusimamia, kuhakiki na kukagua vipimo vyote vitumikavyo na viingiavyo nchini kwa lengo la kumlinda mlaji;

(b) Kuendelea na ukaguzi wa bidhaa zilizofungashwa kwenye maeneo ya mipakani, bandarini na viwandani kwa lengo la kuhakiki usahihi wa kiasi/idadi iliyotamkwa (decraled quantity);

(c) Kununua vitendea kazi yakiwemo magari Mawili na vitendea kazi vya kitaalam;

(d) Kuongeza idadi ya Watumishi 300 (Maafisa Vipimo 200, Maafisa Vipimo wasaidizi 50 na Madereva 50);

(e) Kuendelea kutoa elimu kwa Umma kuhusu matumizi sahihi ya vipimo; na

(f) Kuwajengea uwezo (Capacity building) watumishi wa Wakala wa Vipimo kwa kuwapeleka mafunzo ndani na nje ya nchi ili kuongeza elimu na ujuzi.

iii) Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA)

211. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) itatekeleza yafuatayo:-

a) Itaendelea kuelemisha umma kuhusu umuhimu wa kusajili shughuli mbalimbali za kibiashara BRELA na mabadiliko mbalimbali ya sheria zinazosimamiwa na BRELA.
b) Itaendelea kuongeza wafanyakazi, kutoa mafunzo kwa watumishi na kuongeza vitendea kazi kwa lengo la kuongeza tija na ufanisi katika kutoa huduma
c) Itaendelea kuimarisha mifumo na miundombinu ya BRELA na kuhamasisha umma kuhusu matumizi ya mifumo ya TEHAMA ya utoaji huduma inayosimamiwa na BRELA.
d) Itaendelea kuimarisha mahusiano kati yake na Wakurugenzi wa Halmashauri na Maafisa Biashara kwa lengo la kufikisha huduma za BRELA kwa umma katika maeneo yao ikiwa ni pamoja na kuanzisha Vituo vya Pamoja vya Utoaji wa Huduma za Usajili wa Biashara kwenye Halmashauri zote nchini.
e) Kuimarisha mfumo wa ORS na kurahisisha taratibu za matumizi yake ikiwa ni pamoja na kuwezesha mfumo huo kutumika kutoa leseni za Daraja "B" na "C".

iv) Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB)

212. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala (WRRB) imepanga kutekeleza malengo yafuatayo:-

a) Kusimamia utekelezaji wa mfumo wa stakabadhi kwa waombaji wa leseni za kuendesha ghala kwa mazao mbalimbali kwa kutoa leseni, kufanya ukaguzi na kufuatilia utekelezaji wa kanuni za mfumo wa stakabadhi,
b) Kuwauganisha wakulima na taasisi za fedha ili kupata huduma za kifedha kwa urahisi kupitia mfumo wa stakabadhi za ghala,
c) Kuviunganisha viwanda vya kusindika mazao kununua kutoka ghala zinazotumia mfumo wa stakabadhi za ghala,
d) Kuweka miongozo kwa kila zao litakalotumia Mfumo wa Stakabadhi za ghala kwa kushirikiana na taasisi nyingine zinazohusika na mnyororo wa thamani wa mazao hayo,
e) Kutoa elimu ya mfumo wa stakabadhi za ghala kwa wadau mbalimbali ili kukuza manufaa ya mfumo huu kwa watumiaji hususan wakulima na wasindikaji wa mazao,
f) Kupanua matumizi ya mfumo wa stakabadhi katika mazao ya nafaka, mbegu za mafuta na mazao mengine. Aidha, mfumo utapanuliwa ili kuingiza mazao yasio ya kilimo kama vile Wanyama hai, Nyama, Ngozi na mbao.
g) Kuandaa Ghala za Mfano za kielektroniki zitakazokuwa katika madaraja mbalimbali kulingana na mahitaji ya watumiaji yatakayopatikana kwa njia ya mtandao
h) Kushirikiana na Mikoa, Halmashauri za Wilaya, Vyama vya Ushirika na Taasisi nyingine kufanikisha

udajishaji wa Ghala na kutoa mwongozo kuhusu ujenzi wa ghala za kuhifadhi mazao ya wakulima; na

i) Kuendelea kuhamasisha utekelezaji wa BLUEPRINT katika shughuli za Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi za Ghala

v) Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TANTRADE)

213. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Mamlaka ya Biashara Tanzania (TANTRADE) itatekeleza yafuatayo:-

a) Kuratibu ukusanyaji wa matarajio ya Mavuno ya Mazao na kuunganisha na masoko kwa kusanifu mfumo shirikishi wa kukusanya takwimu za uzalishaji; kuanzisha consolidation center kwa mazao yasiyo na Bodi na mfumo wa ghala; kutambua wanunuzi wa ndani na madalali; kutambua watoa huduma wa kila zao katika consolidation centers na kuanzisha vikundi vya uzalishaji kwa mazao yasiyo na Bodi ili kufahamu wazalishaji kwa urahisi na kuwaunganisha na soko;

b) Kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini kutekeleza mikakati ya kukuza ujasiriamali kupitia Vituo vya Pamoja vya Utoaji wa Huduma za Kibiashara kwenye Halmashauri nchini.

c) Kuanzisha Mfumo wa kusimamia Kilimo cha Mkataba kati ya Wakulima na Wafanyabiashara kwa: kutambua maeneo ya uzalishaji mkubwa wa mazao yasiyo na Bodi na yasiyo na mifumo maalum ya masoko; wanunuzi wakubwa kwa mazao yanayozalishwa nchini; kuandaa kanuni za biashara za mkataba; kutoa elimu na uhamasishaji wazalishaji na wanunuzi; Kuratibu mikutano mbalimbali ya kuwakutanisha wanunuzi na wazalishaji; na kutambua watoa huduma za fedha 'vifungashio' na teknolojia kwa wazalishaji wa bidhaa nchini;

d) Kuimarisha mfumo wa *Market Intelligence* ili kurahisisha upatikanaji wa taarifa za masoko kwa kukusanya na kutunza Takwimu za Biashara za ndani na nje ya nchi kila wiki; kupanua wigo wa ukusanyaji na usambazaji wa bei za mazao kwenye masoko; kuboresha na kuimamrisha mbinu za kusambaza Taarifa za biashara; kuratibu Semina za kutangaza fursa za biashara katika Masoko ya kimkakati na kuongeza idadi ya wadau wanaopata taarifa za biashara

e) Kukuza Biashara ya Mazao na bidhaa za viwandani zinazozalishwa nchini katika masoko ya Kikanda kwa; kuimarisha tafiti na mifumo ya uchambuzi na usambazaji wa fursa za masoko; kuandaa mfumo wa kutambua na kuingia makubaliano na wanunuzi na kutangaza bidhaa na kukutanisha wazalishaji na wanunuzi kupitia mikutano ya B2B na misafara ya kibiashara;

f) Kuimarisha Ushirikiano wa TanTrade na Ofisi za Ubalozi kwa kuweka mfumo wa mawasiliano kwa kupitia Wizara Mama; kuanzisha Maeneo ya kuoneshea Bidhaa (Display Centers) na upatikanaji wa Taarifa muhimu za bidhaa za Tanzania ; na kuimarisha inteligensia ya masuala ya Biashara kwa Maofisa wa Ubalozi na kubadilishana uzoefu na mikakati ya utatuzi wa changamoto za biashara;

g) Kuimarisha mifumo ya Soko la Ndani kwa kuandaa Mwongozo wa kufanya biashara katika maeneo ya mikusanyiko; kuandaa kanuni za kisheria za kusimamia mifumo ya soko la ndani nchini; kubuni mifumo ya kusimamia na kuratibu uuzaji wa bidhaa katika masoko ya bidhaa, nafaka, madini, minada ya mifugo na uvuvi; kutoa taarifa ya mwaka ya mwenendo wa Sekta ya Biashara nchini; kuanzisha program za kuhamasisha matumizi ya bidhaa zinazolishwa na viwanda vya Tanzania; kuanzisha program za kupunguza utegemezi wa bidhaa zinazoagizwa kutoka nje ya nchi; kufanya tafiti za kina za fursa za biashara zilizopo katika maeneo ya uwekezaji wa Serikali kama vile treni ya mwendo kasi, huduma za utalii katika mradi wa bwawa la umeme la Mwalimu Nyerere;

h) Kusimamia Sekta ya Maonesho kwa kuwezesha shughuli za ukuzaji biashara nchini (Trade Promotion Events) kama vile Maonesho na Misafara ya Biashara kwa kuhakikisha shughuli hizo zinafuata taratibu zilizowekwa kwa mujibu wa Sheria;

i) Kuimarisha biashara mipakani kwa kuwezesha wafanyabiashara kukidhi vigezo vya kibiashara, kujenga mazingira rafiki ya biashara na kurahisisha bidhaa kuvuka mipaka mara baada ya ukaguzi; kutoa elimu juu ya matumizi ya utaratibu wa Uasili wa Bidhaa, sheria na taratibu za kufanya biashara mipakani; kuimarisha vikundi vya usimamizi wa biashara mipakani na kuimarisha mfumo wa upokeaji wa maoni na malalamiko mipakani; na

j) Kuimarisha biashara ya Zanzibar kwa kuanzisha nembo za kutangaza na kuendeleza bidhaa za kipaumbele; kuratibu programu za kuongeza thamani wa zao la Mwani; kusimamia mradi wa Dagaa katika eneo la Fungurefu Mkokotoni; kufanya tafiti na upembuzi yakinifu za fursa na biashara; na kutafuta masoko yenye tija kwa bidhaa zinazozalishwa Zanzibar.

vi) Tume ya Ushindani (FCC)

214. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Tume ya Ushindani (FCC) itatekeleza yafuatayo:

a) Kuboresha hali ya ushindani katika soko (Competition Protection and Promotion improved) kupitia:

   i. Kuharakisha uchunguzi na kufanya maamuzi kwenye mashauri manne (4) ya miunganiko ya kampuni yatakayofanyika bila kuiarifu

FCC; mashauri manne (4) katika suala la matumizi mabaya ya nguvu ya soko; mashauri manne (4) katika suala la makubaliano yanayofifisha ushindani; mashauri matatu (3) ya makubaliano baina ya washindani kuhusiana na kupanga bei, kupunguza uzalishaji, kugoma kusambaza bidhaa au huduma; na kufanya utetezi wa maamuzi yake yatakayofikishwa katika Baraza la Ushindani, Mahakama Kuu ya Tanzania na Mahakama ya Rufani.

ii. Kufanya tafiti tatu (3) katika masoko kwenye sekta za kiuchumi zenye lengo la kubaini mienendo inayokinzana na Sheria ya Ushindani;

iii. Kutoa elimu na ushawishi juu ya uelewa wa Sheria ya Ushindani katika uchumi wa soko, kwa:

b) Wadau wakuu ambao ni pamoja na Serikali na Taasisi zake, wanafunzi wa vyuo vya elimu ya juu vya umma na binafsi na wafanyabiashara.

c) Kupitia (review) sera, sheria, mipango na taratibu za Serikali na kushauri ya hatua za kuchukua pindi sera, sheria, mipango na taratibu hizo zinapofifisha /kuathiri ushindani katika soko.

i. Kufanya uchunguzi wa malalamiko ya walaji juu ya vitendo hadaifu vya wafanyabiashara nchi nzima na kuyatatua,

ii. Kutoa elimu na ushawishi juu ya sheria ya kumlinda mlaji kwa wadau wote wa soko kupitia semina na vipindi vya vyombo vya habari,

iii. Kufanya Uchunguzi wa bidhaa na huduma zinazohadaa ama kuwadanganya walaji,
iv. Kuandaa Mikataba ya Makabaliano (Memorandum of Understanding) na taasisi za kimkakati katika kuwalinda walaji dhidi ya mienendo potofu na hadaifu sokoni,
v. Kuandaa kanuni mbalimbali baada ya marekebisho ya Sheria ya Ushindani ili kuongeza nguvu ya utekelezaji kisheria.
vi. Kuongeza mapambano dhidi ya bidhaa bandia na pia kuhakikisha kiwango cha bidhaa hizo kinapungua katika soko.

d) Kuongeza ufanisi katika kutoa huduma (Service delivery capacity improved) kwa: -
i. Kuboresha vitendea kazi kwa kununua samani za ofisi na kompyuta,
ii. Kuimarisha mifumo ya utoaji huduma za FCC kwa njia ya kielektroniki,
iii. Kuongeza wafanyakazi mpaka kufikia 85 ikilinganishwa na idadi ya sasa ya Wafanyakazi 73, na
iv. Kuimarisha ofisi ya Dodoma kwa kuanza ujenzi wa Jengo la FCC na kuanzisha ofisi ya Kanda mkoa wa Tanga.

vii) Baraza la Ushindani (FCT)

215. Mheshimiwa Spika; Katika Mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Baraza la Ushindani (FCT) itatekeleza yafuatayo:-

(a) Kupokea, kusikiliza na kutoa maamuzi ya mashauri ya rufaa yanayowasilishwa katika Baraza ambapo lengo letu ni kutoa maamuzi ya mashauri 70.

(b) Kuimarisha uwezo wa kutekeleza majukumu ya Baraza. Hii ikiwa pamoja na uboreshaji wa mifumo ya Baraza (ikiwemo: case management system; na information management system); na Mafunzo ilikuongeza kasi ya usikilizwaji wa mashauri yanayowasilishwa katika Baraza;

(c) Kuendelea kufanya utafiti wa kisheria na kiuchumi katika ushindani na udhibiti kwa ajili ya kusaidia katika uendeshaji wa mashauri ya Baraza;

(d) Kuongeza uelewa kwa Wadau wengi zaidi na Jamii kwa ujumla juu ya shughuli za Baraza na haki katika ushindani wa soko;

(e) Kuboresha vitendea kazi vya Baraza; na

(f) Kushughulikia masuala Mtambuka.

6. MAKADIRIO YA MAKUSANYO NA MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2021/2022

6.1.Makusanyo ya Serikali

216. Mheshimiwa Spika; Katika mwaka 2021/2022, Wizara inatarajia kukusanya maduhuli ya jumla ya Shilingi 15,000,000 kutokana na uuzaji wa nyaraka za zabuni na makusanyo mengine. Kati ya fedha hizo, Shilingi 9,000,000 zitakusanywa katika Fungu 44 na Shilingi 6,000,000 zitakusanywa katika Fungu 60.

6.2.Maombi ya Fedha

217. Mheshimiwa Spika; Kwa mwaka 2021/2022, Wizara ya Viwanda na Biashara inaomba kutengewa jumla ya Shilingi 105,670,459,000. Kati ya fedha hizo, Shilingi 52,582,573,000 ni za Matumizi ya Kawaida na Shilingi 53,087,886,000 ni za Matumizi ya Maendeleo zikiwemo Shilingi 400,000,000 fedha za nje. Aidha, katika Bajeti hiyo, Shilingi 81,398,833,000 ni za Fungu 44 (Viwanda) na Shilingi 24,582,573,000 ni za Fungu 60 (Biashara).

7. SHUKRANI

218. Mheshimiwa Spika; Napenda kuwashukuru na kuwatambua Washirika wa Maendeleo ambao wamechangia kwa njia moja au nyingine katika jitihada za ujenzi wa uchumi wa viwanda. Washirika hao ni nchi rafiki za Austria, Canada, China, Denmark, Finland, India, Ireland, Japan, Korea ya Kusini, Marekani, Norway, Sweden, Uholanzi, Uingereza, Ujerumani na Uswisi. Aidha, tunayashukuru Mashirika ya Kimataifa: ARIPO, Benki ya Dunia, CFC, DANIDA, DFID, EU, FAO, IFAD, JICA, Jumuiya ya Madola, KOICA, SIDA, Taasisi za Umoja wa Mataifa (UNCTAD, UNDP, UNIDO, UNWOMEN), USAID, WIPO, FSDT, TMEA, SADC na WTO. Vilevile, tunazishukuru Wizara, taasisi zote za umma, Sekta Binafsi, taasisi zisizo za kiserikali (CBOs & FBOs) kwa kutoa ushirkiano unaohitajika katika ujenzi shirikishi wa uchumi wa viwanda. Ni azma yetu

kuhakikisha kuwa ushirikiano huo unaendelezwa ili kuleta matokeo yanayokusudiwa kwa nchi na jamii nzima ya Watanzania kwa ujumla.

219. Mheshimiwa Spika; Tunawashukuru sana Wananchi wote na hususan Watanzania ambao kwa uzalendo wao wameendelea kuelewa na kushiriki kutekeleza ujenzi wa uchumi wa viwanda na pia kufuatilia kwa karibu miongozo na jitihada za Serikali katika azma hiyo. Tunawasihi Watanzania wote kuendeleza ari hiyo ambayo ni kichocheo muhimu katika kuiletea nchi manufaa kwa kizazi cha sasa na vijavyo.

8. HITIMISHO

220. **Mheshimiwa Spika;** Tanzania ndiyo nchi yetu Watanzania na hatuna mwingine wa kuijenga bali ni sisi Watanzania wenyewe. Hivyo hatuna budi kutekeleza kwa dhati maamuzi na msimamo makini wa Serikali wa ujenzi wa uchumi wa viwanda nchini ili tusiwe katika ulimwengu wa watazamaji na wasimuliaji wa kudumu wa maendeleo ya nchi nyingine. Tunatambua kuwa kujenga ushindani katika kujiletea maendeleo ni vita vya kiuchumi visivyoepukika. Hivyo katika kutekeleza Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Miaka Mitano, tunategemea kuongeza kasi na umakini katika kujenga ushindani uendelevu hususan katika kuendeleza shughuli za viwanda na biashara na kutumia fursa zote za masoko ya ndani na nje ya nchi. Ni dhahiri

kuwa hatua ya maendeleo tuliyofikia na tunakoelekea twalazimika kujiimarisha zaidi kiushindani kwani fursa za upendeleo zinaelekea ukingoni au kukoma. Tunapaswa kujizatiti kusimama kwa miguu yetu ili maendeleo ya watu na nchi kwa ujumla iwe ni matokeo halisi ya jitihada za Watanzania wenyewe. Nchi yetu imejaliwa rasilimali nyingi ambazo tunapaswa kuzitumia kwa nidhamu, umakini na uendelevu ili ziendelee kuwanufaisha Watanzania. Kwa kuwa sera, sheria na mikakati ya Serikali imejikita kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji na kwa kuwa tumejipanga na kuchagua ujenzi wa uchumi wa viwanda, basi hatuna budi kukubali kuwa kazi iendelee.

9. MAOMBI RASMI YA FEDHA

221. Mheshimiwa Spika; Naomba Bunge lako Tukufu liidhinishe makadirio ya Wizara ya Viwanda na Biashara ya kukusanya mapato ya jumla ya Shilingi 15,000,000 na matumizi ya jumla ya Shilingi 105,670,459,000 kwa mwaka 2020/2021.

10. MWISHO

222. Mheshimiwa Spika; Hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara yenye anuani ifuatayo: *www. mit.go.tz.*

223. Mheshimiwa Spika; Naomba kutoa hoja.

VIAMBATISHO

KIAMBATISHO Na. 1

Mwenendo wa Mchango wa Sekta ya Viwanda katika Pato la Taifa

Mwaka	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Asilimia	7.86	7.81	7.67	8.05	8.5	8.4

Chanzo: Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS)

KIAMBATISHO Na. 2

Ukuaji wa Sekta ya Viwanda

Mwaka	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Asilimia	7.1	10.8	8.2	8.3	5.8	4.5

Chanzo: Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS)

KIAMBATISHO Na. 3

Ajira katika Sekta ya Viwanda 2013 – 2019

Miaka	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Ajira	231,098	242,654	254,786	267,524	280,899	306,180	336,797	370,485

Chanzo: Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS)

KIAMBATISHO NA. 4

Miradi ya Viwanda Iliyosajiliwa na EPZA Julai 2020 hadi Machi, 2021

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Ex-pected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Mil.)
1	T. Masasi Agro 1 Industry Limited	Agro processing (cashewnut)		Development stage	Tanzania, German and Somalia	167	23.6	25.3
2	Abi Agro Products Limited	Agro -processing factory	Plot No. 16, Area I, Hifadhi SEZ, Ubungo	Development stage	Tanzania and Poland	50	3.5	1.2
3	Cheng Xin Investment Co. Limited	Production of Pellets and polythene	Plot No. 12, Small Industrial Area, Mbezi Beach	Development stage	China	150	8	2.5
4	Al Sultan Establishment Limited	Processing of spices	Hifadhi Plot no 16 ubungo L No. 197 D	Development stage	Yemen and Tanzania	50	1.5	1.2

S/N	Name of the Project/ Company	Economic Activities	Location (Plot No., District, Region)	Status of the Project (New or Expansion)	Project Ownership by Country	Ex-pected Number of Jobs	Value of Capital (USD Mil.)	Average Exports Turnover (USD Mil.)
5	Xin Li Packaging Ltd	Processing of plastics bottles	Urafiki Ubungo	Development stage	China	100	4.5	3
6	African Flame Logistics Ltd	Processing of charcoal	Hifadhi Plot no 68-70, plot Gofu Tanga	Development stage	Egypt and Tanzania	91	1.4	3.3

KIAMBATISHO NA. 5

Biashara kati ya Tanzania na China kwa mwaka 2013 – 2020 (Dola za Marekani '000,000')

Mwaka	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***	***2020***
Bidhaa zilizouzwa	*307.8*	*683.9*	*645.9*	*355.9*	*142.3*	144.28	233.6	238.8
Bidhaa zilizoagizwa	*1,444.2*	*1,571.1*	*2,147.6*	*1,630.2*	*1,408.1*	1762.78	1,987.60	2,155.8
Jumla	***1,752***	***2,255***	***2,793.5***	***1,986.1***	***1,550.4***	**1,907.06**	**2,221.20**	**2,394.6**

Chanzo: *Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA*

KIAMBATISHO Na. 6

Biashara kati ya Tanzania na India kwa mwaka 2013-2020 (Dola za Marekani '000,000')

Mwaka	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***	***2020***
Bidhaa zilizouzwa	*748.2*	*1,254.5*	*1,320.3*	*706.4*	*977.6*	734.27	867.70	528.6
Bidhaa zilizoagizwa	*2,088.2*	*1,848.6*	*1,458.3*	*1,421.6*	*1,077.6*	1218.07	1,258.40	1,089.5
Jumla	***2836.4***	***3103.1***	***2778.6***	***2,128***	***2,055.2***	**1952.34**	**2126.10**	**1,618.1**

Chanzo: *Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)*

KIAMBATISHO Na. 7

Biashara kati ya Tanzania na Japani kwa mwaka 2013-2020 (Dola za Marekani '000,000')

Mwaka	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***	***2020***
Bidhaa zilizouzwa	*220*	*247.8*	*263.4*	*139.2*	*75.7*	66.72	64.1	55.8
Bidhaa zilizoagizwa	*466.7*	*559.3*	*458.6*	*369.2*	*365.2*	398.13	485.1	375.9
Jumla	***686.7***	***807.1***	***722***	***508.4***	***440.9***	**464.85**	**549.20**	**431.7**

Chanzo: *Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)*

KIAMBATISHO NA. 8

Biashara kati ya Tanzania na Jumuiya ya Ulaya kwa mwaka 2013-2020 (Dola za Marekani '000,000')

Mwaka	**_2013_**	**_2014_**	**_2015_**	**_2016_**	**_2017_**	**_2018_**	**_2019_**	**_2020_**
Bidhaa zilizouzwa	*898.4*	*791.7*	*708.7*	*236.5*	*441.4*	497.82	399.30	605.2
Bidhaa zilizoagizwa	*2,759.4*	*2,895*	*1,159.8*	*557.7*	*936.1*	1,015.76	909.01	1,029
Jumla	**_3,657.8_**	**_3,686.7_**	**_1,868.5_**	**_794.2_**	**_1,377.5_**	**1,513.57**	**1,308.31**	**1,634.2**

Chanzo: *Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA*

KIAMBATISHO NA. 9

Mauzo ya bidhaa za Tanzania kwenda Marekani kupitia Mpango wa AGOA kwa mwaka 2013-2019 (Dola za Marekani '000')

Mwaka	**_2013_**	**_2014_**	**_2015_**	**_2016_**	**_2017_**	**_2018_**	**_2019_**
Mauzo	*10,986*	*18,280*	*28,598*	*37,476*	*29,437*	42,432	51,971

Chanzo: *US Department of Commerce (https://agoa.info/profiles/tanzania.html)*

KIAMBATISHO NA. 10

Biashara ya bidhaa kati ya Tanzania na Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa mwaka 2013 - 2020 (Dola za Marekani "000,000")

Mwaka	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***	***2017***	***2018***	***2019***	***2020***
Bidhaa zilizouzwa	*419.1*	*598.1*	*1,062.4*	*437.7*	*349.6*	447.50	674.40	812.5
Bidhaa zilizoagizwa	*394.7*	*706.4*	*322.8*	*298.9*	*220.4*	302.93	329.10	324.3
Jumla	***813.8***	***1,304.5***	***1,385.2***	***736.6***	***570***	**750.43**	**1,003.50**	**1,136.8**

Chanzo: *Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)*

KIAMBATISHO NA. 11

Biashara kati ya Tanzania na Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) kwa mwaka 2013 – 2020 (Dola za Marekani ‘000,000’)

Mwaka	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Bidhaa zilizouzwa	1,243.55	1,235.9	1,357.7	1,017.9	877.8	999.34	1,330.90	1,458.3
Bidhaa zilizoagizwa	835.9	773	771.2	612.4	1,7781.4	604.32	155.10	470.3
Jumla	**2079.45**	**2008.9**	**2128.9**	**1630.3**	**18659.2**	**1,603.66**	**1,486.00**	**1,928.6**

Chanzo: *Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)*

Miradi ya Viwanda Iliyosajiliwa na BRELA Julai 2020 hadi Machi, 2021

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
1	Alfine Tanzania Limited,	ARUSHA	Paints, Polish, Tinners	22	0	1,167,568,709	0.00
2	Neelkanth Lime Limited,	TANGA	Crushed Lime, Hydrated Lime, MGO, Quick lime	1769	31	67,785,000,000	0.00
3	Nannan Shoes International Co. Limited,	COAST	Shoes	1000	50	2,315,000,000	0.00
4	RUSHABH INVESTMENT (TANZANIA) LIMITED,	TANGA	Mobile Phone Scratch Cards	42	13	8,400,000,000	0.00
6	SANA INDUSTRIES (T) LIMITED,	DAR ES SALAAM	Synthetic Braids	197	5	2,000,000,000	0.00
7	PAN AFRICA ENTERPRISES LIMITED,	DAR ES SALAAM	PETROLEUM JELLY, BODY LOTIONS AND DISINFECTANTS	38	1	2,314,935,425	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
8	EVERBRIGHT STEEL MATERIALS COMPANY LIMITED,	COAST	Steel pipes	6	2	11,592,500,000	0.00
9	Neelkanth Salt Limited,	COAST	Salt	417	18	25,893,000,000	0.00
10	AMBONI SPINNING MILL LIMITED,	TANGA	SISAL SPINNER i.e SISAL YARN	225	1	1,251,323,000	0.00
11	MAXIMA INDUSTRIES (T) LIMITED,	COAST	HOUSEHOLD ALUMINIUM UTENSILS	60	4	1,000,000,000	0.00
12	PAN AFRICA ENTERPRISES LIMITED,	DAR ES SALAAM	PLASTIC PACKAGING i.e PP and HDPE	28	2	1,935,752,059	0.00
13	HARSHO PACKAGING COMPANY LIMITED,	KILIMANJARO	Polypropylene Bags	122	2	2,848,000,000	0.00
14	HARSHO MILLING COMPANY LIMITED,	KILIMANJARO	PELLET ANIMAL FEED	13	1	2,697,000,000	0.00
15	YAMOTO MATCH INDUSTRIES LIMITED,	DAR ES SALAAM	Wax Watch Sticks and Wax Candles	50	2	500,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
16	TANGA PHARMACEUTICAL AND PLASTICS LIMITED,	DAR ES SALAAM	Skin Care	489	7	12,374,381,071	0.00
17	ORI MEAT PRODUCTS LIMITED, P.O.BOX: 72484, Dar Es Salaam, Kinondoni, Msasani, Postal code:14111, Road: KIMWERI AVENUE, Street: 10, TIRDO COMPLEX, Plot number: NIL, Block number: H, House number: NIL	DAR ES SALAAM	Beef Vienna, Chicken Vienna	80	6	1,378,920,000	0.00
18	CHINA BODA TECHNICAL GROUP LIMITED,	COST	LEAD FROM RECYCLED BATTERIES	100	20	1,320,000,000	0.00
19	RAHA BEVERAGES COMPANY LIMITED,	ARUSHA	WINE	116	1	3,000,000,000	0.00
20	DOLPHIN FILMENTS (TZ) LIMITED,	DAR ES SALAAM	Plastic Ropes	20	3	1,169,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
21	KEDS TANZANIA COMPANY LIMITED,	COAST	BABY DIAPERS ,SANITARY TOWELS AND TISSUES	188	26	115,950,000,000	0.00
22	COLOURFLEX INKS & COATING LIMITED,	DAR ES SALAAM	PRINTING INKS	11	2	300,000,000	0.00
23	ILLOVO DISTILLERS (TANZANIA) LIMITED,	MOROGORO	PORTABLE ALCOHOL DISTILLERY PLANT (RAW MATERIALS)	70	0	73,785,998,000	0.00
25	LIQOURLAND LIMITED	Arusha	Spirits	12	0	500,000,000	0.00
26	G AND B SOAP INDUSTIES LIMITED.	Dar es Salaam	PALM OIL	30	0	2,000,000,000	0.00
27	EPIC ROOFING SHEETS MANUFACTURING COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	ROOFING SHEETS	8	2	1,000,000,000	0.00
28	XINGHAO GROUP CO. LIMITED.	Mtwara	CEMENT	90	10	15,690,830,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
29	PRANCE INTERNATIONAL TRADE CO.	Coast	Hygiene Products i.e Diapers, Pants, Sanitary Towe	100	17	23,000,000,000	0.00
30	DENILO FREIGHT LIMITED.	Dar es Salaam	Food Products & Flavors' i.e. Food Flavors, Coconu	300	10	10,000,000,000	0.00
31	SIMBA AFRICA LIMITED.	Mwanza	Biscuits, Short cake	60	3	1,000,000,000	0.00
32	ELSEWEDY ELECTRIC EAST AFRICA LIMITED	Dar es Salaam	ELECTRIC AND WATER METERS, TRANSFORMERS	100	15	34,500,000,000	0.00
33	VINCI GROUP LIMITED.	Coast	Maize flour	5	0	300,000,000	0.00
34	NutriGroup Tanzania Limited.	Dar es Salaam	Poultry feed	16	3	4,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
35	VERCOE VEHICLE AUTO PARTS COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	SEMI TRAILERS	4	1	6,000,000,000	0.00
36	MWAMBASHI ENTERPRISES LIMITED.	Tanga	MAIZE FLOUR	20	0	1,000,000,000	0.00
37	QSTEK FARMING LIMITED.	Singida	Refined Sunflower Oil, Sunflower oilcake	67	0	4,200,000,000	0.00
38	SHANANGA GROUP LIMITED.	Dar es Salaam	Surgical Face Mask	20	0	500,000,000	0.00
39	AVLOW TANZANIA LIMITED.	Geita	FLUID POWER EQUIPMENTS (HYDRAULIC CYLINDERS)	22	8	1,000,000,000	0.00
40	AZJ LIMITED	Geita	GOLD PROCESSING	50	10	26,000,000,000	0.00
41	SAID BEY TURKISH AGRICULTURE INVESTMENT LIMITED.	Coast	Meat Products	50	5	1,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
42	SEIFI IMPEX LIMITED.	Dar es Salaam	Plastic Products for Households and Office use	200	3	2,000,000,000	0.00
43	TIMES INDUSTRIAL CO. LIMITED.	Coast	PLASTIC AND LEATHER FOOTWEAR	23	8	1,280,000,000	0.00
44	JIUDING MINING INVESTMENT COMPANY LIMITED.	Geita	GOLD	60	20	1,508,000,000	0.00
45	ALLIANCE ONE TOBACCO TANZANIA LIMITED.	Morogoro	PACKED TOBACCO	2386	5	92,000,000,000	0.00
46	MURZAH WILMAR EAST AFRICA LIMITED.	Tanga	DETERGENTS, SOAP	27	1	50,000,000,000	0.00
47	UBUNGO PACKAGING LIMITED.	Dar es Salaam	Polyproplyene sacks	80	3	2,000,000,000	0.00
48	METL PRINTERS LIMITED.	Dar es Salaam	EXERCISE BOOKS	21	2	11,270,000,000	0.00
49	METL PRINTERS LIMITED.	Dar es Salaam	CARTON BOXES	36	3	24,840,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
50	SIMBA LOGISTICS LIMITED.	Dar es Salaam	Trailers i.e. Flatbed, Skeleton, Drawbar, Drop Sid	23	2	30,000,000,000	0.00
51	AGHAHUMBI & CO. LIMITED.	Kigoma	Bottled drinking waters	52	0	2,500,000,000	0.00
52	HENY AMAS INTERNATIONAL COMPANY LIMITED.	Coast	Knitted Socks	120	2	3,500,000,000	0.00
53	SIGN WAREHOUSE LIMITED	Mwanza	Advertising Materials i.e. Banners, Billboards and	12	0	600,000,000	0.00
54	Quality Packaging Tanzania Limited.	Dar es Salaam	Packaging Materials	90	10	6,960,500,000	0.00
55	CMG Pyramid Industries Limited.	Mwanza	Non Woven Bags, Non Woven Fabric	28	2	4,450,000,000	0.00
56	LAKE PIPES LIMITED.	Coast	HDPE 20-63 mm, HDPE 75-200 mm, PVC 20-63 mm, PVC 75-200 mm	100	10	1,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
57	MEDTRUST COMPANY LIMITED.	Coast	NON WOVEN DISPOSABLE FACE MASKS AND SURGICAL MASKS	6	3	365,568,000	0.00
58	AKBERALI'S HARDWARE AND ELECTRIC LIMITED.	Dar es Salaam	Alluminium Ladders	10	1	200,000,000	0.00
59	RENZO BLINDS LIMITED.	Dar es Salaam	BLINDS	18	2	300,000,000	0.00
60	HOPAJE LIMITED.	Lindi	BOTTLED WATER, SOFT DRINKS	15	0	1,500,000,000	0.00
61	UNISOFT PRINT SOLUTIONS LIMITED.	Dar es Salaam	Atm general rolls, label, Poss rolls, Ink, text book, pamphlets , books, lithographers, stereotype, electrotypes, photograp	35	5	1,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
62	AGL International Limited.	Dar es Salaam	LUBRICANT AND GREESE	10	1	120,000,000	0.00
63	GULF AGGREGATES (T) LIMITED.	Coast	AGGREGATES	100	10	1,000,000,000	0.00
64	KAHAMA PLASTIC INVESTMENT TANZANIA LIMITED.	Shinyanga	Plastic bags, tents and plastic ropes	120	1	3,200,000,000	0.00
65	KUU SHINE COMPANY LIMITED.	Coast	Detergents, Soap	50	5	600,000,000	0.00
66	KEEWAY MOTOR (TANZANIA) LIMITED.	Mbeya	Assembling of motorcycles	120	3	700,000,000	0.00
67	NATUREFRESH PREMIUM PRODUCTS COMPANY LIMITED.	Tanga	Mineral water	30	0	450,000,000	0.00
68	GAKI INVESTMENT CO. LIMITED.	Shinyanga	Beer	100	2	61,934,803,890	0.00
69	KOM FOOD PRODUCTS COMPANY LIMITED.	Shinyanga	Cereals, Flour, Rice	200	10	1,000,000,000	0.00
70	KAHAMA OIL MILLS LIMITED.	Shinyanga	Aluminium, Iron, Steel Tubes	200	10	10,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
71	FUTAN MINING INTERNATIONAL LIMITED.	Coast	PROCESSING OF COPPER ORES	140	10	20,000,000,000	0.00
72	El Sewedy Industries Tanzania Limited.	Dar es Salaam	L.V COPPER AND ALUMINIUM, OVERHEAD CONDUCTORS (AL. & ACSR), SPECIAL CABLES (WIRES & CONTROL CABLES)	100	15	11,500,000,000	0.00
73	LUSH CHANZO WOOD INDUSTRIES LIMITED.		wood products	50	10	1,140,000,000	0.00
74	POLARIS BUILDING MATERIAL LIMITED.	Dar es Salaam	Roofing Sheets	23	2	300,000,000	0.00
75	SUMRY'S ENTERPRISES LIMITED.	Dar es Salaam	FURNITURE i.e. Mattresses, Pillows and Other Furni	190	10	500,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
76	TURKISH SHOES AND SLIPPERS COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	Leather Shoes (i.e. Mens Shoes, Womens Shoes, Chil, Other Leather Products (i.e. Bags, Belts, Handbags	50	4	3,024,550,500	0.00
77	DYNAMIC PAPER PRODUCTS LIMITED.	Dar es Salaam	ANDALIA YA MASOMO, DAFTARI YA MAHUDHURIO, EXERCISE BOOKS, FOLDER FILE, REAM PAPER	21	0	1,500,000,000	0.00
78	SAYONA CHEMICALS LIMITED.	Tanga	PRECIPITATED CALCIUM CARBONATE, SOFT BURNED MAGNESIA	200	5	6,000,000,000	0.00
79	S3 INTERNATIONAL [T] LIMITED.	Arusha	SPIRIT, WINE	14	3	100,000,001	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
80	AR-RAHMAN DISTRIBUTORS LIMITED.	Dar es Salaam	BALL PEN	10	0	345,000,000	0.00
81	MURASH INDUSTRIES LIMITED.	Dar es Salaam	Ball Pens	38	1	120,000,000	0.00
82	MATHEWALIZEE GENERAL SUPPLIES COMPANY LIMITED.	Mwanza	APPARELS	120	8	1,675,320,000	0.00
83	KAMAKA IT SOLUTION LIMITED.	Dar es Salaam	BRC WIRE MESH, IRON SHEET, NAILS, SCREWS, WIRE	2	3	300,000,000	0.00
84	ROYAL PEONY INTERNATIONAL (TZ) LIMITED .	Dodoma	COPPER	50	5	10,000,000,000	0.00
85	SJS INVESTMENT TZ LIMITED.	Iringa	TREATED WOODEN POLES	25	0	350,000,000	0.00
86	DEW DROP DRINKS COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	Bottled Water	195	5	14,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
87	TRINITY PRODUCTS LIMITED.	Dar es Salaam	ALCOHOLIC PRODUCTS I.E GIN	45	0	1,150,000,000	0.00
88	VITA FOAM (T) LIMITED.	Coast	Foam and Spring mattresses and other bedding items	150	8	7,500,000,000	0.00
89	Simba Bio Products Limited.	Dar es Salaam	RECYCLED USED COOKING OIL	10	2	600,000,000	0.00
90	OISSO GROUP LIMITED.	Arusha	Polypropylene Woven and Non Woven Bags and Sacks	57	0	1,200,000,000	0.00
91	RHYNO POLYPLAST LIMITED.	Dar es Salaam	Plastic household utensils	15	2	2,000,000,000	0.00
92	LAN TIAN TRADING COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	HOUSEHOLD AND OFFICE PLASTIC PRODUCTS	200	3	500,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
93	YI SEN INTERNATIONAL INVESTMENT COMPANY LIMITED.	Iringa	Laminated wood slabs	150	7	3,000,000,000	0.00
94	FRESHO GROUP OF COMPANIES LIMITED.	Coast	Detergent, Soap, Dishwashing, Deodorant, Shampoos, Per	60	0	1,100,000,000	0.00
95	ELECTRIC FITTING LIMITED.	Dar es Salaam	Electrical Insulator, Surge Arrestor	108	12	577,000,000	0.00
96	GVA FOOD SUPPLIES LIMITED.	Dar es Salaam	Processing and packaging of Rice	15	0	300,000,000	0.00
97	TAN PHARMA LIMITED.	Coast	Pharmaceutical Products such as Intravenous Fluids	90	10	14,748,840,000	0.00
98	ECO CONSUMER PRODUCTS LIMITED.	Coast	Body Cream, Sanitizer, Hand Wash, Soaps, Lotions,	25	0	900,000,000	0.00
99	YIHAI KERRY - HYSEAS TRADING LIMITED.	Dar es Salaam	SESAME, PEANUTS	100	3	1,000,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
100	FUYU HARDWARE COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	STEEL BARS AND RELATED PRODUCTS	70	10	1350000000000	0.00
101	KAIRUKI PHARMACEUTICALS INDUSTRY LIMITED.	Dar es Salaam	Medical Products	107	2	40,969,505,757	0.00
102	ZAIN PLASTIC LIMITED.	Dar es Salaam	PLASTIC PRODUCTS	50	10	147,871,759	0.00
103	MB Construction Chemicals Solutions Tanzania Limited.	Dar es Salaam	Construction chemicals such as Master Glenium TC 1	10	1	2,500,000,000	0.00
104	SIMBA MTOTO TRANSPORT & LIME SUPPLIERS LIMITED.	Tanga	Lime	20	0	500,000,000	0.00
105	POP MATERIALS TANZANIA LIMITED.	Arusha	GALVANIZED ROOFING SHEETS	22	8	7,111,600,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
106	SANDRIDGE PROPERTIES LIMITED.	Mwanza	Packaging Materials Such as EPS Boxes for Fish	12	2	876,550,000	0.00
107	AZALEA FISHERIES LIMITED.	Mwanza	PROCESSING AND PACKAGING OF FISH MAWS	15	5	2,990,000,000	0.00
108	SBC TANZANIA LIMITED.	Mwanza	Carbonated Soft Drinks	152	3	62,720,000,000	0.00
109	MSHALE TANZANIA.	Dar es Salaam	Piercing Connector	4	0	300,000,000	0.00
110	SBC TANZANIA LIMITED.	Mbeya	Carbonated Soft Drinks	193	3	90,954,000,000	0.00
111	SBC TANZANIA LIMITED.	Arusha	Carbonated Soft Drinks	117	3	40,928,000,000	0.00
112	MAISHA UNDERTAKING CO. LIMITED.	Coast	HOUSEHOLD AND OFFICE PLASTIC UTENSILS	15	5	120000000000	0.00
113	DARWORTH LIMITED.	Tanga	maize flour	200	3	11792334350	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
114	VICTORIA PERCH LIMITED.	Dar es Salaam	FROZEN AND FRESH FISH (FILLETS/MAWS)	350	15	4,830,000,000	0.00
115	CONCRETE UTILITY POLES LIMITED.	Coast	Production of Concrete Electrical Transmission Pol	51	0	11,543,000,000	0.00
116	CPL (TANZANIA) GRAIN PROCESSING AND STORAGE CO. LIMITED	Coast	MAIZE FLOUR	19	3	3,500,000,000	0.00
117	DELTA STYRO AFRICA (TZ) LIMITED.	Dar es Salaam	PLASTIC PRODUCT SUCH AS WATER TANKS, PIPE & FITTIN	12	4	460,000,000	0.00
118	JAMBO PLASTICS LIMITED.	Dar es Salaam	Plastic household	150	0	2,000,000,000	0.00
119	BTY COMPANY LIMITED.	Dar es Salaam	Recycling of Waste Engine Oil	12	0	600,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
120	TANZANIA CHINA TRADE AND TOURISM DEVELOPMENT LIMITED.	Coast	MOTORCYCLES, TRICYCLE	280	20	3,105,069,000	0.00
121	TOTAL TANZANIA LIMITED	Dar es Salaam	Lubricant, Grease and related products	75	8	28,485,281,875	0.00
122	RAZA AGRICULTURE INDUSTRIES LIMITED.	Tanga	Jaggery(Sukari gulu)	30	5	500,000,000	0.00
123	PAN AFRICA PLASTICS LIMITED.	Dar es Salaam	PVC Products such as but not limited to; Ceilings,	65	5	1,200,000,000	0.00
124	ALLIANCE INVESTMENT (T) LIMITED.	Dar es Salaam	Bottled Water	29	0	359,400,000	0.00
125	ENGAM ENTERPRISES COMPANY LIMITED.	Shinyanga	Steel pipes/Iron	16	2	7,634,430,150	0.00
126	A.R.G GENERAL METAL WORKS TANZANIA COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	Trailer,Semitrailer and Tanks	2	0	30,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
127	Erimat Industries Limited	DAR ES SALAAM	Gin, Potable Spirit, Rum, Vodka, Whisky	15	0	70,000,000	0.00
128	BAVANA SOAP MANUFACTURE	MWANZA	BAVANA HAND WASH SOAP	5	0	2,100,000	0.00
129	AGEMATE TANZANIA	TANGA	PAPER BAGS	15	0	8,000,000	0.00
130	STAR FACTORY PRODUCTS LIMITED	DAR ES SALAAM	Egg tray	12	1	100,000,000	0.00
131	Something Out of Nothing Farm	COAST	African Bird's Eye Chilli, African Egg Plant, Bell Pepper, Okra, Tomato	4	0	25,000,000	0.00
132	PRS PIPES & FITTINGS LIMITED	DAR ES SALAAM	Plastic Pipes i.e PIPES AND FITTINGS	23	2	100,000,000	0.00
133	CENE COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	Gypsum Building materials	4	0	5,000,000	0.00
134	Economy International Investment Tanzania Limited	DAR ES SALAAM	cereals	20	0	100,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
135	Deston Food Group	DAR ES SALAAM	Maize Grain	5	0	45,000,000	0.00
136	TIANTIAN COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	Nails	1	4	100,000,000	0.00
137	LOTUS ESSENTIALS LIMITED	DAR ES SALAAM	PLASTIC JAR, WOVEN BAGS	12	2	100,000,000	0.00
138	Tan Packagings, P.O.BOX: 4516	DAR ES SALAAM	BOPP CELLOTAPE	3	0	50,000,000	0.00
139	KARABANA HARDWARE COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	BRC, MESH WIRE, NAILS	2	3	10,000,000	0.00
140	TOCO & COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	plastic packaging materials	2	2	10,000,000	0.00
141	SBC TANZANIA LIMITED	ARUSHA	Carbonated soft drinks	143	3	1,911,883	0.00
142	SJS INVESTMENT TZ LIMITED	IRINGA	WOODEN POLES	25	0	50,000,000	0.00
143	LHM GENERAL SUPPLY	DAR ES SALAAM	Packaging Materials i.e. Plastic Packaging Materia	5	0	50,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED

SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
144	WhatsAfrica Limited	MOROGORO	Drinking mineral waters	3	0	50,000,000	0.00
145	Northern Highlands Coffee Company Limited	MARA	Roasted Coffee	10	1	50,000,000	0.00
146	SIENA COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	DONA, LISHE ZA WATOTO, SUPER SEMBE	10	0	5,000,000	0.00
147	RAPOS COMPANY LIMITED	DAR ES SALAAM	Paper Product such as Straws,containers and other	8	2	50,000,000	0.00
148	SWEET HOME FURNITURE LIMITED	DAR ES SALAAM	FUNITURE, OTHER PRODUCT OF WOOD	8	1	50,000,000	0.00
149	GLASSWIN LIMITED	DAR ES SALAAM	FURNITURE	8	1	10,000,000	0.00

LIST OF INDUSTRIAL LICENSES ISSUED							
SN	Name of Business	Location	Products	Actual Employment		Actual Level of investment (Tsh)	
				TZ	Foreign	TZS	USD
150	LUI INVESTMENT LIMITED	DAR ES SALAAM	Spices for food	2	1	10,000,000	0.00
151	ATLAS BRICKS CO. LIMITED	DODOMA	BRICKS	30	3	100,000,000	0.00
152	NIARA LIMITED	DAR ES SALAAM	COOKING OIL	30	3	3,701,799	0.00
153	IJUMAA ANIMALS FEEDS AND POULTRY FARM LIMITED	DAR ES SALAAM	Chicken Feeds	4	0	20,000,000	0.00
154	STAR PLASTICS LIMITED	DAR ES SALAAM	Recycled Plastic Products	7	1	100,000,000	0.00

KIAMBATISHO NA. 13

Wastani wa bei za jumla mazao makuu ya chakula robo ya tatu ya mwaka, 2019, 2020 na 2021

Bidhaa	Jan - Machi, 2019	Jan - Machi, 2020	Jan - Machi, 2021	Tofauti Robo ya tatu Jan - Mach, (2020 na 2021)
Maharage	163,136	203,027	188,336	-7.2%
Uwele	74,960	116,218	101,297	-12.8%
Ulezi	137,318	129,082	140,381	8.8%
Viazi Mviringo	75,355	72,430	73,596	1.6%
Mahindi	50,901	79,885	52,166	-34.7%
Mchele	164,845	187,560	136,105	-27.4%
Mtama	75,263	113,901	93,527	-17.9%
Ngano	120,976	121,255	118,003	-2.7%

***Chanzo**: Wizara ya Viwanda na Biashara.*

KIAMBATISHO NA. 14

Mwenendo wa Bei za baadhi ya bidhaa za viwandani mwezi Machi, 2020 na mwezi Machi,2021 kwa tarehe.

NA	MKOA/	SARUJI (50Kg)		
	MJI	**Machi, 2020**	**Machi, 2021**	**Badiliko**
1	Mtwara	12,750	15,400	20.8%
2	Daes Salaam	14,120	15,550	10.1%
3	Musoma	21,000	21,900	4.3%
4	Mwanza	18,250	19,250	5.5%
5	Tanga	13,233	14,000	5.8%
6	Arusha	15,667	17,594	12.3%
7	Rukwa	16,800	20,000	19.0%
8	Morogoro	15,000	15,750	5.0%
10	Kigoma	18,500	21,375	15.5%
11	Moshi	13,650	15,333	12.3%
12	Bukoba	19,667	21,375	8.7%
13	Ruvuma Songea	14,500	16,222	11.9%
14	Dodoma	15,500	17,800	14.8%
15	Iringa	15,000	17,375	15.8%
	Average	**15,834**	**17,662**	**11.5%**

Na	MKOA/	NONDO 8mm (TZS/PC)			NONDO 10mm (TZS/PC)			NONDO 12mm(TZS/PC)			NONDO 16mm (TZS/PC)		
	MJI	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko
1	Mtwara	12,000	11,750	-2.1%	16,000	17,000	6.3%	22,000	21,500	-2.3%	42,500	42,500	0.0%
2	Daes salaam	12,000	11,500	-4.2%	15,000	16,000	6.7%	19,500	20,500	5.1%	34,600	34,000	-1.7%
3	Musoma	10,500	10,500	0.0%	15,500	15,500	0.0%	20,000	21,000	5.0%	35,000	34,000	-2.9%
4	Mwanza	15,000	15,000	0.0%	15,500	16,000	3.2%	20,000	19,500	-2.5%	35,000	35,000	0.0%
5	Tanga	12,000	12,000	0.0%	15,000	15,000	0.0%	17,500	17,000	-2.9%	32,000	32,000	0.0%
6	Arusha	12,500	13,500	8.0%	16,000	16,000	0.0%	19,750	20,000	1.3%	36,000	32,000	-11.1%
7	Rukwa	15,000	14,000	-6.7%	15,500	17,000	9.7%	22,000	22,000	0.0%	36,000	36,000	0.0%
8	Morogoro	12,000	12,000	0.0%	15,000	15,500	3.3%	20,500	20,000	-2.4%	35,000	35,000	0.0%
10	Kigoma	10,000	10,000	0.0%	15,000	15,000	0.0%	19,500	19,000	-2.6%	37,000	37,500	1.4%
11	Moshi	11,500	11,000	-4.3%	14,600	15,000	2.7%	19,700	19,000	-3.6%	37,500	37,500	0.0%
12	Bukoba	12,500	12,000	-4.0%	16,500	17,000	3.0%	21,500	21,000	-2.3%	38,000	37,000	-2.6%
13	Ruvuma Songea	13,000	13,000	0.0%	16,000	16,000	0.0%	21,000	21,500	2.4%	37,000	36,500	-1.4%
14	Dodoma	11,250	11,000	-2.2%	15,250	17,000	11.5%	22,000	21,500	-2.3%	38,250	36,000	-5.9%

Na	MKOA/	NONDO 8mm (TZS/PC)			NONDO 10mm (TZS/PC)			NONDO 12mm(TZS/PC)			NONDO 16mm (TZS/PC)		
	MJI	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badi-liko
15	Iringa	12,000	12,000	0.0%	15,000	15,500	3.3%	20,500	20,000	-2.4%	35,000	35,000	0.0%
	Average	**12,089**	**11,946**	**-1.2%**	**15,346**	**15,857**	**3.3%**	**20,496**	**20,393**	**-0.5%**	**36,668**	**36,036**	**-1.7%**

NA	MKOA	BATI 32G (TZS/PC)			BATI 30G (TZS/PC)			BATI 28G (TZS/PC)		
	MJI	Machi, 2020	Machi, 2021	Badiliko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badiliko	Machi, 2020	Machi, 2021	Badiliko
1	Mtwara	14,750	16,000	8.5%	17,500	20,000	14.3%	27,500	28,000	1.8%
2	Dar es Salaam	15,375	17,000	10.6%	18,250	22,000	20.5%	25,000	27,500	10.0%
3	Musoma	16,000	16,000	0.0%	19,000	22,000	15.8%	22,500	26,000	15.6%
4	Mwanza	14,500	15,000	3.4%	18,000	20,000	11.1%	27,500	28,000	1.8%
5	Tanga	16,000	16,000	0.0%	19,500	20,000	2.6%	26,000	26,000	0.0%
6	Arusha	15,000	16,000	6.7%	17,500	20,500	17.1%	26,000	26,500	1.9%
7	Rukwa	14,500	15,500	6.9%	18,000	21,000	16.7%	26,000	26,500	1.9%
8	Morogoro	16,000	16,000	0.0%	19,500	22,000	12.8%	26,000	27,000	3.8%
10	Kigoma	14,750	16,000	8.5%	15,526	19,000	22.4%	27,500	27,500	0.0%

NA	MKOA	BATI 32G (TZS/PC)			BATI 30G (TZS/PC)			BATI 28G (TZS/PC)		
	MJI	**Machi, 2020**	**Machi, 2021**	**Badiliko**	**Machi, 2020**	**Machi, 2021**	**Badiliko**	**Machi, 2020**	**Machi, 2021**	**Badiliko**
11	Moshi	14,900	16,000	7.4%	19,100	20,000	4.7%	25,500	27,000	5.9%
12	Bukoba	17,000	17,000	0.0%	19,500	21,000	7.7%	28,000	28,000	0.0%
13	Ruvuma Songea	15,000	17,000	13.3%	19,000	21,500	13.2%	30,000	30,000	0.0%
14	Dodoma	16,000	17,000	6.3%	21,000	22,000	4.8%	26,000	28,000	7.7%
15	Iringa	16,000	16,000	0.0%	19,500	22,000	12.8%	26,000	27,000	3.8%
	Average	**15,377**	**16,179**	**5.2%**	**18,473**	**20,786**	**12.5%**	**26,643**	**27,536**	**3.4%**

***Chanzo**: Wizara ya Viwanda na Biashara.*

KIAMBATISHO NA. 15

Mwenendo wa Wastani wa Bei ya Mazao Makuu kwa Mwezi kwa kipindi cha Mwaka 2015 – 2021(TZS/100KG)

Mwezi	Maharage	Uwele	Ulezi	Viazi Mviringo	Mahindi	Mchele	Mtama	Ngano
2015-01	153,493	64,366	107,543	72,970	38,328	145,661	63,118	114,442
2015-02	150,829	61,364	107,185	69,767	37,452	150,296	61,932	106,643
2015-03	149,534	68,559	109,471	68,249	39,940	161,422	63,548	117,244
2015-04	151,733	70,927	112,992	71,897	47,708	166,902	65,779	121,971
2015-05	156,789	74,983	112,252	77,508	47,163	162,702	69,222	123,703
2015-06	163,723	77,380	109,083	79,275	47,670	155,360	72,115	122,578
2015-07	158,313	88,804	115,293	73,360	52,154	153,402	77,965	119,802
2015-08	158,530	83,905	113,928	72,421	56,358	158,069	77,661	117,225
2015-09	158,241	81,448	116,375	74,098	56,840	162,029	74,573	113,679
2015-10	164,537	80,234	112,296	79,483	58,009	170,589	76,586	116,745
2015-11	174,853	80,932	114,293	90,552	63,404	176,644	75,479	115,667
2015-12	172,852	86,401	110,718	82,791	65,104	176,237	81,638	119,257
2016-01	172,949	89,809	112,154	80,884	67,507	179,698	85,114	124,069
2016-02	171,738	90,521	112,004	79,235	67,316	184,137	92,338	126,991

Mwezi	Maharage	Uwele	Ulezi	Viazi Mviringo	Mahindi	Mchele	Mtama	Ngano
2016-03	159,081	92,322	112,303	77,518	64,296	179,597	92,505	124,570
2016-04	151,563	91,862	111,593	86,147	57,945	174,746	93,466	124,882
2016-05	150,408	93,105	110,653	91,934	55,357	158,951	93,837	122,584
2016-06	149,125	93,663	110,698	89,686	53,985	148,129	97,811	121,220
2016-07	149,624	92,773	111,314	87,146	57,203	147,777	89,209	127,237
2016-08	149,699	88,649	108,799	82,074	55,855	139,596	89,886	125,018
2016-09	151,357	88,208	108,533	80,882	56,984	138,551	84,896	122,000
2016-10	164,656	91,412	113,624	81,764	64,054	145,466	96,778	122,983
2016-11	169,726	90,024	117,957	81,386	72,620	147,787	102,691	124,402
2016-12	171,743	89,819	120,913	79,426	85,160	152,274	104,545	123,196
2017-01	175,602	98,990	131,320	83,468	93,356	162,745	94,900	119,921
2017-02	178,677	116,809	141,234	86,204	105,697	177,881	107,887	127,865
2017-03	180,705	123,345	154,341	78,960	103,143	171,760	117,288	131,761
2017-04	183,052	126,142	167,438	81,394	106,511	177,685	132,802	135,750
2017-05	176,695	127,051	168,803	84,572	94,915	177,830	123,913	137,357
2017-06	171,701	134,248	161,075	82,145	81,938	175,283	117,939	131,075
2017-07	165,057	122,902	154,038	77,478	69,693	170,895	101,856	122,964
2017-08	168,027	106,846	141,276	70,653	57,629	170,855	95,879	123,450

Mwezi	Maharage	Uwele	Ulezi	Viazi Mviringo	Mahindi	Mchele	Mtama	Ngano
2017-09	172,795	93,959	148,020	68,494	56,401	179,845	88,864	120,895
2017-10	168,419	83,698	142,777	67,106	54,539	187,624	86,874	110,315
2017-11	182,822	86,350	146,649	69,032	53,215	185,166	76,360	121,193
2017-12	177,679	73,034	146,816	71,932	59,674	191,989	60,500	114,283
2018-01	178,824	89,231	154,335	76,789	49,807	193,578	76,436	106,666
2018-02	178,101	74,301	147,027	72,530	49,167	195,813	72,606	109,014
2018-03	168,479	77,847	148,837	67,291	46,094	198,401	79,712	120,059
2018-04	167,111	77,608	150,188	70,282	45,953	202,700	91,804	127,625
2018-05	174,845	84,991	147,488	68,918	44,168	170,758	90,255	121,170
2018-06	168,613	80,981	143,013	73,222	43,002	161,450	84,519	119,479
2018-07	163,693	80,061	136,446	78,648	40,967	152,567	68,635	114,983
2018-08	157,335	78,008	129,635	79,410	40,593	148,418	77,664	113,379
2018-09	156,677	76,639	126,453	80,835	39,692	148,305	76,575	112,076
2018-10	158,584	75,120	131,695	81,940	37,671	152,289	75,565	114,202
2018-11	161,304	72,833	135,048	89,843	42,374	153,717	71,833	122,067
2018-12	153,503	81,047	138,570	87,113	46,853	151,545	77,980	114,185
2019-01	159,310	80,272	138,567	82,434	48,903	158,447	76,493	120,112
2019-02	164,745	71,397	138,659	75,329	50,812	167,567	73,619	123,460

Mwezi	Maharage	Uwele	Ulezi	Viazi Mviringo	Mahindi	Mchele	Mtama	Ngano
2019-03	165,352	73,210	134,727	68,302	52,987	168,520	75,677	119,357
2019-04	159,606	85,913	136,583	69,039	54,027	166,172	76,864	126,679
2019-05	163,601	85,238	133,556	70,749	59,160	167,412	76,934	131,838
2019-06	162,802	89,264	134,246	74,578	59,851	164,936	81,557	123,918
2019-07	160,044	98,682	131,819	72,507	61,341	162,418	79,283	122,215
2019-08	158,436	101,040	125,350	69,000	67,075	160,016	88,965	124,596
2019-09	167,866	100,499	125,250	72,864	74,524	169,732	91,400	121,405
2019-10	176,953	99,423	127,784	72,640	80,967	181,334	93,745	130,501
2019-11	208,250	99,498	140,666	72,910	84,859	184,696	108,940	130,273
2019-12	219,079	101,850	131,235	71,408	91,266	189,342	105,406	120,818
2020-01	214,873	116,599	129,072	72,766	92,293	187,736	110,677	117,535
2020-02	209,604	114,618	130,715	74,444	83,604	190,797	113,725	123,436
2020-03	182,131	116,147	127,709	72,284	64,834	181,302	115,792	122,052
2020-04	184,079	115,385	128,912	73,364	60,403	179,887	116,656	124,306
2020-05	206,875	125,536	132,535	85,108	55,707	164,286	117,449	133,325
2020-06	201,233	118,015	135,292	107,449	56,903	151,068	117,534	129,693
2020-07	187,344	101,200	123,423	81,139	58,205	141,625	84,979	120,357
2020-08	190,841	111,820	122,989	76,057	56,436	144,781	103,692	117,883

Mwezi	Maharage	Uwele	Ulezi	Viazi Mviringo	Mahindi	Mchele	Mtama	Ngano
2020-09	199,060	96,038	123,233	72,398	54,552	143,207	82,151	119,456
2020-10	195,691	103,448	122,987	73,264	56,596	137,420	99,115	124,692
2020-11	204,279	101,040	130,912	71,591	57,960	143,242	90,568	115,933
2020-12	202,758	96,597	134,075	73,478	56,699	145,029	90,732	118,848
2021-01	194,583	96,808	138,101	75,478	56,642	141,975	90,642	111,954
2021-02	193,086	103,568	140,961	74,582	51,516	127,128	89,250	118,594
2021-03	177,340	103,214	142,081	70,835	48,341	139,212	100,688	123,461

Chanzo: *Wizara ya Viwanda na Biashara*